

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Ulvi Kõrgemaa

Kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamine sektoraalsel õe kutsealal

Magistritöö

Juhendaja: Alexander Lott, PhD

Tallinn

2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SEKTORAALSE ÕE KUTSE ÕIGUSLIK RAAMISTIK	8
1.1. Sektoraalsete kutsete õiguslik eripära	8
1.2. Õigus töötada õena Eestis	10
1.3. Õigus töötada õena Soomes, USA-s, Ühendkuningriigis ja Saksamaal	13
2. PLAGIAADI MÄÄRATLUS JA ÕIGUSLIK TÄHENDUS	18
2.1. Plagiaadi mõiste	18
2.2. Plagiaadi õiguslik tähendus.....	21
2.3. Kes on plagiaadis süüdi?.....	26
3. KEELD TÖÖTADA ÕENA	35
3.1. Plagiaat ja selle tähendus õendushariduses ja praktikas	35
3.2. Õe diplomi kehtetuks tunnistamine	39
3.3. Karistuse proportsionaalsus ja põhiõiguste riive	48
4. EMPIIRILINE ANALÜÜS	53
4.1. Ankeetküsitlus õdede suhtumisest plagiaati ja selle karistamise	53
4.2. Uuringu tulemused	55
4.2.1. Valimi kirjeldus	55
4.2.2. Õdede hinnangud oma plagiaadi- ja õiguslaste teadmiste omandamisele	57
4.2.3. Õenduslaste haridustaseme ja iseloomuhinnangu seos	58
4.2.4. Õdede arvamus plagiaadi karistusest	59
4.2.5. Karistuse seosed teema tõsiduse ja suhtumisega plagiaati	61
KOKKUVÕTE	62
SUMMARY	68
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD.....	75
Kasutatud kirjandus	75
Kasutatud õigusaktid.....	82
Kasutatud kohtulahendid	84
LISAD.....	85
Lisa 1. Ankeetküsitlusele vastajate valimi kirjeldus	85
Lisa 2. Õdede sotsiaaldemograafiline jaotus vastavalt haridusele	86
Lisa 3. Õdede hinnangud oma õiguslaste teadmiste omandamisele	87
Lisa 4. Õenduslaste haridustaseme ja iseloomuhinnangu seos	88
Lisa 5. Õdede arvamus erisused üliõpilastöö plagiaadi puhul	89
Lisa 6. Õdede arvamus erisused lõputöö plagiaadi karistusest	90
Lisa 7. Õdede arvamus, kuidas ühiskonnas plagiaaditeematisse suhtutakse	91
Lisa 8. Plagiaadi karistus ning hinnangud teema tõsidusele	92
Lisa 9. Õdede hinnang plagiaadi karistusse ja selle rangusesse	93
Lisa 10. Küsitlusankeet	94

SISSEJUHATUS

Akadeemiline ebaausus on muutunud tõsiseks probleemiks kõrghariduses erinevate ametite õppimisel üle maailma. Ausus, siirus ja empaatia on vajalikud isikuomadused õendusala kutse- eetika säilitamiseks.¹ Kõrgkoolid üle maailma tegelevad plagiaditeemaatikaga, et tagada pidev kvaliteet ja riskijuhtimine. Plagiadijuhtimise diskursusi ümbritsevad enamasti autoriõiguste juriidilised mõisted ja plagiadipoliitika näeb rikkumiste eest ette karistused.²

Võib väita, et plagieerimine on lihtne. Levinud on internetileheküljed, kus pakutakse valmis töid, näidiseid või eksamitöid. Äärmuslikuks võiks hinnata raamatuid või õpikuid, milles õpetatakse, kuidas edukalt plagieerida.³ On ebatõenäoline, et kaks inimest, kellel ei ole vastastikust mõju, kirjutavad identse mitte-triviaalse teksti või loovad identse töö. Mõningate uuringute puhul on selline identsus võimatu.⁴ Akadeemiline petturlus on lubamatu abi andmine või vastuvõtmine akadeemilise ülesande sooritamisel või plagiati sisaldava töö eest ainepunktide saamine.⁵

Kõrghariduse andmise õiguslik alus on kõrgharidusseadus ja kõrgharidusstandard. Mõningate kutsekvalifikatsioonide puhul on Euroopa Liidus regulatsioon direktiividega. Näitena võib siinkohal tuua arstid, hambaarstid, õed, ämmaemandad, loomaarstid, proviisorid ning arhitektid. Selliseid kutseid nimetatakse Euroopa Liidu sektoraalseteks kutseteks. Nende kutsete puhul on direktiiviga kehtestatud nõuded õppekavadele ja tööle asumiseks on vajalik nii vastava diplomi olemasolu kui ka kohustus olla registreeritud vastavas kutseregistris.⁶

Eestis on õigus tervishoiuteenuseid osutada tervishoiutöötajatel, kes on kantud tervishoiutöötajate riiklikusse registrisse vastavalt tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 3 lõikele 1. Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse tähenduses on tervishoiutöötajad

¹ Abusafia, A. H., Roslan, N. S. jt. Snapshot of academic dishonesty among Malaysian nursing students: A single university experience. *Journal of Taibah University Medical Sciences* 13/4 2018, lk 371.

² Sutherland-Smith, W. Legality, quality assurance and learning: competing discourses of plagiarism management in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management* 36 /1 2014, lk 31 – 32.

³ Balik, C., Sharon, D. jt. Attitudes towards academic cheating during nursing studies. - *Medicine and Law* 29/ 2010, lk 554 – 555.

⁴ Alzahrani, S. M., Salim, N. jt. Understanding Plagiarism Linguistic Patterns, Textual Features, and Detection Methods, *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics, Part C (Applications and Reviews)* 42/2 2012, lk 135.

⁵ Vrbanc, T., Meštrović, A. Taxonomy of academic plagiarism methods. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci* 9 /1 2021, lk 283 – 285.

⁶ Sektoraalsed ja üldsüsteemi kutsed. – <https://adm.archimedes.ee/enic/kutsealane/pohimotted/> Arvutivõrgus 04.08.2021.

registreeritud arst, hambaarst, õde ja ämmaemand. Sama seaduse § 3 lõige 4 kehtestab sama nõude üldapteegis või haiglaapteegis töötavale proviisorile ja farmatseudile.⁷ Õed on nimetatud kutsealadest Eestis kõige arvukamalt esindatud. Samasse kategooriasse tuleks lugeda ka ämmaemandad, kuna Eesti õiguskorra kohaselt omandavad ämmaemandad kaks kutset – õde ja ämmaemand.

Töö aktuaalsus tugineb asjaolule, et õdede osakaal kogu tööjõust on suur. Tegemist on väga laia sektoriga ja plagiaadi probleemidel on tervishoiusektoris kaugeleulatuvad tagajärjed. Terviseameti andmetel on 15.04.2022 seisuga Eestis registreeritud 15 117 õde ja 1080 ämmaemandat.⁸ 2019. aastal töötas Euroopa Liidus 4,45 miljonit õde ja ämmaemandat, mida on 2012. aastaga võrreldes poole miljoni võrra rohkem. Õdede ja ämmaemandate osatähtsus kogu tööjõust oli ELis 2019. aastal 2,2%.⁹

Töö aktuaalsust näitab ka asjaolu, et üliõpilane ei oska ette kujutada, et õppides aastaid kraadi saamiseks ja seejärel töötades oma unistuste töökohal, võib juhtuda, et ühel päeval võib ta nii diplomi kui ka töö kaotada õppimise ajal tehtud akadeemilise pettuse tõttu. Selliseid juhtumeid toimub paljudes maailma kõrgkoolides.¹⁰ Bloomfieldi läbiviitud uuringus väitis 44% bakalaureusekraadiga õdedest, et nad on õppimise ajal plagieerinud.¹¹

Ühiskond tervikuna teab plagiadiprobleemist eelkõige kõrgharidusõpingute lõputöodes esinenud plagiadijuhtumite kaudu, kui need on ületanud uudiskünnise. Enamasti on kõrghariduse kõikide astmete lõputööd avalikult kättesaadavad. Seetõttu on nendes esinev plagiaat nähtav ning pälvinud ühiskonnas suure tähelepanu. Üliõpilased teevad kirjalikke töid kogu õppeaja vältel, kuid nendes ilmnunud plagiadijuhtumid tavaliselt avalikkuse ette ei jõua. Akadeemilise petturluse esinemise tõusu põhjuseid on mitmeid. Tehnoloogiliste võimaluste kasutamine, nagu näiteks nutiseadmed, laialdased internetivõimalused jms on muutnud petmise lihtsamaks kui kunagi varem. Akadeemilisele petturlusele kalduvad üliõpilased, kes soovivad saada kõrgemaid hindeid, kellel on madal enesekontroll või kes ei ole piisavalt enesekindlad. Esineb juhtumeid, kus üliõpilasel on vähene akadeemiline või sotsiaalne

⁷ Tervishoiuteenuste korraldamise seadus. - RT I, 18.06.2021, 9.

⁸ Terviseamet. – <https://mveeb.sm.ee/Tervishoiutootajad/otsingtht/> Arvutivõrgus 15.04.2022.

⁹ Eurostat, Number of nurses and midwives on the rise. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20200512-1> Arvutivõrgus 21.12.2021.

¹⁰ Nazrin, A. Revocation of academic degrees based on real-life examples. Document, presentation 2020, lk 1.

¹¹ Bloomfield, J., Crawford, T. jt. Registered nurses understanding of academic honesty and the perceived relationship to professional conduct: Findings from a cross-sectional survey conducted in Southeast Asia, Nurse Educ Today 100 May 2021, lk 1.

motivatsioon.¹² Enamik üliõpilasi ei arvesta akadeemilisest ebaaususest tulenevate tagajärgedega oma kraadile ja karjäärile.

Kõrgkoolid on plagiaadi vältimise, ennetamise ja avastamisega tegelenud aastakümneid. Avalikkus on pööranud sellele enim tähelepanu juhtudel, kui plagiaat avastatakse lõpu-, magistri- või doktoritööst pärast diplomi väljastamist. Mitmed ülikoolid Eestis on viimastel aastatel kehtetuks tunnistanud diplomeid plagiaadi hilisema tuvastamise tõttu.¹³ Teadaolevalt ei ole seni Eestis kehtetuks tunnistanud reguleeritud ega sektoraalsete kutsealade diplomeid.¹⁴ Sellisel juhul kaasneks diplomi kehtetusele veel teinegi keeld – keeld töötada omandatud kutsealal.

Käesoleva töö uurimisprobleem seisneb seega vajaduses välja selgitada, kas õe kui sektoraalse kutse esindaja diplomi kehtetuks tunnistamisel plagiaadi tõttu on tagatud õigusselgus õe tervishoiutöötajate registrist kustutamise osas. Püstitatakse hüpotees, et õed teavad, mis on plagiaat ning peavad seda probleemiks, kuid arvavad, et sellega ei peaks tegelema ja avastamisel ei peaks järgnema sanktsioone.

Magistritöö uurimiseesmärk on välja selgitada, kas on võimalik tunnistada kehtetuks reguleeritud õe kutseala sektoraalse kutse diplomit ja tervishoiutöötajate registrikanne plagiaadi ilmnemisel ning kuidas tajuvad töötavad õed õppimisaegse plagiaadiprobleemaatika tagajärgi kutsealases töös.

Magistritöö uurimisprobleemist ja eesmärgist tulenevad uurimisküsimused on:

1. Milline on sektoraalse õe kutse õiguslik raamistik;
2. milline on plagiaadi määratlus ja diplomi kehtetuks tunnistamise õiguslik regulatsioon;
3. kas õe õppekava vilistlase diplom on võimalik plagiaadi tõttu tunnistada kehtetuks ja peatada või tühistada tema töötamise õigus;
4. kuidas töötavad õed suhtuvad karistamisse plagiaadi ilmnemisel?

¹² Oran, N. T., Can, H. Ö. jt. Academic dishonesty among health science school students. *Nursing Ethics* 23/8 2016, lk 922.

¹³ Lott, A. Vilistlase tunnistuse kehtetuks tunnistamine plagiaadi tõttu. *Juridica* 3/2019, lk 180.

¹⁴ Arstiõppe, loomaarstiõppe, proviisoriõppe, hambaarstiõppe, ämmaemandaõppe, õeõppe, arhitektiõppe ja ehitusinseneriõppe raamnõuded¹ – Arstiõppe, loomaarstiõppe, proviisoriõppe, hambaarstiõppe, ämmaemandaõppe, õeõppe, arhitektiõppe ja ehitusinseneriõppe raamnõuded¹. – RT I, 31.07.2019, 6.VV määrus. Kehtestatud kõrgharidusseaduse § 5 lõike 5 ja § 7 lõike 3 alusel.

Käesolev magistritöö on peamiselt analüüsiv - võrdlev uurimus, mis põhineb teoreetilisel erialakirjandusel, Eestis kehtival regulatsioonil ja empiirilisel uuringul.

Analüüsitud on õe õppe ja kutse õiguslikku raamistikku ja töötamise õiguse saamist. Lisaks on analüüsitud plagiaadi sügavamat problemaatikat õendushariduses, võrreldes probleemi ilmumise olulisusega kõrghariduses üldiselt ja erinevatel kõrghariduse astmetel. Arvestades õe diplomi kehtetuks tunnistamise põhiõiguste riivet, analüüsiti karistuse proportsionaalsust. Töös kasutatakse võrdlevat meetodit teiste riikidega, millest peamised on Ühendkuningriik ja Soome. Minogue on regulatiivreformi rahvusvaheliste kogemuste võrdlemisel rõhutanud, et uurija peab olema teadlik, et see, mis ühes kohas hästi toimib ja näib olevat loogiline, võib muus kontekstis üsna erinev välja näha ning seetõttu peavad järeldused ja poliitika väljatöötamise nõuanded arvestama iga olukorra õiguslikku, kultuurilist ja sotsiaalset tegelikkust.¹⁵ Sellest lähtuvalt valiti sihipäraselt riikidest/jurisdiktsioonidest need, kus kaasaegne õendus on kõrgelt arenenud või Eestiga võimalikult sarnane.

Uuringu eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutati kvantitatiivset andmeanalüüsi meetodit. Empiiriline uurimistöö on selgitav¹⁶, otsides vastust küsimusele, millised on õdede arusaam ja teadmised oma õigustest ja vastutusest.

Bell on oma uurimuses leidnud, et suutlikkus mõista ja hinnata „õigust tegelikus maailmas” tuleb kasuks õigusteaduse kontekstides, nagu nõustamine, valitsemine, õigusreform ja õiguskaitse. See võib olla hea alus seaduste või õiguspoliitika muutmise soovitamiseks.¹⁷ Niisamuti on Langbroek jt leidnud kvantitatiivse uurimuse kasulikkust õigusteaduse laiemas mõistmises.¹⁸ Lacey on leidnud, et empiirilises sotsiaal-õiguslikus uuringus on eriline jõud, mis võimaldab rääkida subjektidel endil, võimaldades uurida mitte ainult reeglite ja protsesside õiguslikku liigendust, vaid ka õiguse tähendust ja mõju nii, nagu õigust tõlgendatakse ja jõustatakse ning seda, mida kogetakse.¹⁹

¹⁵ Minogue, M. Apples and Oranges – comparing international experiences in regulatory reform. Occasional Lecture. 13/2005. Bath, University of Bath School of Management, Centre for the study of regulated industries. viidatud Benton, D. C., González-Jurado, M. A. jt. Professional regulation, public protection and nurse migration. Collegian 21/1 2014.

¹⁶ Soo, A., Pormeister, K. Akadeemilise õigusteadusliku uurimistöö abimees. Juura, 2021, lk 24.

¹⁷ Bell, F. Empirical research in law. Griffith Law Review 25/2 2016, lk 264.

¹⁸ Langbroek, P., van den Bos, K. jt. Methodology of Legal Research: Challenges and Opportunities, Utrecht Law Review 13/3 2017, lk 3.

¹⁹ Lacey, N. Normative reconstruction in socio-legal theory. Social & Legal Studies 5/2 Jun 1996, lk 132.

Empiirilise uuringu käigus viidi 01.06.2021–15.11.2021 läbi elektrooniline ankeetküsitlus. Uuringus osalesid kõigi arengukava haiglate statsionaarsetes osakondades töötavad õed, kellel on vähemalt üheaastane töökogemus. Magistritöö uurimus on üks osa suuremast uurimusest, mis on uuringute seerias kolmas. Uurimisinstrumentina kasutatakse projekti The Baltic–Finland NuRsE rahvusvahelise töörühma poolt 1997. aastal koostatud ankeeti.²⁰ Ankeeti on sisse viidud mõningad muudatused, mis pigem on terminoloogiat ja tõlget täpsustavad. Lisatud on küsimuste plokk, mis käsitleb plagiaadiprobleematikat õendushariduses ning tuleneb samuti ühiskondlikest muutustest, nagu näiteks üleminekust digiõppele. Nimetatud lisatud küsitluste plokk on antud magistritöö empiirilise osa uuring. (Lisa 10 ankeet).

Magistritöö on lähtudes uurimisküsimustest jaotatud nelja peatükki. Esimeses peatükis on käsitletud sektoraalse õe kutse õiguslikku raamistikku. Teises peatükis on käsitletud plagiaadi määratlust ja diplomi kehtetuks tunnistamise õiguslikku regulatsiooni. Kolmas peatükk võtab vaatluse alla plagiaadi tõttu diplomi kehtetuks tunnistamise ja töötamise õiguse peatamise või tühistamise õe kutse kontekstis. Neljandas peatükis on toodud empiirilise analüüsi meetoodika ning küsitluse analüüs.

Töö peamiseks allikateks on erinevad teadusartiklid, otsinguks kasutati Juuraveeb, *Web of Science*, *Scopus*, *ScienceDirect*, *Wiley Online Library* ja *HeinOnline* andmebaase. Kasutati Eesti Vabariigi Riigikohtu ja ringkonnakohtute lahendeid, kasutades neid eelkõige analoogia kohaldamiseks, sest plagiaadiga seonduvaid kohtulahendeid ei ole. Olulisteks allikateks on erinevad valdkondlikud õigusaktid ning muud õe õppega seotud materjalid.

Märksõnad: õed / meditsiiniõed (*nurses; registered nurses*); õendus (*nursing*); õendusharidus (*nursing education*); plagieerimine (*plagiarizing*); akadeemiline petturlus (*academic cheat or academic dishonesty or cheating in education or student dishonesty*).

Tänan juhendajat Alexander Lott'i juhendamise, suunamise ja mõistva suhtumise eest.

²⁰ Ernits, Ü. Viron hoitotyön kehittyminen ja muutoutuminen yhteiskunnallisessa muutoksessa. 2018.

1. SEKTORAALSE ÕE KUTSE ÕIGUSLIK RAAMISTIK

1.1. Sektoraalsete kutsete õiguslik eripära

1999. aastal algatati üle Euroopa kõrgharidussüsteemi suurema sidususe loomise eesmärgil Bologna protsess. Seda rakendatakse tänapäeval 49 riigis, mis määratlevad Euroopa kõrgharidusruumi (EHEA). Peamised kolm kokkulepet on vastastikune kvalifikatsioonide tunnustamine, õppimise ja õpetamise kvaliteedi tagamine ja kolmeastmelise kõrgharidussüsteemi rakendamine. Igal riigil on siiski oma individuaalne kõrgharidussüsteem.²¹ Bologna protsess on viimasel kümnendil olnud Euroopa kõrghariduse moderniseerimise lahutamatu osa. Kuigi igal riigil on oma kõrgharidussüsteem, siis lähenemine ja põhimõtted on samad ning seega samad haridusastmed riigiti võrreldavad.

Eesti kõrgharidussüsteem on kolmeastmeline alates 2002/2003. õppeaastast, järgides Euroopa kõrgharidusruumi bakalaureus-magister-doktor süsteemi. Ülikoolides toimub kõrgharidusõpe rakenduskõrgharidus-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppes, rakenduskõrgkoolides rakenduskõrgharidus- ja magistritasemel. Omandivormilt jagunevad õppeasutused riiklikeks, avalik-õiguslikeks ja eraõiguslikeks.²² Kõrghariduse eesmärgiks on anda üliõpilasele teadmised ja oskused, mis võivad olla üldised, kuid võivad olla ka spetsiifilised kindlal kutsealal töötamiseks. Seega võivad ka oma tööturule suundumise vaates olla kõrghariduse õpingud erinevad. Kui filosoofi ametikohti tööturul ei ole ja õppekava lõpetanu peab oma töökoha ise looma või vastupidi, tema kvalifikatsioon on üldine ja sellega saab pidada paljusid ameteid, siis õe või arsti kutse on väga kindla töömaailma vaatega. Seega vaatame järgnevalt kutse põhimõtteid.

Kutse on kvalifikatsioon, mis saadakse kutseeksami sooritamisel ja mille tase on määratud asjakohases kutsestandardis. Peamiselt tõendatakse kutse olemasolu kutsetunnistusega, mis tõendab isiku kutseks vajalike teadmiste ja oskuste olemasolu. Kutsetunnistuse annab välja vastav pädev asutus.²³ Kvalifikatsioonisüsteemi üheks osaks on kutsesüsteem. Võib väita, et kutsesüsteem on siduvaks lüliks hariduse ja tööturu vahel ning toetab igati elukestva õppe põhimõtteid ja nende ellu rakendamist. Niisamuti võimaldab kutsesüsteem arendada ja edendada kompetentse tööturul.²⁴ Eestis kehtib tulenevalt Euroopa

²¹ The European Higher Education Area. – <https://www.ehea.info/index.php> Arvutivõrgus 08.07.2021.

²² Kõrgharidusseadus. – RT I, 19.03.2019, 12.

²³ Kutseseadus. – RT I 2008, 24, 156.

²⁴ European Commission, Lifelong learning – European qualifications. 2017.

kvalifikatsiooniraamistikust kaheksaastmeline kvalifikatsiooniraamistik, hõlmates nii formaalhariduslikke kui kutsekvalifikatsioone.²⁵

Lisaks nn tavalistele kutsetele on olemas reguleeritud kutsed, millele on riiklikult kehtestatud teatud hariduse või töökogemuse nõue. Kui mittereguleeritud kutsete puhul määratlevad ja kirjeldavad nõuded eriala- või kutseliidud ja kutsenõukogud, siis reguleeritud kutsete puhul on vajalik riigi pädeva organi heakskiit.²⁶

Reguleeritud kutsed jagunevad sektoraalseteks ja üldsüsteemi kutseteks. Sektoraalsete kutsete kutsekvalifikatsiooninõuded reguleeritakse Euroopa Liidus eraldi direktiividega. Sektoraalsed kutsed Euroopa Liidus on hambaarst, loomaarst, proviisor, õde, ämmaemand, arst ja arhitekt. Vastavalt valdkonnale on sektoraalsed kutsed ja nende nõuded sätestatud vastavates seadustes, nagu tervishoiuteenuste korraldamise seadus, ravimiseadus, veterinaarkorralduse seadus, ehitusseadustik. Haridusele esitatud nõuded on kehtestatud Euroopa Liidu direktiiviga, näiteks tervishoiuvaldkonna kutsed Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/36/EÜ artiklitega 31–33.²⁷ Eesti on nõuded üle võtnud ja määratletud on need VV määruses arsti-, loomaarsti-, proviisori-, hambaarsti-, ämmaemanda-, õe-, arhitekti- ja ehitusinseneriõppe raamnõuete 6. ja 7. peatükis.²⁸ Direktiividega reguleeritud kutsealade õppekavade sisu ühtlustati Eestis aastal 1997. Erandina ühtlustati õe põhiõppe õppekava sisu 1996. aastal. Eestis toimub kodanike kutsekvalifikatsioonide tunnustamine samadel alustel teiste Euroopa Liidu kodanikega. Seda juhul, kui õppekavad on vastavusse viidud kehtestatud direktiiviga.

Mitme riigi valitsused on rakendanud meetmeid tervishoiuteenuste parandamiseks õendushariduse kvaliteedi tõstmise kaudu. Ülemaailmne väljakutse, millega õendusõppe programmid silmitsi seisavad, seisneb muudetud bakalaureuseõppe õppekavade pakkumises ja praktikas õppimisvõimalustes, et vastata tervishoius tekkivatele uutele paradigmadele.²⁹ Kuigi mõned riigid pakuvad jätkuvalt õdedele ainult kutseõpet, on üha enam riike kehtestanud registreeritud õdedele bakalaureusekraadi nõude.³⁰ Kui mitmed Euroopa Liidu riigid on

²⁵ RT I 2008, 24, 156.

²⁶ Kvalifikatsiooniraamistik. - <https://www.hm.ee/et/tegevused/kvalifikatsioonid/kvalifikatsiooniraamistik> Arvutivõrgus 04.08.2021.

²⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2005/36/EÜ Kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta.

²⁸ RT I, 31.07.2019, 6.

²⁹ Baker, C., Cary, A. H. jt. Global standards for professional nursing education: The time is now. *Journal of Professional Nursing* 37/1 2021, lk 88.

³⁰ WHO, State of the world's nursing 2020. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003279> Arvutivõrgus 14.04.2022.

pidanud liikumist kutseõppelt kõrgharidusõppele ebavajalikuks, siis Bologna protsessi kokkulepe ajendas haridusprotsesse ühtlustama, et esimeses etapis peamiselt hõlbustada õdede mobiilsust, mis omakorda elavdas õdede soovi üleminekuks kõrghariduse tasemele.³¹

Mõeldes õe kutsele, tuleb tähele panna selle kutse arengut ajaloos. Florence Nightingale'i³² töötamise ja juhtimise ajal olid õed väga vähe koolitatud ning omandasid enamiku oskustest töötamisel töökohas teiste kolleegide juhendamisel. Õdede olulisemaks omaduseks oli pühendumus neile, kelle eest hoolitseti.

Omandades sektoraalse kutse, on töötamiseks vaja lisaks diplomile, mis tõendab töötaja teadmisi ja oskusi, registreeringut vastavas registris. Käesolev magistritöö keskendub konkreetselt ühe sektoraalse kutseala küsimustele, milleks on õe kutseala. Seetõttu käsitleme järgnevalt just õena töötamise küsimusi, jättes kõrvale teised sektoraalsed ja ka reguleeritud kutseted. Kindlasti on võimalik leida puutepunkte kõigi sektoraalsete kutsete regulatsioonidega, eriti just tervishoiuvaldkonna kutsetega, nagu ämmaemand või arst.

1.2. Õigus töötada õena Eestis

Eesti õdede haridus on arenenud nõukogudeaegsest õdede kutsehariduse õppest Euroopa Liidu direktiividele vastavaks kõrghariduse tasemel hariduseks. Muutunud ja pidevas muutuses sotsiaal- ja tervishoiusüsteem on kaasa toonud arengu, mis on tihedas seoses üldiste ühiskondlike arengutega. Pidevalt muutuv maailm on üheks peamiseks ajendiks, mis tingib vajaduse koolitada erialaselt pädevaid õdesid, kes suudavad vastata tänapäeva tervishoiu nõudmistele ning on kõrgete eetiliste tõekspidamistega.³³ Siinkohal tuleb tähelepanu juhtida, et COVID-19 pandeemia on muutusi kaasa toonud eelkõige õdede kutsealasele tööle. Lisaks tavapärasele plaanilisele ja erakorralisele tööle on uuteks väljakutseteks massiline testimine, vaksineerimine ja väga suur hulk nakkusohtlikke patsiente. COVID-19 on pannud õdede

³¹ Collins, S.,Hewer, I. The impact of the Bologna process on nursing higher education in Europe: A review. *International Journal of Nursing Studies* 51/1 2014, lk 151. Shaffer, F. A. Ensuring a global workforce: A challenge and opportunity. *Nursing Outlook* 62/1 2014, lk 1 – 2.

³² Florence Nightingale (12. mai 1820 – 13. august 1910) oli inglise põetaja ja õde, keda peetakse kaasaegse haiguspõetuse ehk õenduse rajajaiks. Teda on kutsutud ka "daamiks lambiga". Tema sünnipäev on kuulutatud Rahvusvahelise Õdede Nõukogu poolt rahvusvaheliseks õdede päevaks. Krimmi sõjas (1853–1856) oli Nightingale haigete ja viga saanud sõdurite põetaja.

³³ Felton, A.,Royal, J. Skills for nursing practice: Development of clinical skills in pre-registration nurse education. *Nurse Education in Practice* 15/1 2015, lk 39.

õlgadele väga suure koormuse, kuid pea sama suur, kui mitte suurem, on olnud ootus ja surve õenduse üliõpilastele.

Kratovil on esitanud oma uurimuses küsimuse: kas COVID-19 on võtnud aususe õenduse lõpetanud ja õppivatelt üliõpilastelt? Enamik töötavatest õdedest on kõrgharidusega, neil on perekondlikud kohustused ja terve rida erinevaid stressi allikaid. Sellele lisanduvad kõrghariduse omandamisega kaasnevad raskused, mis suurendavad üliõpilastel veelgi stressi. Kratovil märgib, et kuigi õeks õppimine on alati olnud pingeline ja stressirohke, siis just viimasel ajal on ta avastanud, et üliõpilaste tegelemine plagiadiga on murettekitava mahu ja kiirusega.³⁴

Kuna õdesid on vähe, siis on tervishoiu ja kogu ühiskonna surve üliõpilastele üha kiiremini õpingud lõpetada ja asuda võimalikult kiiresti tööle. See omakorda toob kaasa üliõpilaste kergekäelisema pettuse kasutamise, et vastata ühiskonna ootustele. Seega võivad üliõpilased tunda tugevat survet kiiresti lõpetada, sest vajadus diplomeeritud õdede järele on väga suur, mistõttu plagiadi kasutamine võib tunduda üliõpilasele kerge ja kiire lahendus. Lisaks on õenduse üliõpilased hõivatud tööga haiglas ja nende koormus on mitmekordne, mis taaskord loob soodsa pinnase plagiadi kasutamiseks.

Õe elukutse omandamine toimub kõrghariduse esimese astme ehk rakenduskõrghariduse tasemel (KHaS § 5 lõige 4).³⁵ Raamnõuetest³⁶ ja kõrgharidusstandardist³⁷ tulenevad nõuded õppekavale ja selle elluviimisele. Õendus on rahvusvaheliselt reguleeritud kutseala, tegemist on sektoraalse kutsega. Nõuded õppekavale on kehtestatud Euroopa nõukogu direktiividega. Direktiivide kohaselt on õe õppekavas üheks peamiseks nõudeks kliinilise õppe maht. Kliinilise õppe miinimum maht on direktiivi nõude kohaselt vähemalt pool õppekava miinimummahust. Õe õppekava miinimummaht on kolm aastat, seda peale vähemalt kümne aasta pikkust eelnevat haridust.³⁸ Eesti on vastavad nõuded üle võtnud ja määratletud on need VV määruses arsti-, loomaarsti-, proviisori-, hambaarsti-, ämmaemanda-, õe-, arhitekti- ja ehitusinseneriõppe raamnõuete 6. ja 7. peatükis.³⁹

³⁴ Kratovil, A. Plagiarism in the Graduate Nursing Program: Occupation Stress or Lack of Knowledge? Nursing Science Quarterly 34/4 2021, lk 375.

³⁵ RT I, 19.03.2019, 12.

³⁶ RT I, 31.07.2019, 6.

³⁷ Kõrgharidusstandard. - RT I, 12.07.2019, 17.

³⁸ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2013/55/EL.

³⁹ RT I, 31.07.2019, 6.

Eestis on õe õppe läbiviimise õigus kahel riigi rakenduskõrgkoolil – Tallinna ja Tartu Tervishoiu Kõrgkoolil. Kõrgkoolid on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatavad riigiasutused.⁴⁰ Mõlemad kõrgkoolid on rahvusvaheliselt hinnatud ja tunnustatud. Kõrgkoolid väljastavad õe õppe rakenduskõrgharidusdiplomeid õppekava täies mahus täitnud üliõpilastele.⁴¹ Tööturule siirdumiseks on vajalik lisaks diplomile ka registreerimine tervishoiutöötajate registris. Mõlemale kõrgkoolile on kõrgharidusseaduse § 10 lõike 1 punkt 3 alusel antud tähtajatu õppe läbiviimise õigus.⁴² Tallinna Tervishoiu Kõrgkoolil on õppe õigus tervishoiu õppekavagrupis ja meditsiini õppekavagrupis ning Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis tervishoiu õppekavagrupis. Õe õppekava kuulub tervishoiu õppekavagruppi. Õppe õiguse taotlemisel on kõrgkoolid läbinud institutsionaalse akrediteerimise. Hindamisel on ekspertkomisjon hinnanud nõuetele vastavaks õppekorralduse, teadus-, arendus- ja loometegevuse, aga ka akadeemilise eetika. Plagiaaditemaatikaga tegelemine on kõrghariduse hindamisel kõrgendatud tähelepanu all.

Terviseamet on Eestis pädev asutus, kes tunnustab tervishoiutöötajate kutsekvalifikatsioone. Terviseameti ülesanne on Eestis töötavate tervishoiutöötajate registreerimine (sh Eestis hariduse omandanud isikutel, mõnes Euroopa Liidus, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis hariduse omandanud isikud, väljaspool Euroopa Liitu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriike või Šveitsi hariduse omandanud isikud). Lisaks väljastab Terviseamet kutsekvalifikatsiooni tunnustamise tõendi Eestis registreeritud tervishoiutöötajatele, kes suunduvad tööle mõnda Euroopa Liidu või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriiki või Šveitsi (TTKS § 27 lõige 2).⁴³

Vaadates Eesti õenduse ajalukku, on teenuse osutaja pidanud ennast tervishoiuteenuse osutamiseks kutseesindajal laskma registrisse kanda. Riigikogu poolt 4. märtsil 1932 vastu võetud Tervishoiupersonali kutsetegevuse seadus reguleeris tervishoiutöötaja mõiste Eestis. Samuti reguleeris seadus, et juhul, kui tervishoiu kutseala esindaja soovib töötada vastaval kutsealal, peab ta registreeruma vastavalt tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse määrustest tulenevale korrale. Tervishoiuteenuse osutajate nimekiri oli oluliselt pikem võrreldes

⁴⁰ Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli põhimäärus. – RT I, 09.08.2019, 11. Tartu Tervishoiu Kõrgkooli põhimäärus. – RT I, 09.08.2019, 7.

⁴¹ KHaS § 47 lg 1 sätestab, et alates 2019/2020 aasta õppeaastast rakenduskõrgharidusõppesse vastuvõetud üliõpilasele antakse õppekava täies mahus täitmisel KHS §-s 19 nimetatud tingimustel ja korras bakalaureusekraad.

⁴² RT I, 19.03.2019, 12.

⁴³ RT I, 18.06.2021, 9.

tänapäevaga, kuid õed ja ämmaemandad kuulusid nende hulka ka tookord. Tervishoiupersonali kutsetegevuse seaduse § 24 kohaselt toimus õdede ettevalmistamine vastavates õdede koolides, mis töötasid tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse poolt kinnitatud põhikirja ja õppekavade alusel. Sama seaduse § 25 määratles, et õe kutsealal töötamise õigus on isikutel, kes on lõpetanud õdede kooli õe kursused, kellel on Eesti Vabariigi kodakondsus ja kes valdavad riigikeelt.⁴⁴

Tervishoiuteenuste korraldamise seadus § 3 sätestab, et Eestis on õigus osutada tervishoiuteenust tervishoiutöötajal, kes on kantud tervishoiutöötajate riiklikusse registrisse. Tervishoiutöötajad on tervishoiukorralduse seaduse kohaselt registreeritud arst, hambaarst, õde ja ämmaemand ja registreeritud ning apteegis töötav proviisor ja farmatseut. Registri toimingud tervishoiutöötajate riiklikus registris viib läbi Terviseameti tervishoiukorralduse ja toimepidevuse osakond. Tervishoiutöötajate riiklikusse registrisse saamise esmaseks eelduseks on vastava õppekava lõpetamine, mis tähendab, et taotlejal peab olema Tallinna või Tartu Tervishoiu Kõrgkooli diplom, mis tõendab õe või ämmaemanda (või farmatseudi) õppekava lõpetamist. Kui vastav diplom on olemas, tuleb taotlejal endal pöörduda Terviseametisse, et esitada vajalikud dokumendid ja tasuda riigilõiv. Tervishoiutöötajate registrisse kandmine on siiski dokumentidel põhinev, taotleja pädevust eraldi enam ei hinnata, kuid seda vaid juhul, kui taotleja on lõpetanud õppekava Eestis tunnustatud kõrgkoolis.

Arvestades eelnevat, on õena töötamine Eestis rangelt reguleeritud. Selleks, et töötada õena, tuleb taotleda registreerimist tervishoiutöötajate registris. Vajalik on EL direktiividele vastav kõrgharidus. Igas riigis on regulatsioonid mõningal määral erinevad, nii nagu on erinev ka õppekavade sisu. Tulenevalt õdede aktiivsest piiriülesest töötamisest, on üha enam maailmas tegeletud vajadusega kehtestada võimalikult sarnased reeglid õppimiseks ja töötamiseks õe kutsealal. Järgnevalt on uuritud õena töötamise õigusi riikides, kus õendus on kõrgelt arenenud. Need riigid on oma õenduse arengute poolest eeskujuks kõigile teistele.

1.3. Õigus töötada õena Soomes, USA-s, Ühendkuningriigis ja Saksamaal

Õed on suurima osakaaluga tervishoiutöötajatest valdavas osas riikidest. Niisamuti on õed väga suur kutse valdkond, kui vaadelda kogu tööjõuturgu. Õdede osakaal kogu tööjõust EL-i liikmesriikides on kõrge. Näiteks võib ära tuua 3,4% osakaaluga Saksamaa, 3,0%-ga Soome ja

⁴⁴ Riigi Teataja, 1932 nr 24.

2,9%-ga Belgia. Tasub ära märkida, et Norras on vastav näitaja 4,4%. EL-i 27 liikmesriigist 11-s oli õdede ja ämmaemandate osatähtsus riigi koguhõives 1,5% või vähem. Madalaim osatähtsus oli 1,1%, mis oli registreeritud Bulgaarias, kellele järgnesid Läti ja Luksemburg 1,2%-ga ja Eesti, Küpros ning Ungari 1,3%-ga⁴⁵. USA-s on sama näitaja 2,1%.⁴⁶

Kõikides riikides, nii arenenud riikides kui ka arengumaades kehtivad nn õendusseadused. Nimetused ja reguleerimisalad on mõningaste erisustega, kuid üldjoontes reguleerivad need seadused õena töötamise õigust, õeks registreerimise süsteemi riigis ja õendusõppe põhimõtteid. Vastavates registrites registreeritud õed kannavad tiitlit RN, mis tuleneb ingliskeelsest sõnapaarist *registered nurse*. Registreerimise eelduseks on vastav õe haridus, mis reeglina on kõrgharidusnõue. Mõnedes riikides on õeks registreerimisel erinõudeid, nagu keeleoskus, tervisenäitajad või kriminaalkaristuse puudumine.

Adams L. Tracey analüüsis tervishoiukutsealade reguleerimist ajaloolises kontekstis Kanadas, USA-s ja Ühendkuningriigis. Kuigi ajalooliselt on tervishoiutöötajate registreerimine olnud pidev ja kontrollitud protsess, siis viimasel ajal, eriti aga COVID-19 perioodil on see kaasa toonud tööjõu liikumises palju probleeme. Riigid peavad reguleerimisel arvestama paljude teguritega. Regulaatiivsete parimate tavade määratlemine on kasulik, kuid kuna professionaalne reguleerimine tasakaalustab erinevaid eesmäärke, kohalikke vajadusi, kultuure, teenusepakkujaid ja poliitikat, siis ei pruugi regulaatiivsed lahendused ühes kontekstis olla teistele tulemuslikud või edukad.⁴⁷ Ometi on riiklik õdede registreerimine paljudes riikides tavapärane. Seda ka väljaspool Euroopa Liitu, näiteks Ühendkuningriigis⁴⁸, Lõuna-Aafrika Vabariigis⁴⁹ ja Uus-Meremaal⁵⁰. Austraalia on sellele teele asunud 2010. aastast. Nendes riikides reguleeritakse õdede tegevust riiklikult ja nad saavad liikuda üle riigi, ilma et oleks vaja ümber registreerida mõnes teises osariigis, territoriaalses või provintsi jurisdiktsioonis.⁵¹ Tavapärane on kõikides neis ja enamikes teistes riikides kohustuslik õdede pädevuse kontroll.

⁴⁵ Eurostat, 2019.

⁴⁶ U.S. Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/> Arvutivõrgus 13.03.2022.

⁴⁷ Adams, T. L. Health professional regulation in historical context: Canada, the USA and the UK (19th century to present). *Human Resources for Health* 18/1 2020, lk 1 – 2.

⁴⁸ United Kingdom. Nurses and Midwives; The Nursing and Midwifery Order 2001. <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2002/253/contents/made> Arvutivõrgus 20.02.2022.

⁴⁹ South African Nursing Council. Nursing Act Nr. 33 (2005), <https://www.sanc.co.za/regulations/> Arvutivõrgus 20.02.2022.

⁵⁰ New Zealand Government. Health Practitioners Competence Assurance Act (2003). <https://www.health.govt.nz/our-work/regulation-health-and-disability-system/health-practitioners-competence-assurance-act> Arvutivõrgus 20.02.2022.

⁵¹ Harvey, C., Driscoll, A. jt. The discursive practices of nurse practitioner legislation in Australia. *Journal of Advanced Nursing* 67/11 2011, lk 2479.

Rakendamismeetmed on erinevad, ulatudes automaatselt registreeringu pikendamisest kuni iga-aastase uue litsentsi taotlemise ja pädevuse tõendamiseni. Enamikes riikides, kus on rakendatud kaasaegse õenduse põhimõtteid ja õe kutse on registreeritud kutse, on võimalus registreeringu tühistamiseks või lõpetamiseks eetiliste hoiakute kontrollimise või vahekohtute rakendamise kaudu.

Soome Vabariigis võib õena töötada vaid õe kutse omandanud isik. Lisaks peab õde olema registreeritud sotsiaal- ja tervishoiuteenuste tegevuslubade ja -järelvalve ametis *Valvira*.⁵² Õe ametialase tegevuse õigust Soomes reguleerib tervishoiutöötajate seadus⁵³ ja tervishoiutöötajate määrus⁵⁴, mis jõustusid 28. juunil 1994. a. Lisaks peavad kõik Soomes töötavad meditsiini- või tervishoiutöötajad oskama piisavalt hästi kas soome või rootsi keelt. Riiklikud õigusaktid reguleerivad tihedalt tervishoiutöötajate haridust ja kutsepraktikat. Õe koolitus Soomes põhineb Euroopa Liidu direktiivil 2005/36/EÜ, mida on muudetud direktiiviga 2013/55/EL. Nõuded Soomes on sarnased mujal Euroopa Liidus ja teistes koostööd tegevates Euroopa riikides kehtivate reeglitega.

Ameerika Ühendriikides on õde litsentsi alusel töötav professionaal. Litsentsi taotlemine on protsess, mille käigus õendusnõukogud annavad üksikisikule loa õenduspraktikaga tegelemiseks. Litsentsi saab õde siis, kui ta tõendab vajalikke pädevusi. Litsentsimenetluse käigus tehakse kindlaks, kas taotlejal on vajalikud oskused teatud tegevusala ohutuks sooritamiseks, määrates eelnevalt kindlaks vajalikud kriteeriumid ja hinnates litsentsitaotlejaid, et teha kindlaks, kas nad vastavad kriteeriumidele. Õenduslitsentsi saamiseks USA-s on vaja:

- 1) kinnitatud eellitsentsiga RN õe õppeprogrammi lõpetamine;
- 2) NCLEX-RN eksami eduka sooritamise ja
- 3) mõnes osariigis kriminaalse tausta kontroll.⁵⁵

Kõik USA osariigid ja territooriumid on kehtestanud õdede praktika seaduse (*NPA – nurse practice act*), millega luuakse õendusnõukogu (*BON – board of nursing*). Õendusnõukogul on õigus töötada välja halduseeskirju või määrusi, et seadust selgitada ning täpsustada. Reeglid ja eeskirjad peavad olema kooskõlas õdede praktika seadusega. Need eeskirjad ja määrad

⁵² Valvira. – <https://www.valvira.fi/> Arvutivõrgus 11.03.2022.

⁵³ Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä. – 28.6.1994/559.

⁵⁴ Asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä. – 28.6.1994/564.

⁵⁵ National Council of State Boards of Nursing. – <https://www.ncsbn.org/index.htm> Arvutivõrgus 11.03.2022.

läbivad enne nende kehtestamist avatud arutelu. Peale jõustumist on määrustel täielik õiguslik jõud ja mõju.⁵⁶

Kaasaegse õenduse sünnimaa on Ühendkuningriigid. Tänapäevase õenduse teerajaja on Florence Nightingale. Nightingale algatas Ühendkuningriigis ametlikud õenduskoolid 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses. Seetõttu võiks just Ühendkuningriigid olla ka õenduse mudeliks vähemalt Euroopas, kuid võimalik, et kogu maailmas. Praktiseerimiseks peavad kõik Ühendkuningriigi õed ja õendustöötajad olema registreeritud õdede ja ämmaemandate nõukogus. Ühendkuningriigis registreeritud õena seaduslikuks praktiseerimiseks peab õel olema kehtiv ja valiidne registreering õdede ja ämmaemandate nõukogus. Nimetuse "registreeritud õde (RN)" saab anda ainult registris registreeritud õele. See on õdede ning ämmaemandate seadusega sätestatud ja kaitstud tiitel.⁵⁷

Saksamaal reguleerib õdede õpet ja töötamise põhimõtteid õdede elukutsete seadus (*KrPflG*).⁵⁸ *KrPflG* reguleerib kutsenimetuste kasutamise luba. Saksamaal kehtivateks õdede kutseteks on üldõde, lasteõde ja geriaatriaõde. *KrPflG* reguleerib ka õendusõpet ning samaväärse koolituse tunnustamist EL-is. *KrPflG* § 2 alusel antakse õe kutsenimetuse kasutamiseks luba taotluse alusel, juhul kui taotleja:

- 1) on läbinud seaduses nõutud kutse või ülikooli koolituse ja sooritanud riigi lõpueksami;
- 2) ei ole süüdi käitumises, mis põhjustaks ebausaldusväärset kutsealal tegutsemist;
- 3) ei ole kutsealal tegutsemiseks sobimatu tervisega ja
- 4) omab erialal tegutsemiseks vajalikku saksa keele oskust.

Saksamaal ei ole õdede registris olek kohustuslik, kuid liigub kohustuslikkuse suunas. Õdede registri pidamisega tegeleb *Registrierung beruflich Pflegenden*, mis on Saksamaa Õdede Nõukogu haldusalas.⁵⁹

Eelpool kirjeldatust võib teha järelduse, et õe kutse on kogu maailmas, sh Eestis ja Euroopas rangelt reguleeritud. Riigiti on nii mõningasi erinevusi, kuid üldjoontes on õena töötamise õiguse saamine sarnane. Siiski tuleb väita, et registris olemine on riikides erinev. Paljudes

⁵⁶ Russell, K. A. Nurse Practice Acts Guide and Govern: Update 2017. Journal of Nursing Regulation 8/3 Oct 2017, lk 18 – 19.

⁵⁷ Nurses, Midwives and Health Visitors Act. - 1997 Chapter 24.

⁵⁸ Gesetz über die Pflegeberufe (Pflegeberufegesetz - PflBG) -, Artikel 1 G. v. 17.07.2017 BGBI. I S. 2581 (Nr. 49); zuletzt geändert durch Artikel 9a G. v. 11.07.2021 BGBI. I S. 2754 Geltung ab 01.01.2020, abweichend siehe Artikel 15; FNA: 2124-25 Hebammen und Heilhilfsberufe.

⁵⁹ Deutschen Pflegerat e.V. – <https://deutscher-pflegerat.de/> Arvutivõrgus 13.03.2022.

riikides on vajalik litsentsi uuendamine või oma pädevuse tõendamine. Siiski on enamikes riikides leida regulatsioon või viide sellele, kuidas toimida juhul, kui on toimunud või avastatud teatav mittekohane tegu või käitumine õe poolt. Kirjeldatud on erinevaid lähenemisi, kuid võib väita, et regulatsioonid ja tegevusjuhised on olemas.

Piiriülene töötamine on tänapäeval tavapärane, kuid puudub üldine kokkulepe ameti aususe küsimustes. Võib öelda, et maailmas on deklareeritud nulltolerantsi plagiaadile, kuid selle tagamine on pigem iga riigi või kohati ka iga kõrgkooli vastutus. Seda enam ja teravamalt võivad tulla päevakorra probleemid olukordades, kui õe lõputöös või õppimise ajal esitatud töös esineb akadeemilise petturluse, eelkõige plagiaadi juhtumeid.

2. PLAGIAADI MÄÄRATLUS JA ÕIGUSLIK TÄHENDUS

2.1. Plagiaadi mõiste

Plagiaat on keeruline nähtus ja see võib ilmneda paljudes elu valdkondades. Näitena võib tuua muusika. Akadeemilises kogukonnas on plagiaat erilise tähelepanu all, kuna see on otseses seoses akadeemilise aususega. Põhjused võivad olla väljaspool kogukonda ja laieneda kogu ühiskonnale. Põhjused, miks plagiaati kasutatakse, sõltuvad ühiskonnast, keskkonnast ja kultuurist. Plagiaadi vastu võitlemiseks on vajalik leida selle juured ja näha plagiaati kui protsessi, mis on aja jooksul ühiskonnas esile kerkinud.⁶⁰

Andmete dubleeritud avaldamise tagajärjed võivad olla tulemuste kahekordne loendamine või nende tulemuste sobimatu kaalumise, kui samad andmed lisatakse ülevaatusartiklisse või metaanalüüsi sõltumatute proovidena. Kui sama materjal ilmub erinevates kohtades, võib korduv avaldamine muuta ka ühe andmekogumi tugevamaks. Lisaks eetilisele väärkäitumisele ja võimalikele autoriõiguste rikkumistele ei ole dublikaatide avaldamine ressursside kasutamise mõttes kulutõhus.⁶¹ Seega võib plagiaat olla mitte üksnes teise isiku sõnade ja ideede vargus autorile piisavat tähelepanu pööramata, vaid see võib tuua ka kaasa valede andmete esitamise, mis omakorda põhjustab valede järelduste tegemise ning sellega tekib valeteadus.

Võib väita, et plagiaati esineb kõikides akadeemilistes asutustes. Enamik üliõpilasi kasutab lihtsaid võimalusi petta. Lisaks võib väita, et võimalused petmiseks ei ole kunagi varem olnud nii suured kui tänapäeval. Juurdepääs veebiteabele on üldlevinud, millega seoses saavad üliõpilased materjali lihtsalt kopeerida ja kleepida. Lisaks on võimalused isegi terve töö osta või tellida.⁶² Tuginedes uuringutele, võib plagiaadi esinemissagedusest näiteid tuua mõningatest riikidest. Näiteks Ameerika Ühendriikides on vähemalt pooled või isegi kolmveerand bakalaureuseõppe üliõpilastest tunnistanud akadeemilist ebaausust.⁶³ Rootsi Kuningriigi ülikoolide üliõpilastest 61% tunnistas, et nad kopeerisid kirjalikku materjali

⁶⁰ Abbasi, P., Yoosefi-Lebni, J. jt. Causes of the plagiarism: A grounded theory study. *Nursing Ethics* 28/2 2021, lk 283.

⁶¹ *Journal of Midwifery & Women's Health Policy on Plagiarism, Text Recycling, and Duplicate Publication. J Midwifery Womens Health* 64/4 Jul 2019, lk 373.

⁶² Hodgkinson, T., Curtis, H. jt. Student Academic Dishonesty: The Potential for Situational Prevention. *Journal of Criminal Justice Education* 27/1 2016, lk 2.

⁶³ Yee, K., MacKown, P. Detecting and preventing cheating during exams, Twomey, T White, H Sagendorf, K ed., *Pedagogy, not policing: Positive approaches to academic integrity at the university* 2009, lk 141 – 147.

viitamata, 31% tunnistas, et kasutas esseepanka (ostetud valmisessee) ja 9% tunnistas, et kasutas eksamil keelatud vahendeid.⁶⁴ Singapuri üliõpilastest 89,8% väitis, et kasutavad materjalide refereerimist ilma viitamata, 76,4% ütles, et töötasid rühmades individuaalsete ülesannete täitmisel ja 54,2% arvas, et spikerdasid testi ajal teiselt õpilaselt.⁶⁵ Austrias läbiviidud uuring näitab, et 22% üliõpilastest on ebaausaid võtteid kasutanud. Kuigi protsent ei ole väga kõrge, peavad autorid seda väga murettekitavaks tulemuseks.⁶⁶ Eesti vastav näitaja on 16%.⁶⁷ Kuid tuleb märkida, et Eestis on plagiiaadi temaatikat vähe uuritud.

Plagiiaadi mõistet võib defineerida erinevalt. Kõige enam on kasutusel plagiiaadi käsitlus, mille kohaselt on plagiiaat teiste autorite töö või teksti (aga ka idee) esitamine enda omana, algallikale viitamata.⁶⁸ Plagiiaat võib olla tahtlik või tahtmatu, hõlmates alati kellegi teise ideid või sõnade kasutamist, väljendades neid kui enda omi.⁶⁹ Kõige levinuma definitsiooni on tõenäoliselt andnud Bouville, tabades parimal moel probleemi tuuma. Ta väidab “Plagiiaat on akadeemilise ringkonna vastu suunatud kuritegu.”⁷⁰ Plagiiaat on vargus. Toogem näiteks ladinakeelsed tõlked *plagiare* – varastada; *plagere* – röövimiseks; *plagiarius* – röövija, võrgutaja, rüüstaja.

Akadeemilise plagiiaadi avastamine on ülesanne, mille keerukus varieerub triviaalsest äärmiselt keeruliseni. Põhjuseks on asjaolu, et plagiiaadi loomisel on palju tüüpe ja meetodeid ning nende kombinatsioone. Tänapäeval töötatakse välja üha usaldusväärsemaid ja tõhusamaid plagiiaadi avastamise meetodeid ja algoritme. Näiteks on loodud mitmeid tarkvarasid, kuid sageli on need võimetud avastama keerulisi plagiiaaditüüpe.⁷¹

⁶⁴ Trost, K. Psst, have you ever cheated? A study of academic dishonesty in Sweden. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 34/4 2009, lk 367 – 368.

⁶⁵ Lim, V. K. G., See, S. K. B. Attitudes Toward, and Intentions to Report, Academic Cheating Among Students in Singapore. *Ethics & Behavior* 11/3 2001, lk 268.

⁶⁶ Hopp, C., Speil, A. How prevalent is plagiarism among college students? Anonymity preserving evidence from Austrian undergraduates. *Accountability in Research* 28/3 2021, lk 1.

⁶⁷ Kaugemaa, A. Plagiiaadi ennetamine ja tuvastamine Eesti kõrghariduses. Tallinna Ülikool, 2020, lk 35.

⁶⁸ Bokosmaty, S., Ehrich, F. J. jt. Canadian university students' gendered attitudes toward plagiarism. *Journal of Further and Higher Education* 43/2 2019, lk.3. Chen, Y., Chou, C. Are We on the Same Page? College Students' and Faculty's Perception of Student Plagiarism in Taiwan. *Ethics & Behavior* 27/1 2017, lk 55. Dougherty, M. V. "What Is Academic Plagiarism?," in *Correcting the Scholarly Record for Research Integrity: In the Aftermath of Plagiarism*, vol. 6. Research Ethics Forum 2018, Douglas, S., Watt, G. Plagiarism, Academic Integrity and the Law, Article, *E-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching* 13/2 Sep 2019, lk 74. Gullifer, J. M., Tyson, G. A. Who has read the policy on plagiarism? Unpacking students' understanding of plagiarism, *Studies in Higher Education* 39/7 2014, lk 1022 – 1024. Moss, S. A., White, B. jt. A Systematic Review Into the Psychological Causes and Correlates of Plagiarism. *Ethics & Behavior* 28/4 2018, lk 263.

⁶⁹ Kratovil, lk 374.

⁷⁰ Bouville, M. Plagiarism: Words and ideas, *Science and Engineering Ethics* 14/3 Sep 2008, lk 311 – 322.

⁷¹ Vrbanc, Meštrović, lk 293.

Lörström jt on välja toonud järgmised plagiaadi vormid:⁷²

1. Teksti sõnasõnaline kopeerimine internetist ilma ühelegi allikale viitamata.⁷³
2. Teiste üliõpilaste töö osade või terve töö esitamine enda omana, kas teiste loal või loata.⁷⁴
3. Mosaiikplagiaat, mille korral sõnasõnaline kopeerimine täies mahus küll puudub, ent teiste ideed ja töö osad on esitatud enda omana, ilma et oleks korrektselt viidatud.⁷⁵
4. Tsitaat, kus tekst on esitatud muutmata kujul, kuid puuduvad jutumärgid, samas on siiski teistele autoritele viidatud.⁷⁶
5. Viitamata ümbersõnastamine, mille korral on teiste autorite ideed oma sõnadega edasi antud, kuid originaalautoritele on jäetud tekstis viitamata.⁷⁷
6. Enda varasematele (avaldatud) töödele viitamata jätmine ehk eneseplagiaat.⁷⁸
7. Erinevate keelte vaheline plagiaat, mille korral tõlgitakse tekst ühest keelest teise, viitamata algallikale korrektselt.⁷⁹

Valdav osa akadeemilist ebaausust käsitlevatest uuringutest on läbi viidud bakalaureuseõppe tasemel. On leitud, et bakalaureuse üliõpilased ei pea plagiaati millekski taunitavaks. Õenduse üliõpilastel on soov edukalt läbida väga nõudlikud õenduse õppekavad ja kindlustada registreeritud õe karjäär, mis võib olla mõnel juhul ajendiks ebaausale käitumisele. Üliõpilasi viivad ebaausale käitumisele ajalised piirangud ja tähtajad ning soov saada hea hinne. On ootuspärane, et õe magistriõppe üliõpilased on vähem tolerantset akadeemilise ebaaususe suhtes, kuid tähelepanuväärne on, et ka ealiselt vanemad bakalaureuseõppe tudengid ei pea plagiaadi kasutamist ausaks käitumiseks.⁸⁰ Sama tulemuseni jõuti ka antud magistr töö empiirilises osas läbiviidud uuringu tulemustes (peatükk 4).

⁷² Lörström, E., Roos, L. jt. Üliõpilaste arusaamad plagiaadist ja plagiaadituvastussüsteemidest. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. 7/1 2019, lk 159.

⁷³ Singh, S., Remenyi, D. Plagiarism and ghostwriting: The rise in academic misconduct. South African Journal of Science Volume 112/5/6 2016, lk 1 – 2.

⁷⁴ Walker, J., Measuring plagiarism: researching what students do, not what they say they do. Studies in Higher Education 35/1 2010, lk 19 - 20.

⁷⁵ Dhammi, I., Ul Haq, R. What is plagiarism and how to avoid it? Indian Journal of Orthopaedics 50/6 2016, lk 581.

⁷⁶ Walker, lk 20.

⁷⁷ Dhammi, Ul Haq, 2016, lk 581. Myers, C. S. Plagiarism and copyright: Best practices for classroom education. College & Undergraduate Libraries 25/1 2018, lk 92.

⁷⁸ Myers, lk 92. Dhammi Ul Haq, lk 581.

⁷⁹ Ferrero, J., Besacier, L. jt. Deep Investigation of Cross-Language Plagiarism Detection Methods Association for Computational Linguistics, 2020, lk 6.

⁸⁰ Kratovil, Balik; Sharon jt.

Autoriõiguste rikkumine ja plagiaat on seotud, kuid erinevad mõisted. Autoriõigus keelab teatud originaalteoste loata kasutamise. Plagiaadinormid keelavad kopeerida teatud väljendeid, fakte ja ideid ilma omistamiseta. Valdavaks autoriõiguse teooriaks on majandusteooria, mille kohaselt on autoriõigus õigustatud, kuna see on majanduslikult tõhus.⁸¹ Plagiaadi puhul on selgelt keelatud väljendite ja ideede omistamata kopeerimine, kusjuures kopeerimise objekt võib olla väljend, lause, fraas või pikem tekst. Seevastu autoriõigus tavaliselt ei kaitse üksikuid lauseid, nii nagu ei saa see kaitsta lühikesi fraase. Plagieerimine ei aktsepteeri ideede, argumenti, mõtteviisi kopeerimist, mida autoriõigus ei kaitse ega saa kaitsta.

Plagiaat on akadeemilises maailmas väga mitmekesine nähtus. On tõenäoline, et mitte kõiki plagiaadijuhtumeid ei avastata. Kuid üha enam pööratakse sellele tähelepanu ning sama kiiresti, kui arenevad plagieerimist lihtsustavad tehnilised vahendid, arenevad ka plagiaati tuvastavad vahendid. Kuid mitte üksnes tehniline avastamine ei peaks olema plagiaadi vältimise abinõu. Märksa olulisem on järjepidev õpetamine ja üldise hoiaku muutmine, et plagieerimine oleks kogu ühiskonnas tervikuna taunitud tegevus. Tekib ka küsimus, kas ja millisel määral peaks olema plagiaat karistatav? Akadeemiliste ringkondade tauniv suhtumine ja ühiskondlik halvakspanu on küll ilmselge, kuid ühest ja selget õiguslikku lähenemist ei ole.

2.2. Plagiaadi õiguslik tähendus

Sutherland-Smith on plagiaati võrrelnud lapserööviga, samastades lapse röövimise vanematelt sõnade röövimisega nende autorilt. Õigusaktides peetakse teose loojat selle „isaks“ või „sünnitajaks“ ning teost „lapseks“. Kontseptsiooniga, et teosed võivad kuuluda nende loojale, tekkis arusaam, et autori teose igasugune kasutamine tuleks omistada teose algatajale. Kui seda ei tehta, võib seda pidada autori sõnade või ideede röövimiseks. Sellest ka selge analoogia, kui võtad teise isiku sõnu või ideid ilma viitamata, sarnaneb see lapse röövimisega. Sellest tuleneb plagiaat kui õigusrikkumine.⁸²

Praegune karistav lähenemisviis plagieerimisele õendusteaduskondades ei ole selle esinemist vähendanud. On vaja edendada teadlikkust, teadmisi ja anda üliõpilastele asjakohased

⁸¹ Frye, B. L. Plagiarism is Not a Crime, *Duquesne Law Review* 54 /2016, lk 137 – 138.

⁸² Sutherland-Smith, W., Retribution, deterrence and reform: the dilemmas of plagiarism management in universities. *Journal of Higher Education Policy and Management* 32/1 2010, lk 5 – 6.

viitamisoskused, et vähendada tahtmatut plagieerimist.⁸³ Tahtliku ja tahtmatu plagieerimise eristamine on omakorda keerukas teema, kuid õpetamise ja juhendamise tähtsust ei saa alahinnata, pigem vastupidi.

Kogu maailma kõrgkoolid edendavad plagiiaadi vältimise kultuuri, kasutades selleks erinevaid süsteeme ja uuendusi. Plagiiaadi ennetamine on küll eelkõige pedagoogilise suunitlusega, kuid see peab toimuma koos institutsionaalse juhtimisega.⁸⁴ Ülemaailmse õe õppe kontekstis on teadmiste ja oskuste omandamise ühendamine koos laitmatu eetilise käitumisega üliõpilastele kohustuslik professionaalne nõue.⁸⁵

Euroopa Teadusagentuur viis läbi uuringu ja selgitas välja sanktsioonid, mida Euroopa Liidu riigid rakendavad tuvastatud plagiiaadi ilmnemisel. Sanktsioonideks on märkus, noomitus, hoiatus jms; juhtumi kohta tehtav avaldus; täiendavad järelevalve nõuded, kui tegemist on rahastatud uuringuga; vallandamine; toetuste blokeerimine; toetuste ja muude vahendite tagastamine; kohustus teaduslik väljaanne või andmed tagasi võtta või viga avaldada; hindamisest ja muudest komisjonidest väljaarvamine; teatud aja jooksul taotluste esitamise keeld ja akadeemiliste kraadide tagasivõtmine nende andmiseks volitatud organisatsiooni poolt. Riikides, kus puuduvad vastavad õigusaktid sanktsioonide määramiseks, ei pruugi organisatsioonides olla ka reegleid ja juhendeid ning karistuse määramine toimub juhtumipõhiselt.⁸⁶

Erja Moore on analüüsinud plagiiaadi käsitlust Soome Vabariigis. Tema väitel on plagiiaat Soomes vaikiv teema. Olenemata asjaolust, et IPPHEA⁸⁷ aruanne 2013. aastal näitas problemaatilist olukorda, jõudis teema avalikkuse ette 2018. aastal, kui parlamendiliikme 2003. aasta magistritöös avastati plagiiaat. Ülikool käsitles teemat kahel korral, kuna esimese analüüsi tulemusena peeti plagiiaadi ulatust töös väikeseks. Soome Vabariigis on plagiiaati käsitletud nii

⁸³ Lynch, J., Everett, B. jt. Plagiarism in nursing education: an integrative review. *Journal of Clinical Nursing* 26/19-20 2017, lk 2846.

⁸⁴ Welsh, M. Plagiarism governance in nurse education; dispositions, dimensions and tensions. *Nurse Education in Practice* 27/2017, lk 2.

⁸⁵ Akhtar-Danesh, N., Baumann, A. jt. Perceptions of Professionalism Among Nursing Faculty and Nursing Students. *Western Journal of Nursing Research* 35/2 2013, lk 268.

⁸⁶ Boehme, O., Föger, N. jt. Research Integrity Practices in Science Europe Member Organisations. Science Europe Office 2016, lk 34 – 35.

⁸⁷ Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. – <http://plagiarism.cz/ippheae/> Arvutivõrgus 07.08.2021.

ülikooli seaduses⁸⁸ kui ka rakenduskõrgkooli seaduses⁸⁹. Karistus on siiski jäetud kõrgkooli juhi otsustada. Tuleb märkida, et kraadi tühistamist ei käsitle kumbki seadus.⁹⁰

Protseduurid teadusliku terviklikkuse võimaliku rikkumise korral on erinevates riikides ja Euroopa institutsioonides erinevad. Nii on ka süüdistustega tegelevad asutused ja institutsioonid mitmekesised. Boehme jt uurisid plagiaadi käsitlemise terviklikkuse põhimõtteid ja leidsid, et erinevates organisatsioonides ja riikides on raske leida selget mustrit. Plagiaadi problemaatikaga tegelev asutus võib olla organisatsiooni juhatus, kinnitatud sisekontrolli komisjon (näiteks eetikakomisjon) või spetsiaalne väline organ.⁹¹

Kui Soomes avastatakse lõputöös plagiadikahtlus, siis saadetakse selle asutuse rektorile, kus töö kaitsti, kirjalik teade. Vastavalt TENK 2012 juhendile⁹² tuleb asutusel alustada uurimismenetlus. Enne uurimise alustamist toimub eeluurimine, mis on uurimise esimene samm. Uurimist alustatakse vaid juhul, kui eeluurimise käigus selgub, et on rikutud vastutustundlikule uurijale kohast käitumist või kui eeluurimine on tuvastanud suurema rikkumise, kui alguses kahtlustati.⁹³

Sutherland-Smith on analüüsinud diskursusi plagieerimispoliitikas ja väidab, et plagieerimist kirjeldatakse kõrgkoolides kõige sagedamini kui süütegu, olenemata sellest, kas seda peetakse üleastumiseks või aususe puudumiseks. Plagiaati kirjeldati uuringus osalenud riikides kasutatava kuritegevuse sõnavaraga, nagu väärkäitumine, ebaausus või aususe puudumine, väärtegu, vargus, omastamine, pettus, petmine ja varastamine. Nii on ka ülikoolid esitanud väite, et mida ulatuslikum on plagiati, seda tõenäolisemalt on see tahtlik. Plagieerija kohta enim kasutatav väljend on *õigusrikkuja*, mõningatel juhtudel ka *süüdistatav*. Plagiaadi esinemisel sätestavad kõrgkoolid eeskirjades *karistuse* või *sanktsiooni*. Tuleb märkida, et tegemist on selgelt kriminaalõiguse terminoloogiaga.⁹⁴

⁸⁸ Finnish Acts of Parliament, Universities Act. – 558/2009.

⁸⁹ Finnish Acts of Parliament, The Universities of Applied Sciences Act. – 932/2014.

⁹⁰ Moore, E. Inconsistent Responses to Notifications of Suspected Plagiarism in Finnish Higher Education. *Journal of Academic Ethics* 18/2020, lk 2.

⁹¹ Boehme, Föger jt, lk 18.

⁹² TENK (Finnish Advisory Board on Research Integrity). Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland. – <https://tenk.fi/en/research-misconduct/responsible-conduct-research-rcr> Arvutivõrgus 23.03.2022.

⁹³ Moore, lk 209.

⁹⁴ Sutherland-Smith, lk 7.

Sutherland-Smith'i analüüs näitab, et ülikoolid on tõlgendanud plagiaati juriidilise diskursusena ning plagieerimise juhtimise kirjeldamiseks kasutatakse poliitikat ja protsesse avastamisest kuni tulemuseni. Ülikoolide juhendites keskendutakse heidutusele ning avastamisele ja sageli kasutatakse karistamisel karistusõiguse termineid, kui plagiaat on tõestatud.⁹⁵ Kõige tavalisem sanktsioon on töö tagasivõtmine võltsimise ja väljamõeldise tõttu.⁹⁶

Kirjanduses on leida väga mitmeid diskussioone teema üle, kas plagiaat on või ei ole kuritegu. Siinkohal oleks asjakohane tuua ära mõningad seisukohad. Marilyn Randall on nimetanud plagiaati kuriteoks autorite vastu ja autoriõiguste rikkumist kuriteoks omanike vastu.⁹⁷ Abigail Lipson ja Sheila M. Reindl peavad kuritegelikuks plagiaadiks tahtlikku ja teadlikku plagiaati, kus üliõpilane peab teise tööd enda omaks.⁹⁸ Stuart P. Green järeldab, et plagiaati ei ole kunagi varguse kuriteoks peetud ning selle eest vastutusele võetud. Tema seisukoht on, et plagiaati ei tuleks vargusena käsitleda. Green väidab, et kui plagiaati käsitleda varguse vormina, peaks varguse toimepanemiseks vajalik kavatsus olema plagiaadi määratluse kohustuslik element.⁹⁹ Plagiaati võib pigem pidada eetiliseks süüteks, mis jätab autori ilma tema loomingu ja ideede nõuetekohase tunnustamiseta. Kuid ei saa mööda vaadata siiski ulatuslikust ja massilisest plagieerimisest, kui plagiaadiga on jõutud autoriõiguse rikkumise tasemele. Tahtlik plagiaat on omaette tõsine akadeemiline süütegu, kuid seda ei tohi nimetama kuriteoks. Kindlasti ei tohiks kriminaalseks käitumiseks pidada teise isiku sõnade või ideede kopeerimist ilma omistamiseta, kui seda ajendab teadmiste puudumine või hoolimatus. Ehkki eristada tuleks siiski tõsist ja tahtlikku hooletust, mis viitab ükskõiksusele omistamisnormi suhtes.¹⁰⁰

Frye väidab, et plagiaat ei ole seaduslik vale. Plagiaat on sotsiaalne vale, mida erinevad sotsiaalsed rühmad määratlevad ja jõustavad seaduslikult erinevalt. Plagiaat on karistatav ja seda mitte vähem karmimalt kui autoriõigusega seotud õiguste sanktsioonid. Intellektuaalne kuritegu on kirjanike, õpetajate, teadlaste ja ajakirjanike enimlevinud sõnapaar, väljendamaks

⁹⁵ Sutherland-Smith, lk 9.

⁹⁶ Armond, A. C. V., Gordijn, B. jt. A scoping review of the literature featuring research ethics and research integrity cases. *BMC Medical Ethics* 22/1 2021, lk 12.

⁹⁷ Randall, M. *Pragmatic Plagiarism Authorship, Profit, and Power* University of Toronto Press, 2001, lk 268. Viidatud: Latourette, A. W. *Plagiarism: Legal and Ethical Implications for the University*. *Journal of College and University Law* 37/1 2010, lk 20.

⁹⁸ Lipson, A., Reindl, S. M. *The Responsible Plagiarist Understanding Students who Misuse Sources*. *About Campus: Enriching the Student Learning Experience* 8/3 2003, lk 2.

⁹⁹ Green, S. P. *Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights*. *Hastings Law Journal* 2002, lk 170 – 180.

¹⁰⁰ Latourette, lk 21 – 22.

plagiaati. Kui kahju tekitaja maksab kahjutasu ja kurjategija kannab karistuse, siis plagiadis „süüdi mõistetud“ võib kaotada oma karjääri ja ameti ning võimalik, et tagasitulek on võimatu.¹⁰¹

Siinkohal nõustub autor pigem nende autoritega, kes peavad plagiati küll ebaausaks teoks, kuid siiski mitte kuriteoks. Ühiskondlikud diskussioonid ja õiguslik määratlus oleks siiski vajalikud. Plagiadi puhul on vajalik tähele panna, et see võib ilmnedagi igas kirjalikus aga ka suulises väljenduses, mistõttu paljudel juhtudel ei pruugi otsest tagajärge teole järgneda. Eespool kirjeldatud noomitused jms karistused ei pruugi oodatavat mõju avaldada.

Plagiadi puhul võivad karistused, mis tulenevad sanktsioonidest, olla oma olemuselt väga erinevad. Kõrgkoolis üliõpilase poolt toime pandud akadeemilist plagiati võib karistada negatiivse hindega, kas aine osa, kogu eksami või iseseisva kirjaliku töö eest. Kuid karistus võib olla ka eksmatrikuleerimine. Karistusena on kasutusel ka õppetegevuse peatamine teatud ajaks, mis võiks tähendada eksmatrikuleerimist reimmatrikuleerimise õigusega või ka õiguseta. Monograafiate, magistri- ja doktoritööde koostamise puhul võib väikesemahulise plagiadi esinemine viia nõudeni kirjutada uus töö ja see uuesti esitada. Töös esineva ulatusliku plagiadi puhul võivad üliõpilase õpingud lõppeda.¹⁰²

Eestis on üliõpilaste plagiadi karistuste võimalus suhteliselt väike, hõlmates vaid hinde, aine uuesti sooritamise või uue töö tegemist. Samuti eksmatrikuleerimist, kuid see on pigem äärmuslik meede. Mujal kõrghariduses kasutusel olevad näited nagu õpingute ajutine peatamine, ühiskondlik töö või rahatrahv, meie kõrgharidusruumis rakendada võimalik ei ole. Noomituse mõju on aga nii nõrk, et see ei täidaks oma eesmärki.

Plagiadivastaste karistuste kehtestamiseks ja kohaldamiseks tuleb esmalt määratleda, mida peetakse plagiadiks tehnilisest vaatepunktist lähtuvalt.¹⁰³ Macdonald & Carroll soovivad, et plagiadi iseloomustus peaks sisaldama analüüsi ja dokumentatsiooni selle kohta, kuidas see tuvastati ja analüüsiti, võttes arvesse järgmisi olulisi asjaolusid:

- 1) Millisel määral kirjaliku töö puhul plagieeriti: kas tegemist oli lause, lõigu, mitme lõigu või kogu töö plagieerimisega? Näiteks, kas plagiati oli kogu töö üks osa.

¹⁰¹ Frye, lk 144.

¹⁰² Berlinck, R. G. S. The academic plagiarism and its punishments - a review. Revista Brasileira de Farmacognosia 21/3 2011. viidatud Wagner NR 2011. Plagiarism by student programmers.

¹⁰³ Samas, lk 369.

- 2) Arvestada tuleb üliõpilase taset. Kui käsitleda vilistlase lõputöö plagiaati, siis on tegemist edasijõudnuga, kes on kogu stuudiumi läbinud ja tal peaks olema piisavalt pädevust, et mõista plagiaadi olemust ja osata seda vältida.
- 3) Olulised on üliõpilase teadmised kõrgkooli kui institutsiooni reeglitest ja normidest. Ja viimaseks on oluline, millised on distsiplinaarreeglid ja õigusaktid.¹⁰⁴

Kuigi plagiaati üldiselt kirjanduses kuriteoks ei peeta, siis võib selle viljelemine kaasa tuua tõsiseid sanktsioone, olenemata sellest, milliste teadmiste ja oskustega plagieerija on, või kas tegu oli teadlik ja tahtlik või sooritati juhuslikult. Üliõpilase karistused piirduvad peamiselt kas aine sooritamata jäämisega või tõsisemate juhtumite puhul kõrgkoolist eksmatrikuleerimisega. Mõlemal juhul on tegemist kõrgkooli poolt antud koormava haldusaktiga, mis piirab isiku õigusi. Niisamuti on mõlemad kõrgkooli otsused vaidlustatavad halduskohtus. Analoogne on olukord vilistlase lõputöös plagiaadi avastamisel, mis üldise seisukoha järgi ei ole kuritegu, kuid toob (võib tuua) endaga kaasa sanktsioonid.

2.3.Kes on plagiaadis süüdi?

Kirjanduses on paljuski vaidlus, kas plagiaat on süütegu, kuritegu või lihtsalt kerge üleastumine. Riikides käsitletakse plagiaati erinevalt, kuid enamasti jäetakse karistuse otsustamine kõrgkooli otsuseks. Kuna tegemist on haldusotsusega, siis on võimalik kohtuvaidlus. Kohtuvaidlusi ei ole palju eeldatavasti seetõttu, et kui plagiaat tuvastatakse, siis selle tõendamine ei ole keerukas protsess. Küll aga võib vaidlust tekitada plagiaadi ulatus.

Bouville on oma uurimuses võrrelnud plagiaadituvastuse kohustuslikku kasutamist dopinguanalüüside kohustuslikkusega tippspordis. Ta väidab, et sellistel juhtudel on tegemist süü presumptsiooniga, kus usaldusel kohta ei ole. Seda võiks pidada võrreldavaks juhul, kui plagiaadituvastuse kohustuslikkus oleks tippteadlastel, nii nagu dopingutuvastust teevad tippsportlased. Kuid olukord on siiski selline, et plagiaadituvastust peavad tegema ka esimese kursuse üliõpilased või lausa gümnaasiumiõpilased. Tavalise rahvasportlase puhul dopingut keegi ei eelda. Tippteadlaste hulgas on plagiaadijuhtumeid ühes artiklis tuhandest.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Macdonald, R., Carroll, J. Plagiarism – a complex issue requiring a holistic institutional approach. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 31/2 2006.

¹⁰⁵ Bouville, lk 316.

Eestis on süütuse presumptsiooni põhimõtte kriminaalmenetluses. Selle kohaselt ei tohi kedagi käsitleda kuriteos süüdi enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev otsus, mis tuleneb PS §-st 22 ja Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lõikest 2. Tuleb rõhutada, et see on piiratud kriminaalmenetlusega.

Eestis lähtutakse deliktiõigusliku vastutuse puhul kahju tekitaja süüst, seda eeskätt võlaõigusseaduse § 1050 lõikes 1 sätestatu kohaselt, mis on süü presumptsioon. PS §-st 22 ei lähtu nõuet kohaldada süütuse presumptsiooni ka süüteomenetlusvälisele alale. Süütuse presumptsioon saab toimida üksnes süütegude menetlemisel, kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses. Seda ka juhul, kui väärtegu menetleb ning selle eest karistuse kohaldamise otsustab kohtuväline menetleja.¹⁰⁶

Karistusseadustikus või mõnes muus seaduses sätestatud süütegu on väärtegu, kui selle eest põhikaristusena on sätestatud rahaträhv või arest (KarS § 3 lg 4). Plagiaat ei ole Eesti karistusõiguse kohaselt väärtegu. Plagiaadi avastamisel on võimalik algatada kas vaide- või kohtumenetlus, kui plagiiaati sisaldava töö tulemusel on haldusorgan teinud haldusakti (sh eelhaldusakti). Pöörduda on võimalik ka paljude isikute või institutsioonide poole, kuid haldusakti tühistamise pädevus on haldusakti välja andnud haldusorganil või kohtul.¹⁰⁷

Soome Vabariigi kõrgkoolid on võtnud endale kohustuse järgida *Finnish National Board on Research Integrity* TENK koostatud hea teadusliku tava (RCR) juhiseid.¹⁰⁸ Juhiste eesmärk on edendada vastutustundlikku uurimistööd ja tagada, et kahtlustatavate rikkumiste käsitlemine oleks pädev ja õiglane kõigi osapoolte suhtes. Soomes viitavad juhised sanktsioonidele, mida rektor on õigustatud kehtestama seaduste alusel, kuid seadust ei täpsustata. Viidatakse küll seadusele, kuid võimalikke sanktsioone välja ei tooda.¹⁰⁹

Soome ülikooliseaduse paragrahv 45^a punkt 2¹¹⁰ ja rakenduskõrgkoolide seaduse paragrahv 39 punkt 2¹¹¹ annavad mõlemad võimaluse rikkumise korral distsiplinaarmenetluse algatamiseks. Seaduste sõnastused on sarnased: „Otsuse anda üliõpilasele kirjalik hoiatus tehakse ülikooli rektori/rakenduskõrgkooli rektori poolt ja otsuse peatamise kohta teeb

¹⁰⁶ Sepp, H; Kergandberg, E. § 28 - Madise, Ü., Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj., Juura ed., vol. 4.vlj 2017.

¹⁰⁷ Aedmaa, A., Lopman, E. jt. Haldusmenetluse käsiraamat Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2004, lk 37.

¹⁰⁸ Finnish National Board on Research Integrity. – <https://tenk.fi/en/research-misconduct/responsible-conduct-research-rcr> Arvutivõrgus 07.08.2021.

¹⁰⁹ Moore, lk 209 - 210.

¹¹⁰ Universities Act. Parliament, 558/2009.

¹¹¹ Universities of Applied Sciences Act. Parliament, 932/2014.

ülikooli/rakenduskõrgkooli juhatus”. Kumbki seadus ei käsitle kraadide tühistamist, mis on Soomes haruldane.¹¹²

Soomes ei ole tegelikult seadust, mis käsitleks ülikoolikraadi tühistamist. Teada on üks juhtum 2016. aastast, kui vilistlane kaotas kohtuotsusega magistrikraadi. Aasta peale magistrikraadi kaitsmist ilmnis töös ulatuslik plagiaat ja väljamõeldis ning teaduskonna dekaan otsustas kraadi tühistada. Vilistlane esitas kaebuse halduskohtusse, kes otsustas, et ülikool ei saa üksikisiku usalduse kaitse põhimõttel kraadi tagasi võtta.¹¹³ Ülikool esitas juhtumi kõrgeimale halduskohtule, kes otsustas, et ülikool võib üliõpilasele antud magistrikraadi tühistada. Otsus põhines väitekirja ulatuslikul plagiaadil, avalikul huvil ja asja laiema tähtsusega ülikoolide õppe- ja uurimistöös.¹¹⁴ Analoogne kohtulahend tehti Soome halduskohtus 2019. aastal.¹¹⁵

Saksamaa *KrPflG* § 3 lg 2 sätestab, et õe kutsetunnistuse võib tunnistada kehtetuks, kui hiljem selgub, et § 2 punkti 2 kohane nõue ei ole täidetud. *KrPflG* §2 punkt 2 esitab taotlejale nõude, et ta ei ole süüdi käitumises, mis põhjustaks ebausaldusväärse kutsealal tegutsemisel. Selle nõude alla kvalifitseerub ka plagiaadi kasutamine.¹¹⁶

Plagiaadi õiguslik tagajärg võib olla väga erinev, ulatudes märkuse tegemisest või tähelepanu juhtimisest mõningase eksimuse korral õpingute peatamise, vallandamise või lausa reaalse karistuseni. Kindlat praktikat riikidel ega ka organisatsioonidel ei ole.¹¹⁷ Enamasti on akadeemilised asutused reguleerinud oma dokumentides käitumisreeglid ja ka karistused, mis järgnevad plagiaadi avastamisele.

Siinkohal tuleb tähelepanu juhtida Soome rakenduskõrgkooli juhtumile, mida on analüüsinud Moore oma uurimistöös. Nimelt on esinenud juhtum, kus rakenduskõrgkooli lõputöös oli küll ulatuslik plagiaat – teoreetilise osa igal leheküljel, aga ka tulemuses ja arutelus esines plagiaat, kuid kõrgkooli eksimuse tõttu ei olnud alust diplomit kehtetuks tunnistada. Nimelt oli plagiaadituvastussüsteem näidanud ulatuslikku plagiaati, kuid õppejõud ja juhendajad ignoreerisid seda täielikult. Leiti, et selles juhtumis ei takistanud juhendaja üliõpilase pettust,

¹¹² Soomes on tühistatud kolm doktorikraadi teadusnõukogu poolt kirjutaja enda soovil.

¹¹³ Moore, E. "Differences in local responses to plagiarism in Finnish higher education" (paper presented at the In Plagiarism Across Europe and beyond – Conference proceedings/2015, Brno 2015). – https://academicintegrity.eu/conference/proceedings/2015/Moore_Differences.pdf. case 4, lk 139

¹¹⁴ Supreme Administrative Court of Finland. - Decision KHO:2016:68.

¹¹⁵ Supreme Administrative Court of Finland. - Decision KHO: 2019:115.

¹¹⁶ Artikel 1 G. v. 17.07.2017 BGBl. I S. 2581 (Nr. 49); zuletzt geändert durch Artikel 9a G. v. 11.07.2021 BGBl. I S. 2754 Geltung ab 01.01.2020, abweichend siehe Artikel 15; FNA: 2124-25 Hebammen und Heilhilfsberufe.

¹¹⁷ Berlinck, lk 369 – 370.

kuigi üleastumine avastati õigeaegselt, st enne lõputöö kaitsmist. Seetõttu on tagantjärele sanktsiooni raske kehtestada ja kohtul ei ole alust diplomi kehtetuks tunnistamiseks, kuna kõrgkool on omaenda menetluses eksinud. Samal põhjusel ei ole lõputööd võimalik ka ümber hinnata ja hinnet alandada.¹¹⁸

Kindlasti ei saa mööda vaadata kultuurilistest eripäradest. Pakistanis Fatima jt läbiviidud uuringu tulemuste põhjal arvavad üliõpilased, et just väga karmid karistused aitaksid plagiadijuhtumeid vähendada.¹¹⁹ Õe õppekava üliõpilased Israelis pidasid kõige karmimaks karistuseks plagiadi märke lisamist isiklikule kaardile.¹²⁰ Üliõpilased arvasid, et esmakordne plagieerimine võib olla pigem juhuslik üleastumine, millele peaks järgnema ka vastavalt kergem karistus. On märkimisväärne, et märke tegemist pidasid üliõpilased oluliselt rangemaks karistuseks kui hinde alandamist. Seda seetõttu, et märke on jääv ning võib ka tulevikus rikkuda õe mainet ning mõjutada tema professionaalset ning akadeemilist karjääri.¹²¹

Soome rektorite plagiadisüüdistuste otsustes süüdistati kolme erinevat osapoolt. Kõige enam nimetati süüdlasena üliõpilast, seejärel lõputöö juhendajat ja viimasena plagiadituvastussüsteemi. Üliõpilane on oma lõputöö autor, mistõttu võib nõustuda enamikes rektorite otsustes nimetatud põhjendustega. Seevastu juhendaja käitumine võib panna üliõpilased ebavõrdsesse olukorda. Juhul, kui juhendaja plagiati ei märka, on süüdi üliõpilane, kui aga juhendaja võtab vastu töö, mille plagiadist ta teadlik on, on süüdi üliõpilane.¹²² Plagiadituvastussüsteemide kasutamine on küll asjakohane, kuid siinse töö autorile jääb arusaamatuks töö mitmekordne parandamine nii, et see plagiadituvastusprogrammist nn läbi läheks, ehk et protsent oleks piisavalt madal. Uurimistöö kirjutamise eesmärk ei saa olla teksti piisav muutmine, et läbida plagiadituvastusprogramm.

Kaugemaa on oma magistritöös uurinud plagiadi käsitlusi Eesti kõrgkoolides. Ta leidis, et Eesti kõrgkoolid on plagiadi regulatsioonid erinevatesse dokumentidesse kirja pannud ning üliõpilased ja õppejõud on nendest teadlikud. Enamik üliõpilastest olid arvamusel, et õppimise

¹¹⁸ Moore, lk 215.

¹¹⁹ Fatima, A., Sunguh, K. K. jt. Impact of pressure, self-efficacy, and self-competency on students' plagiarism in higher education. Account Res 27/1 Jan 2020, lk 44.

¹²⁰ Eesti mõistes võiks isiklikku kaarti võrrelda akadeemilise õiendiga.

¹²¹ Balik, Sharon jt, lk 554.

¹²² Moore, lk 215.

protsess peaks toetama õige viitamise õppimist ja seetõttu ei peaks karistused olema õppimise ajal plagiaadi juhtumi korral väga ranged. Eelkõige eelistati uue töö tegemise kohustust.¹²³

Tagajärgede võimalikku tõsidust arvestades on Vrbanec jt liigitanud plagiaadi kolme kategooriasse: raske, reaalne ja kerge plagiaat. Raske plagiaat hõlmab kloonimist, tõlkimist, kopeerimist, asendamist ja kummitustooteid. Raske plagiaadi puhul on nii plagiaadi kavatsused kui ka võimalikud kahjud suurimad ning plagiaat on kõige halastamatum või väga naiivne. Reaalne plagiaat hõlmab:

- 1) remiksi ehk uusversiooni, mis on dokument, milles teisi dokumente on parafraseeritud ja kokku pandud nii, et need toimiksid väljamõeldud tervikuna;
- 2) hübriidi, mis on dokument, milles on õigesti tsiteeritud osad ja kopeeritud osad on ühendatud;
- 3) segamist, kus on erinevate allikate ebaühtlane segu ilma korrektse viitamiseta ja
- 4) jäätmeid, mille puhul dokument sisaldab viiteid olematutest või ebaõigetest allikatest.

Akadeemilises kogukonnas on selline plagiaat suhteliselt levinud, eriti üliõpilastööde puhul. Siinjuures on plagiaadi autori kavatsust, teadmatust või naiivsust raske eristada. Samuti on nende tuvastamine keeruline. Kerge plagiaat hõlmab eneseplagiaati, koondamist ja kordamist. Moraalsest, eetilisest ja juriidilisest seisukohast on see plagiaadi kategooria kõige healoomulisem, kuid see pole kindlasti lubatud ega õigustatud.¹²⁴

Maureri jt soovitusel on vajalik kolmefaasiline plagiaadituvastamise strateegia:

1. faas – kohaliku dokumendiregistri kasutamine, st kontrollitava dokumendi sõna-sõnaline võrdlemine võimalike plagiaadiallikatega;
2. faas – kontrollitava dokumendi võrdlemine kõigi saadaolevate veebiallikatega nii, et võrreldakse iseloomulikke osi või lauseid, mitte dokumenti tervikuna;

¹²³ Kaugemaa, lk 40.

¹²⁴ Vrbanec, Meštrović, lk 288 – 289.

3. faas – stülomeetria ehk lingvistiline analüüs, mis võrdleb vaadeldava dokumendi järjestikuste osade stiili ning juhib tähelepanu ebakõlale ja stiilimuutusele, mis viitab tõenäolisele plagiaadile.¹²⁵

Plagiaadi temaatikat arutades ja eriti plagiaadi avastamisel süüdistatakse enamasti väärkäitumises või pahatahtlikkuses üliõpilast, mitte kõrgkooli. Kuid eksisteerib võimalus, et kõrgkool ei ole andnud üliõpilasele piisavat koolitust tekstide ettevalmistamiseks, kriitilise tekstianalüüsi tegemiseks, loovuse parandamiseks ja vastutuse võtmiseks teksti eest, mida ta peab esitama enda omana.¹²⁶

Kõrgkoolide ülesanne Macdonald & Carrolli järgi on:

- 1) valmistada üliõpilased ette nende õpiülesannete täitmiseks või näidata neile, kui vajalik on neile pakutavate teadmiste õppimine ja omandamine;
- 2) luua programme ja õppemeetodeid, mis viivad miinimumini üliõpilaste plagieerimise;
- 3) töötada välja programmid plagiaadi ennetamiseks, mitte ainult karistuspoliitika rakendamiseks, kuigi ka karistamine on vajalik.¹²⁷

On oluline, et üliõpilane ei õpiks üksnes plagiaati vältima, vaid tal oleksid ka teadmised, miks tuleb plagiaati vältida, ja mis on plagiaadi tagajärjed, seda nii üliõpilasele endale, kuid ka laiemas ühiskondlikus ja globaalses mõttes. Seetõttu on esmatähtis, et kõrgkooli töötajad, nii professorid kui ka tugipersonal oleksid ka ise teadlikud plagiaadi tagajärgedest. Õiguslikud lüngad ja kindlaksmääramata reeglid ei hõlbusta kindlasti plagiaadi kui keelatud tegevuse teadlikkuse tõstmist üliõpilaste hulgas aga ka kogu akadeemilises kogukonnas.

On väga oluline pakkuda igale üliõpilasele sobivaid ja õigesti suunatud koolitusprogramme, mis keskenduksid ka plagieerimise tõsistele tagajärgedele. Selleks on vajalik koostada asjakohaseid juhiseid, mis aga peamine, viia see teadmine ka üliõpilasteni. Plagiaadipoliitika mitte üksnes ei pea olema olemas, vaid seda tuleb rakendada. Vajalik on sisse viia kohustuslikke kursuseid, et üliõpilased oleksid teadlikud uurimiseetikast ja rahvusvahelistest reeglitest. Plagiaadi suhtes peab kehtima nulltolerants ja sidusrühmi on vajalik julgustada plagiaadijuhtumitest teavitama. Oma eriline ja väga oluline roll plagiaadipoliitika õnnestumisel

¹²⁵ Maurer, H., Kappe, F. jt. Plagiarism - A survey, Journal of Universal Computer Science 12/8 2006. lk 1057 – 1060.

¹²⁶ Berlinck, lk 368.

¹²⁷ Macdonald, Carroll, lk 235 – 236.

on raamatukogul, levitades teavet plagiadist. Peamised tegevused on üliõpilaste teadlikkuse tõstmine viitamisest erinevates stiilides, viidete haldamise süsteemide kasutamise õpetamine ja eeliste väljatoomine, plagiadivastaste vahendite kasutamise soodustamine ja töötubade sage korraldamine.¹²⁸

Balik jt on toonud välja kolm peamist soovitusi plagiadiga tegelemisel:

- 1) tõsta teadlikkust akadeemilise ebaaususe sagedusest ja selle mõjust ametialastele rikkumistele;
- 2) kehtestada akadeemilist terviklikkust edendav poliitika, tagades, et kõik asjaosalised, sealhulgas üliõpilased, saavad reeglite jõustamise partneriteks;
- 3) kehtestada piisavalt tugev karistuspoliitika, et heidutada kõiki, nii üliõpilasi kui ka töötajaid, ebaausast tegevusest.¹²⁹

Plagiadi peamised tagajärjed on karistused, mis võivad ulatuda hoiatustest kuni mitmesuguste õiguslike sanktsioonideni. Kuigi konsensus selles, kuidas ja millal selliseid sanktsioone kohaldada, on peaaegu olematu, on konsensus sanktsioonide kohaldamisel kindlasti absoluutne. Plagiadi peetakse äärmiselt negatiivseks teoks, isegi kui seda tehakse väga vähesel määral. Kuna seda peetakse vastuvõetamatuks, on sellel sõnal väga negatiivne kaal. Eriti sel juhul, kui plagiadi avastatakse akadeemilistes ringkondades.¹³⁰ Näib, et traditsiooniline karistav lähenemine ei ole aidanud ära hoida plagiadi käitumist kolmanda taseme hariduses. Plagiadi mõistmine õdede õppimise kontekstis annab aluse mõista, kuidas kõige paremini jälgida, kontrollida ja leevendada kasvavat plagiadiprobleemi ning edendada õendusdistsipliini ja praktika põhiväärtusi eetika ja aususe suunas.¹³¹

Maurer jt jõudsid oma uurimuses järeldusele, et plagiadi ei piirdu ainult akadeemiliste ringkondadega, vaid on ohjeldamatu leviga näiteks keskkoolides ning plagiadi tuvastamiseks ei piisa ainult tarkvaratööriistast. See omakorda tähendab, et hea töö tegemiseks on vaja märkimisväärset spetsialistide rühma, mida kõrgkoolil on võimatu saavutada. Seetõttu nõuab

¹²⁸ Awasthi, S. Plagiarism of Academic Writing in Malaysian Universities: A legal analysis. Environment - Behaviour Proceedings Journal 6/16 2021, lk 97.

¹²⁹ Balik, Sharon jt., lk 547.

¹³⁰ Berlinck, lk.368 – 369.

¹³¹ Lynch, Everett jt., lk 2846.

plagiaadi tuvastamine ühist pingutust, mida juhitakse riiklikul või ka riigiülel (nt Euroopa) tasandil.¹³²

Järgnevalt vaatame võrdlevalt tippülikoolides plagiaadi eest määratud karistusi, kuna riigi tasandil plagiaadi karistusi määratud ei ole. Karistused, mida õppejõud võivad määrata, on nii suulised kui ka kirjalikud hoiatused, madalamad hinded või lisäülesanded. Juhul, kui toimub institutsionaalne menetlemine, siis toimub ärakuulamine ja reeglina viib uurimist läbi vastav komisjon. Institutsiooni tasandil määratavad karistused on umbusalduse avaldamine, kohustuslikud akadeemilise aususe koolitused, õppe peatamine, eksmatrikuleerimine, kraadi või diplomi tühistamine. Rakendatakse ka kohtusse kaebamist.¹³³

Stanfordi Ülikool on määratlenud akadeemilise väärkäitumise poliitika Aukoodeksis 2021. aastal. Selle kohaselt on tavapärase karistus esimese süüteo eest poole õppesemestri peatamine ja 40 tundi ühiskondlikku kasulikku tööd, millele lisandub aine mittearvestamine. Järgnevate karistuste puhul suureneb õppesemestrite peatamise aeg.¹³⁴

Yale'i Ülikool toob karistustena plagiaadi eest välja noomituse, piirangud erinevate rajatiste kasutamisel, katseaja, õpingute peatamise, trahvid ja eksmatrikuleerimise. Ülikool deklareerib oma kodulehel „Plagieerijad kannatavad Yale'i ülikoolis tõsiste tagajärgede all, sealhulgas peatamise või ülikoolist väljaheitmise all.“¹³⁵

Massachusettsi Tehnoloogiainstituudis on akadeemilise väärkäitumise käsitlemiseks täpselt määratletud eeskirjad ja protseduurid. Petmine, plagiatsioon, volitamata koostöö, tahtlik sekkumine teiste inimeste töösse, andmete väljamõeldis või võltsimine ja muud akadeemilise ebaaususe vormid on rasked süüteod, mille eest võib määrata distsiplinaarkaristuse. Üheks karistuseks on vähendatud hinne. Üliõpilase hinne peab kajastama ainult seda tööd, mida üliõpilane tegelikult tegi. Kui üliõpilase üleastumine on piisavalt tõsine või kui üliõpilane on saanud varasemalt sellise üleastumise kohta hoiatuskirju, suunatakse juhtum lahendamiseks vastavasse komisjoni. Teine võimalus on saata üliõpilane eksamit uuesti sooritama. Juhtudel, kui õppejõud ei ole

¹³² Maurer, Kappe jt., lk 1081.

¹³³ Samas, lk 1052 – 1053.

¹³⁴ Stanford University. Honor Code. - <https://communitystandards.stanford.edu/policies-and-guidance/honor-code> Arvutivõrgus 14.03.2022.

¹³⁵ Yale University. Yale Poorvu Center for Teaching and Learning. <https://poorvucenter.yale.edu/undergraduates/using-sources/understanding-and-avoiding-plagiarism/what-plagiarism> Arvutivõrgus 14.03.2022.

kindel, et üliõpilane on tahtlikult käitunud ebaausalt, kuid kui üliõpilase iseseisva töö maht on selgelt ebapiisav, võib õppejõud paluda üliõpilasel sooritada asendustöö või eksam.¹³⁶

Liikudes Euroopasse USA suurtest ülikoolidest, keda peetakse muude oluliste sammude kõrval ka plagiadipoliitika eestvedajateks maailmas, siis Oxfordi Ülikool on kehtestanud karmid reeglid. Ülikooli eksamimääruse kohaselt on tahtlik või hoolimatu plagiast distsiplinaarsüütegude. Kõiki juhtumeid uuritakse ja karistused võivad ulatuda hinnete alandamisest kuni ülikoolist väljaarvamiseni. Karistuse raskus oleneb plagiadijuhtumi tõsidusest. Ka juhul, kui plagiast on tahtmatu, võib see kaasa tuua karistuse.¹³⁷

Kaugemaa on oma magistritöös analüüsinud Eesti kõrgkoolide plagiasti määratlust. Ta leidis, et kõikide kõrgkoolide õppekorralduseeskirjades on ära toodud plagiastimenetlus. Paljudel kõrgkoolidel on lisaks täpsustavad ja täiendavad juhendid. Samalaadselt maailma suurülikoolidega on plagiasti avastamisel ette nähtud karistus, mis ulatub noomitusest, hinde alandamisest ja aine mittesooritamisest kuni eksmatrikuleerimiseni. Tuleb väita, et Eesti kõrghariduses on kasutusel kõik legaalsed karistused. Küsitav on, millist mõju avaldab suuline või kirjalik noomitus üliõpilasele.¹³⁸

Tuginedes eeltoodule, võib väita, et ülikoolid tegelevad järjepidevalt plagiasti ennetamisega. Kõrgkoolid pakuvad vastavaid koolitusi, õpetavad üliõpilasi esimesest kursusest alates mitte üksnes vältima plagiasti, vaid ka sisuliselt mõistma, miks plagiast on keelatud. Kui mõnes ülikoolis võideldakse plagiadiga juhendite, õpetuse ja aukoodeksi abil, siis mõnel juhul pigem avastamise ja karistamisega. Kui plagiast siiski avastatakse, vastutab plagiasti tegija ehk üliõpilane. Karistus määratakse vaid temale. Vastates alapeatüki küsimusele: Kes on plagiastis süüdi? Vastus on: süüdi on üliõpilane. Siiski ei saa töö autor sellega täielikult nõustuda. Võib küll aktsepteerida väidet, et üliõpilane vastutab, kuid teatavas ulatuses peaks ka ülikool olema kaasvastutaja, eriti juhtumite puhul, kui menetluse käigus avastatakse, et üliõpilast ei ole piisavalt juhendatud või et üliõpilasele ei ole olnud juhendid piisavalt kättesaadavad. Järgnevalt tuleb välja selgitada, kas plagiasti tõttu diplomi kehtetuks tunnistamine ja töötamise õiguse peatamine või tühistamine õe õppekava vilistlasel on võimalik.

¹³⁶ Massachusetts Institute of Technology. Policies & Procedures. <https://policies.mit.edu/policies-procedures> Arvutivõrgus 14.03.2022.

¹³⁷ University of Oxford. Plagiarism. <https://www.ox.ac.uk/students/academic/guidance/skills/plagiarism> Arvutivõrgus 15.03.2022.

¹³⁸ Kaugemaa, lk 26 – 31.

3. KEELD TÖÖTADA ÕENA

3.1. Plagiaat ja selle tähendus õendushariduses ja praktikas

Õendusharidus ja õenduspraktika on teineteisega väga tihedalt seotud. Õe õppekava iga üliõpilane on ainuüksi oma õppimise ajal tööandja juures praktiliselt poolteist aastat. Valdav enamik õe õppekava üliõpilasi töötab juba õppimise ajal, õppimise alguses hooldajana ja alates kolmandast kursusest abiõena. Õena saab tööle asuda peale kõrgkooli lõpetamist.

Ühendkuningriigis võib igasugune rikkumine, mis puudutab professionaalsete õppijate käitumist või suhtumist, seada kahtluse alla kutseregistrisse sisenemise, aga ka selles jätkamise.¹³⁹ Sellest vaatenurgast on plagieerimise juhtumid õenduse ja ämmaemanduse nõukogu tähelepanu all ja need on võrdsustatud professionaalse käitumise ebaaususega. Tõsidus, millega nõukogu suhtub suuremasse plagiaati, on ilmselge, ning on saanud professionaalsuse otsustamisel ja sanktsioonide rakendamisel täieliku kaalu. Viimase kümnendi jooksul on kõrgkoolid saatnud õendus- ja ämmaemandusnõukogu käitumis- ja pädevuskomisjoni mitmeid juhtumeid, kus õppijad on plagieerinud. Seejärel on neid hinnatud kirjandusliku varguse alusel. Selle tulemusel on registri ametnikud andnud hoiatusi või peatanud kutseregistri kande.¹⁴⁰

Eestis on õe (aga ka kõikide teiste sektoraalsete kutsete) registreerimine formaalne protsess juhul, kui registreerimine toimub vahetult peale diplomi väljastamist¹⁴¹. Samasugune ei ole protsess juhul, kui registreerida soovib õde, kes ei ole oma haridust omandanud Eestis või kui Eestis omandatud õe haridus jääb 1990. aastate algusesse või varasemasse perioodi või kui haridus on omandatud Euroopa Liidus või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis või kui haridus on omandatud muus riigis. Kui Eestis kõrgkoolis lõpetanud õde kantakse registrisse automaatselt, siis muudel juhtudel kontrollitakse küll õe teadmiste või ka oskuste vastavust Eesti nõuetele, kuid muud kontrolli ei toimu.

Seevastu näiteks Ühendkuningriigis jälgib õendus- ja ämmaemandusnõukogu kogu õppeprotsessi vältel akadeemilistest reeglitest kinnipidamist. Niisamuti rakendatakse õe

¹³⁹ Quality Assurance Framework: for nursing and midwifery education and local supervising authorities. London: NMC, 2015. The Code: Professional standards of practice and behaviour for nurses and midwives. London: NMC, 2018.

¹⁴⁰ Welsh, lk 4 – 5.

¹⁴¹ Tervishoiutöötaja registreerimistaotlus esitatavate andmete loetelu. – RT I, 06.11.2012,4.

eelregistreerimist juba õppimise ajal, mis annab võimaluse juba õppimise ajal suuri plagiaadi juhtumeid lahendada ja määrata karistusi, muuhulgas õppest eemaldamist. Tegemist on siiski kaalutusõigusega ja otsuse tegemisel lähtutakse kõikidest asjaoludest.¹⁴²

Eetilised probleemid annavad õeks õppijale õppimisel ebaõiglase eelise. Petmine võib koheste pingutusteta minna veelgi hullemaks. Kui petmist ei käsitleta ja see õnnestub, siis otsib üha enam üliõpilasi võimalusi petta. Peamine eesmärk ei ole karistamine õppimise ajal, vaid hariduseesmärkide saavutamine, kuid ei saa lasta tekkida olukorda, kus üliõpilaste enesehinnang petmise tõttu oleks liiga kõrge. Selline käitumine võib kaasa tuua patsientide tervise ja elu ohtu seadmise, kahjustades seeläbi ka ühiskonnas usaldust õe kutse vastu. Oluline on siinkohal juhtida tähelepanu õe kutse globaliseerumisele, mis tuleneb rahvusvahelisest rändest. Sellest tuleneb suur vajadus teha plagiaadi problemaatikaga tegelemisel rahvusvahelist koostööd.¹⁴³

Puudused teoreetiliste teadmiste omandamisel, mis väljenduvad ka tulemuses, pärsivad ilmselt kriitilise mõtlemise oskust, mis tõenäoliselt toob kaasa korvamatud kahjud praktilises töös.¹⁴⁴ Ometi on Kennedy oma narratiivpedagoogilises lähenemises näinud vääramatult peamist rolli just õppejõul, juhendajal ja mentoril, väljendades selget ja kindlat vajadust juhendada üliõpilast oma ja võõra idee eristamisel. Ta peab oluliseks eksimuse puhul, mitte üksnes üliõpilasele uue võimaluse andmist, aga ka võimalust esmalt tuvastada akadeemilise kirjutamise tavad ja harjutada neid, saades personaalset tagasisidet.¹⁴⁵ Oluline on siiski märkida, et õppimine ja õppeprotsess on perioodid, kus eksimine võib olla andestatav ja vigu saab kergelt parandada, märkimisväärselt teistsugune on olukord õppeperioodi lõpus, mil põhitõed on omandatud.

Sellist akadeemilist väärkäitumist, mis oma sisult on õpitud käitumine, peetakse ebaprofessionaalse praktika eelkäijaks. Korrelatsiooni plagiaadi ja tulevase väärkäitumise tõendamisel viidatakse peamiselt Hilberti uuringutele, mis tõendasid selget ja olulist seost

¹⁴² Welsh, lk 5.

¹⁴³ Park, E.-J., Park, S. jt. Academic cheating among nursing students. *Nurse Education Today* 33/4 2013, lk 350 – 352.

¹⁴⁴ Bavier, A. R. Holding students accountable when integrity is challenged. *Nursing education perspectives* 30/1 2009, lk 5.

¹⁴⁵ Kennedy, D. Sherlock Holmes and the case of the plagiarised paper. *Nurse Education Today* 31/5 2011, lk 527.

akadeemilise pettuse ja kliinilise õe praktilise tegevuse vahel.¹⁴⁶ Õed peavad töötama ülimalt ausalt, kuna nad hoolitsevad inimeste eest nende elu kõige haavatavamal ajal. Seetõttu on õdede kui õe elukutse väravavahtide peamisteks kohustusteks suhtlemine ja õpetamine, mis on seotud moraalse, eetilise, ausa ja usaldusväärse käitumisega. Just need on õe elukutse kõige olulisemad omadused ja pidepunktid.¹⁴⁷

Siinkohal on asjakohane pöörata tähelepanu õe kui ühiskonna poolt oodatud, väga usaldusväärse kutse eripärale. Mitmed autorid on uuringutes juhtinud tähelepanu ja teinud kindlaks seose klassiruumis esineva ebaaususe ja registreeritud õdede¹⁴⁸ ebaaususe vahel.¹⁴⁹ Kõrgharidusega õed on juba ka registreeritud õed ja nad täidavad olulist (kui mitte öelda peamist) rolli tervishoiuteenuse osutamisel. Praktiseerides õena, jätkatakse tihti ka oma haridusteed. Eesti õdede positsioon läheneb kiirelt muu maailma praktikale. Õdede iseseisvad vastuvõtud ja teenuse osutamine seab ka kõrgemad nõuded õe kutsele. Muud rollid, nagu kliiniline õde-spetsialist, õde-juhtivtöötaja ja muud magistritasemel õendusharidust eeldavad ametid nõuavad, et õed praktiseeriksid ausalt ning pööraksid tähelepanu oma elukutse moraalsele ja eetilisele põhimõtetele.

Murekohaks on olnud üliõpilaste plagieerimise eest määratud karistuste ebajärjekindlus. Sanktsioonide kehtestamiseks tuleb aga plagiaat avastada.¹⁵⁰ Üliõpilaste ja õppejõudude harimine võib aidata muuta nende suhtumist plagiaati ja arusaamu sellest, kuid samuti on oluline, et oleks olemas institutsionaalne poliitika plagiaadiga võitlemisel, mis kohustaks korduvalt rikkujaid karistama.¹⁵¹ Õendusüliõpilaste akadeemiline ebaausus võib kliinilises keskkonnas üle minna ametialasele väärkäitumisele, ohustades seeläbi patsiendi hoolduse kvaliteeti. Bloomfieldi läbiviidud uuringus vastanud registreeritud bakalaureusekraadiga õdedest 44% ütles, et nad on õppimise ajal plagieerinud. Lausa 97,5% vastanutest tõdes, et

¹⁴⁶ Hilbert, G. A., Involvement of nursing students in unethical classroom and clinical behaviors. *Journal of Professional Nursing* 1/4 1985. Hilbert, G. A., Academic fraud: Prevalence practices and reasons. *Journal of Professional Nursing* 3/1 1987.

¹⁴⁷ Woith, W., Jenkins, S. D. jt. Perceptions of Academic Integrity Among Nursing Students. *Nursing Forum* 47/4 2012, lk 258.

¹⁴⁸ Registreeritud õde (RN) on õde, kes on lõpetanud õendusprogrammi ja täitnud riigi (suuremates riikides osariigi, provintsi või muu valitsuse poolt volitatud litsentsi väljastava asutuse kehtestatud) nõuded õenduslitsentsi saamiseks. RN-i tegevusala määratletakse riigi siseselt õigusaktidega.

¹⁴⁹ Balik, Sharon jt., 2010. Bultas, M. W., Schmuke, A. D. jt. Crossing the "line": College students and academic integrity in nursing. *Nurse Education Today* 56 Sep 2017. Carter, H., Hussey, J. jt. Plagiarism in nursing education and the ethical implications in practice, *Heliyon* 5/3 2019.

¹⁵⁰ Ahsan, D. M. S. U., Elahi, D. S. jt. Prevalence of plagiarism among medical students. 2020/8 2020, lk 4 – 5.

¹⁵¹ Alhadlaq, A. S., Dahmash, A. B. jt. Plagiarism Perceptions and Attitudes Among Medical Students in Saudi Arabia. *Sultan Qaboos Univ Med J* 20/1 Feb 2020, lk 81.

akadeemiline ebaausus rikub õdede kutsealaseid käitumis- ja eetikakoodekseid ning seda tuleks käsitleda ametialase üleastumisena. Akadeemiliselt ebaausat käitumist pidas ligi 38% vastanutest asjaoluks, mis mõjutab patsiendi hoolduse kvaliteeti, rahulolu ja terviklikkust.¹⁵²

Ülimalt oluline on aususe, eetilise käitumise ja professionaalse kultuuri ülesehitamine. Vajalik on õigel ajal teha tööd õendusüliõpilaste tervikliku kultuuri kasvatamiseks, et tagada eetiline, kvaliteetne ja ohutu patsiendi ravi. Seetõttu on oluline tuvastada võimalikud lüngad õendusüliõpilaste arusaamade vahel sellest, mis on akadeemiline ebaausus ja ametialane ausus ning kuidas see mõjutab patsientide ravi.¹⁵³

Vaadeldes õe töökeskkonda, võib leida mitmeid viise ja võimalusi, kuidas õde saab kliinilises töökeskkonnas plagieerida. Üheks patsiendile ohtlikumaks viisiks on õendustegevuse dokumenteerimine ehk õendusabi märkmete tegemine, mis toob kaasa valedokumentatsiooni ja võib viia vale ravini. Teiseks näiteks võib tuua eeskirjade ja juhendite koostamise, mida saab hõlpsasti teha mõne teise raviastutuse juhendit kasutades, sellele korrektselt viitamata. Õendushoolduse dokumentatsioonis või muudes tervishoiu dokumentides on plagiaat seotud eetiliste, juriidiliste, ametialaste ja rahaliste karistustega. Selle tagajärjed võivad kahjustada mitte üksnes plagieerinud õde, vaid ka kogu asutust. Rikkumine võib kaasa tuua süüdistuse ametialases väärkäitumises ja/või autoriõiguse rikkumises, töölt vallandamise ja litsentsi kaotamise. Plagiaadi kahjulikku mõju, mis on alguse saanud õe õppes, võib nii õele kui asutusele kaasa tuua tõsisid probleeme.¹⁵⁴

Abbasi jt töötasid andmete analüüsimisel ja kodeerimisel välja plagiaadi põhjuste kontseptuaalse mudeli. Mudeli põhituumikuks oli plagiaadi esinemine ja teisteks olulisteks faktoriteks:

- 1) põhjuslik seisund – oskuste ja teadlikkuse puudumine, haridussüsteemi surve;
- 2) sekkuvad tegurid – tehnoloogiline areng, õiguslüngad ja tõhusa järelevalve puudumine;
- 3) põhitegurid – akadeemilise kogukonna isikuomadused ja hoiakud;
- 4) strateegia ja sekkumised – eeskuju, järelevalve, riiklik/rahvusvaheline koordineerimine ja suurem teadlikkus;

¹⁵² Bloomfield, Crawford jt., lk 1.

¹⁵³ Smedley, A., Crawford, T. jt. An intervention aimed at reducing plagiarism in undergraduate nursing students, *Nurse Education in Practice* 15/3 May 2015, lk 167.

¹⁵⁴ Carter, Hussey jt., lk 5.

5) tulemused – plagiaat ja negatiivne suhtumine autoritesse maailma akadeemilistes kogukondades.¹⁵⁵

Oskuste ja teadmiste puudumine eeldab pidevat ja järjekindlat teadlikkuse tõstmist ja koolitust. Plagiaadi koolituste läbiviimine ja iga kaasusega tegelemine on siinkohal võtmeteguriteks. Haridussüsteemi survet on keerulisem ohjata. Kui lisada õe õppe puhul ka ühiskonna ning tervishoiusektori surve, siis võib eeldada, et õe üliõpilased on suure surve all. Oluline on tähelepanu juhtida õiguslünkadele ja tõhusa järelevalve puudumisele, aga väga asjakohane on ka riikliku või rahvusvahelise koordineerimise puudulikkus.

Tuginedes kirjanduse andmetele, on plagiaadi temaatika õenduses probleem. Võib vaid oletada plagiaadi taset nendes riikides, kus vastavaid uuringuid ei ole. Üsna üheselt on arvamused, et plagiaat õenduses on olulise kaaluga just seetõttu, et petmine õppimisel võib kalduda pettuseks tulevases kliinilises töös. Diskussioon plagiaadi määratlemisel eetiliseks üleastumiseks või süüteoaks või kuriteoks on mitmekesine, millele ühest lahendust ei ole. Kui riigis on plagiaaditemaatika õigusaktides, siis ei ole määratletud karistusi. Siiski on karistus võimalik õppimise ajal, kui kõrgkool on karistused sätestanud. Niisamuti on võimalik karistus, kui plagiaat avastatakse lõputöös, veelgi enam tuleks tegeleda plagiaadiküsimustega ka kliinilises õendustöös.

3.2. Õe diplomi kehtetuks tunnistamine

Patsiendihoolduse kvaliteet on peamine, mida õed oma ametis parimal võimalikul moel tagama peavad. Õe kutset on läbi aegade peetud kõige usaldusväärsemaks kutsealaks, millel on kõrged eetilised nõuded. Õed seisavad oma töös pidevalt silmitsi eetiliste ja moraalsete probleemidega, mille lahendamisel tuleb järgida kutseala käitumisjuhiseid. Plagiaadi kasutamine õppimise ajal on üheks oluliseks riskiteguriks patsiendihoolduse kvaliteedile. Kui üliõpilane valetab ja petab või teeb õppimise ajal teadlikult muid pettusi, siis on mõistlik eeldada, et ta oleks valmis täitma ka petlikke õendusmärkmehid, valetama ravimite või ravi kohta või muul viisil patsiente ohustama.¹⁵⁶ Seega on õe õppe kontekstis vajalik lisaks probleemile, mida plagiaat tekitab hariduse kvaliteedile, tegeleda sõlmküsimusega, mis kaasneb plagiaadi kui tegevuse eetilistel

¹⁵⁵ Abbasi, Yoosefi-Lebni jt., lk 282.

¹⁵⁶ Darbyshire, P., Thompson, D. R. Can nursing educators learn to trust the world's most trusted profession? Nursing Inquiry 28/2 2021, lk 5.

aspektidel õe ameti õppimisel. Eirates eetika nõudeid, võib see kaasa tuua harjumuse varguseks ka tulevases töökeskkonnas.¹⁵⁷

Õe elukutse maine ja terviklikkus saavad alguse klassiruumis ja ulatuvad kliinilisse keskkonda. On lubamatu, et plagiaadioht jõuab kliinilisse dokumentatsiooni. Siiski on olemas mitmeid viise, kuidas õde saab kliinilises keskkonnas plagieerida. Näitena võib tuua üldiste õendusabi märkmete kasutamise kõikide patsientide kohta, mida võib liigitada valedokumentatsiooniks. Veel võib tuua näite juhendite ja protseduurireeglite koostamise kohta, kus õel on hõlbust võimalus kopeerida teiste haiglate materjale nendele korrekselt viitamata. Sellisel tegevusel on aga karmid tagajärjed, milleks võivad olla eetilised, juriidilised, ametialased või rahalised karistused. Selliste tegude tagajärjed võivad lisaks õele kahjustada kogu asutust. Kaasa võib see tuua süüdistuse ametialases väärkäitumises, töölt vallandamises või litsentsi kaotuses.¹⁵⁸

Õe diplomi, nagu ka teiste sektoraalsete kutsete diplomite, kehtetuks tunnistamist tuleb seega käsitleda mitmeid asjaolusid kaaludes. Lisaks tavapärastele asjaoludele, mis kaasnevad iga kõrgharidusdiplomi kehtetuks tunnistamisega, olgu siis plagiaadi tõttu või muul põhjusel, on õe diplomi puhul vajalik kaaluda kutse äravõtmise põhiõiguste riive suurust, kuid teisest küljest ka õe töö spetsiifikast tulenevat ohtu teisele inimesele.

Kõrgkooli diplom väljastatakse kõrgkooli haldusaktiga, mis enamikel juhtudel on rektori käskkiri. Õppekava täismahus täitnud üliõpilasele väljastab kõrgkool lõpudiplomi kõrgharidusseaduse § 19 lõike 1 alusel, teostades sellega avalikku võimu. Kui haldusakt on antud pädeva haldusorgani poolt kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, on proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastab vorminõuetele, siis eelduste kohaselt on haldusakt andmise ajal õiguspärane haldusmenetlusseaduse § 54 mõistes.

HMS § 66 lõiked 2 või 3 annavad plagiaadi ilmnemise korral võimaluse kõrgkoolil haldusakti andmise hetkel õiguspärane haldusakt tühistada selle uuendamise kaudu. Haldusmenetluse uuendamist on võimalik alata HMS § 44 lõike 1 kohaselt vaid menetlusosalise taotluse alusel. Alexander Lott on oma artiklis jõudnud järeldusele, et menetlust võib samas uuendada ka kõrgkool ise.¹⁵⁹ Haldusorgan saab menetlust uuendada juhul, kui on vajalik muuta menetluse lõpptulemust. Menetluse uuendamisele on vajalik kaasata kõik asjasse kaasatud menetlusosalised, kuid võimalik on kaasata ka uusi menetlusosalisi, kes HMS § 11 kohaselt

¹⁵⁷ Curtis, G. J., Vardanega, L. Is plagiarism changing over time? A 10 - year time-lag study with three points of measurement, Higher Education Research & Development 35/6 2016, lk 1168.

¹⁵⁸ Carter, Hussey jt., lk.5.

¹⁵⁹ Lott, lk 181.

peaksid olema menetlusosalised.¹⁶⁰ Kui õe lõpudiplom väljastati kõrgkooli poolt, siis on kõrgkoolil enda initsiatiivil õigus see kehtetuks tunnistada, kuid kõrgkool peab arvestama HMS §-dest 64–67 tulenevatest kehtetuks tunnistamise piirangutega. Seega, kui ilmneb plagiaat õe õppekava vilistlase lõputöös, on kõrgkoolil õigus omal initsiatiivil algetada menetluse uuendamine. Riigikohus on öelnud „/.../ Ka siis, kui menetluse uuendamine ei ole õigusnormist tulenevalt kohustuslik, ei ole uuendamine välistatud, kuid uuendamine ei tohi toimuda ka kergekäeliselt. Säärases olukorras peab haldusorgan hindama menetluse uuendamise vajadust kaalutusreeglite kohaselt. /.../“.¹⁶¹

Andra Laurand on esitanud seisukoha, et juhul, kui diplom on saadud plagiaadi teel, on see juba andmise hetkel õigusvastane. „/.../ Volitusnorm sellise diplomi kehtetuks tunnistamiseks tuleneb HMS § 66 lõikest 1 koosmõjus HMS §-ga 67, mis reguleerib õigusvastase haldusakti kehtetuks tunnistamist. Diplom kui haldusakt on HMS §-st 54 lähtuvalt õiguspärane, kui ta on antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastab vorminõuetele /.../“.¹⁶² Alexander Lott peab selliseid olukordi samas erandiks.¹⁶³ Põhimõtteliselt samal seisukohal on paljud autorid teaduskirjanduses, pidades ajakohaseks plagiaadi avastamisel rakendatavat karistust, mis on proportsionaalne.¹⁶⁴ Sugugi ei pea lõputöös esinev plagiaat alati olema nii suure määraga, et karistus peaks olema diplomi kehtetuks tunnistamine. Kuid siiski on alati vastava kahtluse ilmnemisel vajalik tekkinud olukorda analüüsida ja selgitada välja plagiaadi ulatus ning alles seejärel otsustada karistus. Nii on ka Alexander Lott leidnud, et igal lõputööl on hindamiskriteeriumid, millele vastavus tagab selekteeritud hinde vastavalt töö kvaliteedile.¹⁶⁵ Seega ei saa nõustuda Andra Laurandi seisukohaga, et iga plagiaadi abil saadud diplom on pettuse teel saadud haldusakt ning see on õigusvastane selle andmise hetkest alates.¹⁶⁶ Kennedy on oma narratiivpedagoogilises artiklis, millele töös on ka eelnevalt viidatud, toonud märkimisväärse võrdluse õe essee puhul viitamata jätmise kahju ja arstiteadusliku ravisoovitusi puudutava plagiaadi kahju vahel. Esmane neist on küll suur eksimus, kuid ei too patsiendile kahju. Artikli autor leiab, et see võib patsiendile tuua isegi kasu. Samas väär raviinfo on otsene

¹⁶⁰ Aedmaa, Lopman jt., lk 248.

¹⁶¹ RKHKo, 3-3-1-80-10, p 21.

¹⁶² Laurand, A. Veel kord diplomi kehtetuks tunnistamisest plagiaadi tõttu. *Juridica* 7 2019, lk 481.

¹⁶³ Lott, A. Uuesti diplomi kehtetuks tunnistamisest plagiaadi tõttu. *Juridica* 10 2020, lk 830 – 831.

¹⁶⁴ Alhadlaq, Dahmash jt. 2020, Sutherland - Smith 2010, Moore 2020.

¹⁶⁵ Lott, lk 831.

¹⁶⁶ Laurand, lk 482.

oht patsiendile või lausa paljudele patsientidele.¹⁶⁷ Selline võrdlus võib küll esmapilgul tunduda asjakohane, kuid lähemal analüüsil ei saa sellega siiski nõustuda. Töö autor on seisukohal, et igasugune plagiaat tekitab kahju, kasvõi juba seeläbi, et tekitab harjumuse valetamiseks ning esmapilgul süütuna tunduvale valele võib järgneda suurem ja kahjustusi kaasa toov.

Vilistlase lõputöös plagiaadi ilmnemine ei pea tähendama, et vilistlase diplom tuleks kehtetuks tunnistada. Küll aga on vajalik haldusmenetluse uuendamine, et välja selgitada kõik asjaolud, sh plagiaadi tegelik olemasolu ja mis peamine, selle ulatus. Plagiaadi võimalik olemasolu vilistlase lõputöös võib kõrgkoolile teatavaks saada väga erinevatel viisidel, jäädes juhusliku avastamise ja sihiteadliku otsingu vahemikku.

Niisamuti on Riigikohtu seisukoht, mille kohaselt ei tohi menetlust uuendada kergekäeliselt ja menetluse uuendamisel peab haldusorgan tegema seda kaalutusreeglite kohaselt. „/.../ Ka siis, kui menetluse uuendamine ei ole õigusnormist tulenevalt kohustuslik, ei ole uuendamine välistatud, kuid uuendamine ei tohi toimuda ka kergekäeliselt. Säärases olukorras peab haldusorgan hindama menetluse uuendamise vajadust kaalutusreeglite kohaselt“.¹⁶⁸ Riigikohtu praktika kohaselt on HMS § 44 lõikest 1 lähtuvalt menetluse uuendamine vajalik, kui on haldusakti kehtetuks tunnistamise võimalus. Haldusmenetluses on vajalik tagada menetlusosaliste õigused, sh ärakuulamisõigus.¹⁶⁹ Samuti on Riigikohtu halduskolleegium seisukohal, et ei ole õige seisukoht „/.../ haldusmenetluse uuendamist ei saa tingida asjaolud, mida ei esinenud haldusmenetluse ajal. HMS § 44 lõikest 1 punktist 1 ja § 65 lõikest 3 tuleneb just vastupidine seisukoht. Haldusmenetluse uuendamist ja varasema haldusakti kehtetuks tunnistamist õigustab see, kui asjaolu, mis oli olemas haldusakti andmise ajal, on hiljem ära langenud. Neil alustel haldusmenetluse uuendamise eesmärk ongi reageerida muutustele, mille tõttu algselt õiguspärase haldusakti kehtima jäämine tähendaks õigusvastast olukorda“.¹⁷⁰

Kõrgkooli lõpudiplomi kehtetuks tunnistamist reguleerib haridus- ja teadusministri määrus nr 36 „Kõrgharidustaseme ühtne hindamissüsteem ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja kord“. Nimetatud määruse § 8 lõige 2 annab normi diplomi kehtetuks

¹⁶⁷ Kennedy, lk 529.

¹⁶⁸ RKHKo, 3-3-1-80-10, p 21.

¹⁶⁹ RKHKo, 3-3-1-36-04, p 14.

¹⁷⁰ RKHKo, 3-16-781, p 8.4.

tunnistamiseks selle väljaandnud õppeasutusele või tema õigusjärglasele või nende puudumisel Haridus- ja Teadusministeeriumile. Samas on määratletud diplomi eluaegsus.¹⁷¹

Haridus- ja Teadusministeerium on kinnitanud, et nimetatud määruse § 8 lõige 2 on diplomi kehtetuks tunnistamise aluseks ka plagiiaadi tuvastamise korral. Kuna määruse § 8 lõige 2 viitab HMS-le, soovib ministeerium õiguselguse huvides lisada täiendava volitusnormi ka haldusmenetluse seadusest. HMS §-d 64 jj näevad ette võimaluse haldusmenetluses tehtud vigade parandamiseks.¹⁷² Haridus- ja Teadusministeerium viitab vastuses määruse seletuskirjale, mis toob kehtetuks tunnistamise näidetena välja järgneva: „See võib toimuda näiteks juhul, kui ilmneb, et lõpudokumendi saamine on olnud seotud pettuse või võltsinguga või sellele on kantud ebaõiged andmed.“¹⁷³ Niisamuti on kaalutlemise aluseks plagiiaadi ulatus lõputöös. Antud juhul on tegemist küll hinnangulise otsusega. Tartu Ringkonnakohus on nõustunud Eesti Maaülikooli otsusega hinnata ulatuslikuks plagiiaat, mis hõlmab 60% väitekirja sisulisest osast.¹⁷⁴ Eestis ei ole määratletud, milline peaks olema ulatusliku plagiiaadi maht lõputöös, mis eeldaks diplomi kehtetuks tunnistamis. Tegemist on kaalutusotsusega.

Uue kõrgharidusseaduse jõustumisega 01.09.2019 on kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamise tehtud oluline muudatus. Nimelt on kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamise norm toodud vabariigi valitsuse määruse tasandilt ministri määruse tasandile. Nimetatud norm ei sätesta kõrgkoolile selgesõnaliselt volitusnormi kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamiseks juhul, kui on avastatud õppeajal sooritatud plagiiaat. Kuni uue kõrgharidusseaduse kehtima hakkamiseni reguleeris vastavalt Eesti Vabariigi haridusseaduse § 27¹⁷⁵, ülikooliseaduse § 31 lõike 4¹⁷⁶ ja rakenduskõrgkooli seaduse § 19 lõike 3¹⁷⁷ alusel Vabariigi Valitsuse määrust nr 76 diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid¹⁷⁸, milles § 2 lõike 3 sõnastus oli identne haridus- ja teadusministri määruse nr 36 § 8 lõikega 2.

¹⁷¹ Kõrgharidustaseme ühtne hindamissüsteem ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja kord. – RT I, 23.08.2019, 14. Haridus- ja teadusministri määrus. Kehtestatud kõrgharidusseaduse § 19 kõike 4 alusel.

¹⁷² Silem, T., Kõrgemaa, U., Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele HTM (kiri adressaadi valduses). 03.03.2020.

¹⁷³ Seletuskiri haridus- ja teadusministri määruse “Kõrgharidustaseme ühtne hindamissüsteem ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja kord” 2019 aasta eelnõu juurde. EIS 19-0673, <https://eelvoud.valitsus.ee/main#KVs8q03s> Arvutivõrgus 22.08.2021 lk 3

¹⁷⁴ TrtRnK, 3-13-1043, p 12.

¹⁷⁵ Haridusseadus. – RT I, 19.03.2019, 84.

¹⁷⁶ Ülikooliseadus. – RT I, 20.12.2016, 2. (kehtetu alates 1.09.2019).

¹⁷⁷ Rakenduskõrgkooliseadus. – RT I, 28.12.2018, 17. (kehtetu alates 1.09.2019).

¹⁷⁸ Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid. – RT I, 28.04.2015, 7. Kehtestatud Eesti Vabariigi haridusseaduse § 27, ülikooliseaduse § 31 lõike 4 ja rakenduskõrgkooli seaduse § 19 lõike 3 alusel (kehtetu alates 1.09.2019).

Eesti Vabariigi haridusseaduse kehtiv redaktsioon sätestab §-s 27, et isiku haridust, kutset, eriala ja õppeasutuse lõpetamist tõendab tunnistus või diplom, mille vormi ja statuudi kinnitab Vabariigi Valitsus. Kõrgharidusseaduse kehtiv redaktsioon sätestab §-s 19 lõikes 4, et kõrgharidustaseme ühtse hindamissüsteemi ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Siinkohal tuleb märkida, et haridusseaduse ja kõrgharidusseaduse vahel esineb vastuolu. Vastuolu seisneb selles, et haridusseadus annab diplomite vormi ja statuudi kinnitamise vabariigi valitsuse pädevusse, kõrgharidusseadus aga ministri pädevusse. Esineb mõningast ebaselgust, kas diplomi statuudi kehtestamisel on õigusaktides samasugune regulatsioon kõikide haridusastmete puhul.

Riigikohtu üldkogu on märkinud, et seaduse reservatsiooni tõttu on oluline, et kõik põhiõigusi puudutavad otsused tuleb langetada seadusandjal, et tagada õiguskindlus, õigusselgus, võimude lahusus ja tasakaalustatuse põhimõtte järgmine ning tõhusam põhiõiguste kaitse.¹⁷⁹

Riigikohtu halduskolleegium on oma seisukohta korranud „/.../ Riigikohus on oma varasemas praktikas korduvalt rõhutanud põhimõtet, et PS § 3 lg 1 esimesest lausest ja §-st 11 tulenevalt tohib intensiivseid põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid kehtestada ainult seadusjäolise õigusaktiga /.../. Seejuures ei piisa pelgalt riivet lubava seadusenormi olemasolust - õigusriigile omasest olulisuse põhimõttest tulenevad nõuded ka normile endale. Need kohustavad seadusandjat otsustama lubatava haldustegevuse sisu, ulatus ja maht./.../“¹⁸⁰ Riigikohtu üldkogu on seisukohal „/.../ Mida intensiivsemalt isiku põhiõigust riivatakse, seda täpsem peab olema selliseks riiveks alust andev regulatsioon. /.../“¹⁸¹

Alexander Lott väidab, et seadusandja ei tohiks valitsusele (ministrile) delegeerida põhiõiguste ja -vabaduste teostamise vaates tähtsaid küsimusi. Sellest tulenevalt oleks asjakohane, kui seadusandja otsustaks selle üle, millisel moel diplomeid kehtetuks tunnistatakse.¹⁸²

Tulenevalt tervishoiutöötajate riikliku registri põhimääruse § 2 lõikest 1 on tervishoiutöötajad, sh õed registreeritud tervishoiutöötajate registris.¹⁸³ Tervishoiutöötajate registrist kustutamine ja registreeringu peatamine on reguleeritud tervishoiukorralduse seadusega, kuid otsest volitusnormi juhuks, kui kõrghariduse diplom on kehtetuks tunnistatud plagiadi tõttu, ette

¹⁷⁹ RKÜKo, 3-3-1-41-06, p 21

¹⁸⁰ RKHKo, 3-19-549, p 18

¹⁸¹ RKÜKo, 3-3-1-48-16, p 38

¹⁸² Lott, lk 188.

¹⁸³ Tervishoiutöötajate riikliku registri põhimäärus. – RT I, 12.03.2019, 64.

nähtud ei ole. Terviseameti seisukoht on „/.../volitusnorme juba registreeritud tervishoiutöötaja registreeringu peatamiseks või registrist kustutamiseks juhul, kui lõputöö tunnistatakse tagantjärele plagiaadiks, ei ole ei tervishoiuteenuste korraldamise seaduses ega ka tervishoiutöötajate riikliku registri põhimääruses.“¹⁸⁴ Lisaks soovitas Terviseamet pöörduda seadusandluse tõlgendamise osas täiendavalt Sotsiaalministeeriumi poole.

Sotsiaalministeeriumi seisukoht on järgmine „... Tervishoiutöötajate registrist kustutamine ja registreeringu peatamine on reguleeritud tervishoiuteenuste korraldamise seadusega ning kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamisel plagiaadi tõttu otsesest volitusnormi registreeringu peatamiseks või registrist kustutamiseks vaja ei olegi. Isik kantakse tervishoiutöötajate riiklikusse registrisse registreerimisotsuse alusel, mille aluseks on muuhulgas kvalifikatsiooni tõendav dokument. Kvalifikatsiooni tõendava dokumendi kehtetuks tunnistamisel muutuvad ka registreerimisotsuse kui haldusakti tegemise faktilised asjaolud. Sellisel puhul algatab Terviseamet uuesti haldusmenetluse ning sõltuvalt asjaoludest selgitavad ning põhjendavad vajadusel muudetud otsust isikule. Haldusakti, mis andmise ajal oli õiguspärane, kehtetuks tunnistamist reguleerib haldusmenetluse seaduse § 66. Juhul, kui menetluse käigus ilmneb, et registrisse kandmise otsus vajab muutmist, siis kustutatakse või peatatakse ka tervishoiutöötaja registreering vastavalt otsusele.“¹⁸⁵

Siinkohal jääb siiski selgusetuks, kes peaks teavitama Terviseametit juhul, kui õe diplom kehtetuks tunnistatakse. Kõrgkoolil on õigus õe õppekava lõpetanu diplom plagiaadi tõendatuse puhul kehtetuks tunnistada. Küsitav on kõrgkooli kohustus sellest teavitada tervishoiutöötajate registri pidajat. Kõrgkoolil ei ole kohustust teavitada registri pidajat õe diplomi väljastamisest, kuna registrisse kandmine on isiku enda vastutus. Terviseametil puudub seadusest tulenev õigus algatada tervishoiutöötajate registrisse kandmise otsuse kehtetuks tunnistamine HMS § 64 lõike 1 alusel, kuna registrist kustutamine on võimalik vaid süüdimõistva kohtuotsuse olemasolul (TTKS § 32 lõige 1 koosmõjus HMS §-ga 70). Samuti jääb arusaamatuks Sotsiaalministeeriumi väide, et kui menetluse käigus ilmneb, et registrisse kandmise otsus vajab muutmist, siis kustutatakse või peatatakse ka tervishoiutöötaja registreering vastavalt otsusele. Kui õe diplom on tunnistatud plagiaadi tõttu kõrgkooli poolt kehtetuks, siis puudub õigusselgus, kas Terviseamet peaks registrikande kustutama või

¹⁸⁴ Saar, L., Kõrgemaa, U. Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele Terviseamet (kiri adressaadi valduses). 15.09.2021.

¹⁸⁵ Trofimov, L., Kõrgemaa, U. Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele Sotsiaalministeerium (kiri adressaadi valduses). 19.01.2022.

peatama. Niisamuti ei ole sisustatud õigusmõistet, mida tähendab registrikande peatamine. TTKS § 32 lõiked 1 ja 2 reguleerivad registrist kustutamist kahel juhul. Esimeseks võimalikuks juhuks on asjaolu, kui tervishoiutöötaja suhtes on jõustunud süüdimõiste kohtuotsus, millega temalt on ära võetud kvalifikatsiooni tõendavas dokumendis või registris märgitud kutse- või erialal tegutsemise õigus. Teiseks võimalikuks kustutamise juhuks on isiku surm. HMS § 70 lõike 2 kohaselt võib seadusega haldusakti kehtetuks tunnistamise aluseid piirata või laiendada võrreldes HMS 4. peatüki 4. jaos sätestatuga. Antud juhul on tegemist TTKS tuleneva haldusakti kehtetuks tunnistamise piiramisega, mille kohaselt saab tervishoiutöötaja registrist kustutada, kui jõustunud on süüdimõiste kohtuotsus ja sellega on ära võetud vastaval kutsealal tegutsemise õigus.

On eeldatav, et plagiaadijuhtumite arv kõrghariduses pigem kasvab ja see on paraku raskesti välditav, et kõrgkoolil on vajalik plagiaadijuhtumi ilmnemisel diplomi kehtetuks tunnistamiseks uuendada diplomi väljastamise menetlust haldusmenetluse seaduse tähenduses. Võimalikuks tuleb pidada, et kaalutusotsusena tunnistab kõrgkool õe lõpudiplomi kehtetuks. Tulenevalt tervishoiutöötajate riikliku registri põhimääruse § 2 lõikest 1 on tervishoiutöötajad sh õed, registreeritud tervishoiutöötajate registris.¹⁸⁶ Tervishoiutöötajate registrist kustutamine ja registreeringu peatamine on reguleeritud tervishoiukorralduse seadusega, kuid otsest volitusnormi juhuks, kui kõrghariduse diplom on kehtetuks tunnistatud plagiaadi tõttu, ette nähtud ei ole.

Plagiaadi tõttu diplomi kehtetuks tunnistamise puhul oleks võimalik õe tervishoiutöötajate registris registreeringu peatamine tähtajaliselt. TTKS § 32¹ sätestab registreeringu peatamise, mis annab võimaluse ettekirjutuse täitmata jätmise korral Terviseametil peatada tervishoiutöötaja registreering kuni üheks aastaks.¹⁸⁷ Normi on muudetud korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seaduse §-ga 139. Normi muudatus seisneb selles, et tühistatud on viitenorm TTKS §-le 62, mis sätestas ettekirjutuse põhimõtted. Ka see norm on muudetud sama seadusega ja asendatud võimalusega määrata sunniraha. Põhjendust või selgitust muudatusele seletuskirjas ei ole.¹⁸⁸ Ettekirjutuse mõiste sätestab HMS § 51 lõige 1, milleks on haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalikõiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks antud

¹⁸⁶ RT I, 12.03.2019, 64.

¹⁸⁷ RT I, 18.06.2021, 9.

¹⁸⁸ Seletuskiri korrakaitseaduse muutmise ja rakendamise seaduse menetluses 424 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/2445bcfe-b04d-40c8-932e-db51253abea3> Arvutivõrgus 26.02.2022.

isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele suunatud haldusakt.¹⁸⁹ Siiski on TTKS § 32¹ kohaselt on silmas peetud Terviseameti kui haldusorgani ettekirjutust registreeritud tervishoiutöötajale. Antud õigusakti kohaselt peab Terviseamet tegema isikule ettekirjutuse diplomi kehtetuks tunnistamisel plagiaadi tõttu. Kuid registreeringu saab peatada ettekirjutuse täitmata jätmisel, mis eeldab mõistliku tähtaja andmist ettekirjutuse täitmiseks. Tekib siiski teatav ajaline periood, mil isikul on diplom kehtetuks tunnistatud, kuid registreeringut registris peatada ei saa. Ajutise peatamise võimalus õigusaktides puudub.

Terviseametil on õigus TTKS § 32¹ alusel peatada tervishoiutöötaja registreering kuni üheks aastaks, kuid vastavasisuline seadusest tulenev kohustus Terviseametil puudub. Registreeringu peatamist ei ole seadusandja reguleerinud ja seda normi sisustanud, samuti puudub Eestis vastav kohtupraktika. Kuna tegemist on ajaliselt määratletud õiguse peatumisega, siis puudub õigusselgus, kuidas peaks haldusorgan tegutsema, kui aasta jooksul ei ole vastavat lõputööd uuesti kaitstud. Isiku tervishoiutöötajate registris registreeringu tähtajaline peatamine võiks olla piisavaks plagiaadi tuvastamise tõttu diplomi kehtetuks tunnistamisel. Võib eeldada, et isik koostab uue lõputöö ja talle väljastatakse uus diplom. Registreeringu peatamine kuni aastaks võiks enamikel juhtudel olla piisav aeg uue lõputöö koostamiseks, kuid arvestades olukorraga, kus mitte kõik isikud ei ole valmis koheselt asuma lõputööd kirjutama, oleks asjakohane luua võimalus registreeringu peatamise perioodi pikendamiseks. Kui Terviseamet on registreeringu peatanud tähtajaliselt, on vajalik, et tähtaja möödudes viidaks läbi uus haldusmenetlus õe tervishoiutöötaja registreeringu peatamise lõpetamiseks. Haldusmenetlus tuleb algatada ka juhul, kui isik on uue lõputöö kirjutanud ja kõrgkool on diplomi väljastanud enne peatamise tähtaja möödumist.

Samas on ka võimalus, et isik ei ole uue lõputöö kirjutamisest ja õe diplomi taastamisest huvitatud. Isikud, kes õe kutsealal ei tööta ja kellel on kõrgkooli lõpetamisest aastaid möödunud, ei pruugi olla huvitatud uue lõputöö kirjutamisest. Samuti võib lõputöö kirjutamine aastaid peale õpinguid olla keeruline protsess. Tähtaja pikendamine ei anna sellisel juhul tulemust ja kaaluda tuleks registrist kustutamise võimalusi. Kuna ühiskonna ootused õe eetilistele hoiakutele on kõrgemad kui teiste kutsete puhul, siis on plagiaadi ilmnemise korral väga oluline võimalikult tõhusa ja kindla ennetava toimega meetme rakendamine, mis juba eos kustutaks üliõpilase soovi kasutada õppimise ajal ebaausaid vahendeid. Igakülgne ennetustöö

¹⁸⁹ Haldusmenetlusseadus. – RT I, 13.03.2019, 55.

õppeprotsessi vältel on abinõuks, et üliõpilasel ei oleks soovi plagieerida. Siiski ei ole teada, kui palju õed teadvustavad karistuse võimalikkust veel aastaid hiljem, peale lõpetamist.¹⁹⁰

Abbasi jt on oma uurimistöös jõudnud järeldusele, mida varasemad tööd ei ole kajastanud ja selleks on õiguslünkade esinemine. Ta leidis, et uurimistegevuse üle ei pruugi olla piisavat järelevalvet ja juhul kui avastatakse selge plagiadijuhtum, siis puuduvad selged seadused selle kohta, kuidas käituda.¹⁹¹

3.3. Karistuse proportsionaalsus ja põhiõiguste riive

Õena töötamisele on ühiskonnal kõrgendatud eetilised ootused. Kahtlusteta on vajalik ja ainuvõimalik tagada plagiadi ilmnemisel tõhus ja toimiv tegevus. Parim moodus selleks on kindlasti ennetustegevus, mis toimiks vältimaks üliõpilaste soovi kasutada ebaausat käitumist õppimise ajal. Vajalik ennetustöö kogu õppimise perioodil loob parima alustala, et üliõpilasel ei teki soovi plagieerida ning tema teadmised ja oskused on piisavad, et koostada kõiki akadeemilise eetika põhimõtteid järgiv lõputöö.

Austraalia õendusüliõpilaste hulgas läbiviidud akadeemilise ebaaususe uuringus selgus, et 90% vastanutest pidas hirmu range karistuse ees üheks olulisimaks heidutusmeetmeks plagieerimise vältimisel.¹⁹² On siiski oluline karistuse määratlemisel kaaluda kõiki asjaolusid. Kui ühest küljest tuleb lähtuda kõrgendatud eelistest nõuetest õe kutse kandjale ja tehtava töö riskantsusele, siis teisest küljest tuleb kaaluda ka plagiadi ulatust, mahtu ja mõju. Diplomi kehtetuks tunnistamine nõuab väga mitmekülgsest kaalumist.

Õiguste ja vabaduste piirangud on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Tulenedes Eesti Vabariigi põhiseaduse §-i 11 teisest lausest, peavad need piirangud järgima proportsionaalsuse põhimõtet. Diplomi kehtetuks tunnistamine plagiadi tuvastamisel peab olema proportsionaalsuse põhimõtte järgi, eesmärgi suhtes sobiv, vajalik ja mõõdukas (HMS § 3 lõige 2). Riigikohus on järjepidevalt lahendites väitnud „/.../ Põhiõiguse riive proportsionaalsus tähendab seda, et riive peab olema eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava

¹⁹⁰ Kõrgemaa, U., Reguleeritud kutseala vilistlase diplomi ja registrikande tühistamine õe õppe näitel. 2020, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, uurimistöö, autori valduses.

¹⁹¹ Abbasi, Yoosefi-Lebni jt., lk 292 – 293.

¹⁹² Birks, M., Smithson, J. jt. Exploring the paradox: A cross-sectional study of academic dishonesty among Australian nursing students. Nurse Educ Today 65 Jun 2018. lk 97 – 98.

abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene./.../¹⁹³ Riigikohtu halduskolleegium on seisukohal „/.../ Põhiõigusi riivav toiming saab olla õiguspärane üksnes juhul, kui see tugineb seaduses sätestatud õiguslikule alusele, on kooskõlas menetlus- ja materiaalõigusega ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalik, st proportsionaalne (PS § 3 lg 1 esimene lause ja § 10)./.../¹⁹⁴

Kas plagiiaadi tõttu õe diplomi kehtetuks tunnistamine on eesmärgi saavutamiseks sobiv meede? Sobiv on meede, mis aitab kaasa eesmärgi saavutamisele. Eelkõige täidab diplomi kehtetuks tunnistamine ennetavat eesmärki. Esmasel vaatlusel on tegemist äärmuslikult karmi karistusega, millega õde jääb ilma mitte ainult diplomist, vaid ka tööst. Kuid siiski võib väita, et just karistuse karmus on see, mis paneb hoiduma plagiaadist. Karmil karistusel on kahene roll, hoides plagiaadist eemal ka üliõpilasi, kes alles alustavad oma õpinguid. Teisest vaatest on diplomi kehtetuks tunnistamisega võimalik tervishoiust eemaldada õde, kes oma diplomi on saanud pettusega ja kes suure tõenäosusega ei ole aus ka oma ametitöös. Siiski tuleb möönda, et karistuse karmus ei saa olla liigne ja diplomi kehtetuks tunnistamise otsus ei peaks olema lõplik ning igal õel peaks olema võimalus oma viga parandada. Liialt kerge karistus ei pruugi olla heidutava meetmena toimiv ja pigem võib kerge karistus ahvatleda üliõpilasi plagiiaadi teele, arvates, et nii on võimalik diplom kergelt saada. Karistamatuse tunne, mille võivad tekitada liialt kerged karistused, võib viia olukorrani, et üliõpilased valivad kergekäeliselt plagieerimise tee. Üliõpilane on valmis riskeerima, kui tagajärjed ei ole märkimisväärsed.¹⁹⁵

Ebaproportsionaalseks on Riigikohus hinnanud abinõu, mis ei soodusta eesmärgi saavutamist ühelgi juhul ja esitab lisaks ka vajaduse kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest. „/.../ Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Arvestada tuleb ka seda, kuivõrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust./.../¹⁹⁶

¹⁹³ RKKKo, 3-1-1-7-13, p 9.

¹⁹⁴ RKHko, 3-3-1-70-14, p 18

¹⁹⁵ Kenny, D. Student plagiarism and professional practice. Nurse Education Today 27/1 2007, lk 17 – 18.

¹⁹⁶ RKPJKo, 3-4-1-1-02, p 15.

Riigikohus on järjekindlalt järginud sama praktikat alates PKPJK otsusest alates asjas 3-4-1-1-02 p 15, mille kohaselt PS §-st 11 „... tulenevale proportsionaalsuse põhimõttele on põhiõiguse riive põhiseadusega kooskõlas, kui sellel on legitiimne eesmärk ning kui see on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas abinõu. Põhiõigust riivav abinõu on sobiv siis, kui see aitab kaasa eesmärgi saavutamisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isiku põhiõigusi vähem koormava meetmega, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust./.../“¹⁹⁷

Kui hinnata õe töö olulisust ja pettuse ning vale märkimisväärset kahjustavat mõju, ei saa diplomi kehtetuks tunnistamist pidada eaproportsionaalseks meetmeks. Kuigi plagiaadi kuriteoks pidamisel on enamik autoreid olnud kahtleval seisukohal, nagu ka antud töö autor, võib plagiaat kaasa tuua mitmeid ühiskonnas levima hakkavaid valesid, mis omakorda võivad kaasa tuua valede järelduste tekkimise. Niisamuti on karistamatu plagiaadi ehk valetamise harjumuse tekkimine ilmselgelt kahjustava mõjuga.

Meetme vajalikkust saab hinnata, valides sobivate meetmete hulgast kõige vähem koormava meetme. Riigikohus on seisukohal „Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene.“¹⁹⁸ Põhiseaduse kommentaaride kohaselt kontrollitakse meetme vajalikkust kitsamas tähenduses Pareto-optimaalsuse põhimõtte järgi. Abinõu on mittevajalik vaid juhul, kui on olemas mõni teine abinõu ja selle rakendamisel läheb vähemalt ühel asjaosalisel paremini, samas kui mitte kellelgi halvemini ei lähe.¹⁹⁹ 2021 aastal on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium märkinud, et: „/.../PS § 11 lubab põhiõigusi piirata üksnes kooskõlas põhiseadusega. Piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. See tähendab, et põhiõiguse riivel peab olema põhiseadusega kooskõlas olev (legitiimne) eesmärk ning riive peab selle saavutamiseks olema proportsionaalne./.../“²⁰⁰

Ühiskond on selgelt väljendanud plagiaadi märkimisväärset taunitavust õpingutes ja teaduses. Erinevad siseriiklikud ja rahvusvahelised skandaalid on ilmselge väljendus sallimatusest loomevargusesse. Sellele lisanduv õe kutse-eeetika annab piisava vajaduse, kasutamaks

¹⁹⁷ RKPJKo 5-21-10/18, p 54.

¹⁹⁸ RKÜKo, 3-4-1-17-13, p 34.

¹⁹⁹ Ernits, M. PSK § 14/14. – Madise, 2017.

²⁰⁰ RKPJK 5-20-12, p 61.

abinõuna plagiiaadi ilmnemisel diplomi kehtetuks tunnistamist. Õdede vähesuses riigis paneb diplomi kehtetuks tunnistamisel tööandja olukorda, kus õde ei saa enam õena töötada. Vajaduse tekkimisel õe diplom plagiiaadi tõttu kehtetuks tunnistada, on see tõenäoliselt üksikjuhtum ja ei toimu massilist plagiiaadi ilmnemist. Kindlust usaldusväärsele arvamusele annab kõrghariduse rahvusvahelise akrediteerimise süsteem Eestis.

Kuid siiski tuleb kaaluda, kas õe diplomi kehtetuks tunnistamine on sobivatest meetmetest kõige vähem koormav või oleks mõni teine abinõu, mis on vähem koormavam, kuid sama efektiivne. Praegune õiguskord selliseid võimalusi ette ei näe. Näiteks võiks olla vähem koormav ja sama efektiivne (võimalik, et efektiivsem) õe diplomi ja tervishoiutöötaja registrikande tähtajaline peatamine. Siinkohal kaaludes, kas jätta õele tingliku ning tingimusliku töötamise õigus. Sellisteks tingimusteks võiksid olla keelud töötada osadel ametikohtadel. Niisamuti võiks olla meetmeks kohustuslik kursuste läbimine ja ühiskondliku töö tegemise kohustus, mis mujal riikides ja ülikoolides on väga levinud. Kuid töötamise keeld võiks olla ka tähtajaline, tagades õele võimaluse teha uus lõputöö, koos kohustusega läbida vastavasisulised kursused.

Riigikohtu hinnangul tuleb eesmärgi tähtsuse kõrval hinnata põhiõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, et oleks võimalik otsustada abinõu mõõdukuse üle.²⁰¹ Riigikohus on öelnud „/.../Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused.“²⁰² Seega ei tohi kasutatav meede olla soovitud eesmärgiga võrreldes ebaproportsionaalselt koormav. Sama seisukohta kinnitab 2021 aastal Riigikohtu Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium: „/.../Otsustamaks põhiõiguse riive abinõu mõõdukuse üle tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt piirangu eesmärki. Mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda kaalukamad peavad olema seda õigustavad põhjused./.../“²⁰³

Kui kõrgkool on teinud otsuse, millega tunnistab plagiiaadi tuvastamisel kehtetuks vilistlase lõpudiplomi, siis võib seda hinnata isiku põhiõiguste riiveks. PS § 37 tagab õiguse hariduse kaitsele, mida tuleb hinnata kui isiku õigust diplomi eluaegsusele. Niisamuti piirab diplomi kehtetuks tunnistamine isiku eneseteostusvabadust (PS § 19), õigust aule ja vabadusele (PS § 17) ning õigust vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta (PS § 29). Lisaks võib õe

²⁰¹ RKPJKo, 3-4-1-16-08, p 29.

²⁰² RKPJKo, 3-4-1-6-09, p 21.

²⁰³ PKPKJK, 5-20-7, p 58

õppekava lõpetanul pidada intensiivseks PS § 29 riivet valida vabalt tegevusala, kutset ja töökohta.²⁰⁴

Doktorikraadi kehtetuks tunnistamine ei riku võrdse kohtlemise põhimõtet, väidab Brehm. Oleks asjakohane, kui kutsekvalifikatsiooni saaks kehtetuks tunnistada vaid piiratud ajaks. Esmapilgul võib jääda mulje, et selline lähenemine tekitab ebavõrdse ja ebasoodsa olukorra, kuid siiski doktorikraadi ja kutsekvalifikatsiooni erinev eesmärk võiks sellist lähenemist õigustada. Oma sisu ja väljundi poolest erineb kutsekvalifikatsiooni saamiseks omandatud kraad olulisel määral doktorikraadist. Kui kutsekvalifikatsiooni kraadi puhul omandatakse teatud kindlal kutsealal töötamiseks vajalikud teadmised ja oskused, siis doktorikraadi puhul eeldatakse isikult käitumist teaduslikele nõuetele vastaval viisil.²⁰⁵ Õe kõrgharidusdiplom on kvalifikatsiooni saamiseks omandatud kraad ja selle kehtetuks tunnistamine on intensiivne põhiõiguste riive, mille intensiivsust tugevdab veelgi asjaolu, et õde ei saa oma kutsealal töötada ilma diplomit omamata. Puuduvad ka lähedased, samalaadsed töökohad, kus õde saaks nende oskustega samaväärset tööd teha.

Kõrgkooli teadus- ja õppetöö kvaliteedi tagamine, üliõpilaste võrdne kohtlemine ja üldine usalduse hoidmine hindamissüsteemi objektiivsusele ja võrdse kohtlemise vastu on diplomi kehtetuks tunnistamisega kaasneva riive legitiimsed eesmärgid.²⁰⁶ Õe õppekava diplomi kehtetuks tunnistamise puhul tuleb siia lisada eesmärk tagada turvaline tervishoiuteenus.

Tuginedes eelpool kirjeldatule, tuleb tõdeda, et kuigi võiks kaaluda muid abinõusid eesmärgi täitmiseks, siis tänane seadusandlus muud abinõud eesmärgi saavutamiseks ei anna, kui ulatusliku plagiaadi ilmnemisel õe diplom kehtetuks tunnistada. Kõrgkooli kohustus on tagada võimalikult kõrge kvaliteet, seda nii kutsealaste teadmiste ja oskuste õpetamisel kui ka akadeemilise eetika valdkonnas. Iga kõrgkooli peamine eesmärk on tagada kvaliteet teaduses ja õppetöös. On lubamatu, kui plagiaadi ilmnemisel kõrgkool ei reageeri ja ei rakenda karistust, mis omakorda tooks kaasa üliõpilaste ebavõrdse kohtlemise. Tuvastades vilistlase lõputöös plagiaadi, on kõrgkooli kohustus alustada menetlust ja tuvastada kõik asjaga seotud üksikasjad.

Hindamise võrdsus ning lähtumine kehtestatud kriteeriumitest tagab lõpetajate kõrgel tasemel professionaalsuse. Nulltolerants plagiaadile ja muudele akadeemilise eetika reeglite rikkumisele on ainuvõimalik lähenemine tervishoiutöötajate koolitamisel.

²⁰⁴ Lott, lk 182.

²⁰⁵ Brehm, R., Entziehung des Doktorgrades, Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht, / 23 2017, lk 1749.

²⁰⁶ Lott, lk 184.

4. EMPIIRILINE ANALÜÜS

4.1. Ankeetküsitlus õdede suhtumisest plagiati ja selle karistamise

Õiguse mõistmiseks ja hindamiseks, plagiati avastamisel õe kutseala tegevusvaldkonnas, on läbi viidud empiiriline uurimus. Antud uurimus annab hea ja asjakohase aluse seaduse ja õiguspoliitika muutmise soovitamiseks. Niisamuti on uurimus andnud võimaluse õdedel endil sekkuda õiguse kujundamisse, väljendades läbi küsitluse oma seisukohti plagiati küsimustes. Panust võib vaadelda ka laiemalt, tuues nii kasu õigusteadusesse üldisemalt, näiteks aidates kujundada juriidiliste teadmiste õpetamist õe õppekaval. Empiirilise uurimuse kasutamine annab võimaluse uurida mitte üksnes seadustes kirjutatud õigust, aga ka õiguse tähendust ja mõju töötavate õdede arvates. Uurimus andis võimaluse analüüsida, kuidas õed õigust tõlgendavad ja kogevad.

Andmete kogumiseks viidi läbi küsitlusuuring elektroonilist ankeeti kasutades. Ankeetküsitlus viidi läbi perioodil 01.06.2021–15.11.2021. Küsimustikus kasutati isikustamata ja isikustatud uuringu URL linke. Küsitleti kõiki arengukava haiglate statsionaarsetes osakondades töötavaid õdesid, kellel on vähemalt üheaastane töökogemus. Valimi moodustasid haiglavõrgu arengukava haiglate raviosakondades töötavad õed, kelle töökogemus õena on vähemalt üks aasta. Küsimus saadeti ca 600 õele. Arengukava haiglad on regionaalhaiglad, keskhaiglad, üldhaiglad ja kohalikud haiglad ning taastusravihaigla.²⁰⁷

Uuritavatele anti enne küsimustiku täitmist uuringu kohta informatsiooni. Elektroonilist küsimustikku täitma asudes annavad uuritavad osalemiseks teadliku nõusoleku. Informeerimise ja teadliku nõusoleku vormid on lisa 10.

Küsimustiku alguses (lisa 10) paluti vastajatel esitada üldised andmed enda kohta (elukohariik, amet, töövõtuviis, töökogemus aastates, vanus, haridus, sh eriõe pädevus). Seejärel küsiti vastajatelt andmeid nende töökoha kohta (haigla, osakond, patsientide vanus osakonnas). Antud magistritöös analüüsiti ankeedi 40 küsimuste ploki 28.–31. küsimust, millele sai vastata 4-pallisel Likerti skaalal (1 – ei nõustu üldse ja 4 – nõustun täielikult).²⁰⁸ Samuti kasutati 44.

²⁰⁷ Haiglavõrgu arengukava. - RT I 2003, 35, 223, Haiglavõrgu arengukava. – VV määrus. Kehtestatud Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse § 55 lõike 1 alusel.

²⁰⁸ Encyclopedia Britannica, s.v. Likert scale. – <https://www.britannica.com/topic/Likert-Scale> . Arvutivõrgus 13.04.2022.

küsimust, mis koosnes 4-st valikvastusega küsimusest. Kõigile küsimustele oli vastajal võimalik lisada oma arvamus.

Andmeid säilitatakse Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli pilveserveris, millele uurijatel on personaalne ligipääs. Töödeldavad andmed on anonüümsed ja töödeldud andmete edastamine toimub pilveserveri kausta kaudu. Uuringu keskkonnaks valiti turvaline ja kaitstud keskkond ja selleks kasutati professionaalse uuringufirma teenust. Elektrooniline ankeet saadeti järgmiselt aadressilt: <https://a3.actiondialog.se/> (Rootsi). Küsitluskeskkond on ActionDialog (Rootsi). Andmed salvestuvad nende serverisse ning HeiVäli serverisse. Pärast küsitluse lõppu andmed HeiVäli ja ActionDialogi serverist kustutatakse.

Andmekaitse Inspektsiooni 19.11.2019 nr 2.1.-5/19/4110 kirjale tuginedes ei vaja antud uuring nendepoolset luba ega registreeringut. Antud uurimistöös ei töödelda eriliiki isikuandmeid isikuandmete kaitse seaduse §-i 6 mõistes. Uurimistöös on tegemist anonümiseeritud isikuandmetega. Teave, mis uuringu kaudu teatavaks saab, on anonüümne ja füüsilisi isikuid ehk andmesubjekte ei ole võimalik tuvastada. Küsitluses välistatakse kõik isiku otsest või kaudset tuvastamist võimaldavad asjaolud. Uurimistöö tegemiseks on Tartu Ülikooli inimuuringute eetikakomitee luba, protokoll number 332/T-21, kuupäev 21.12.2020. Uuringul on küsitluse läbiviimiseks loa taotlemisel 14 arengukava haigla (Tallinna Lastehaigla, Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus, Lõuna-Eesti Haigla, Raplamaa Haigla, Lääne-Tallinna Keskhaigla, Ida-Tallinna Keskhaigla, Järvamaa Haigla, Läänemaa Haigla, Viljandi Haigla, Valga Haigla, Ida-Viru Keskhaigla, Rakvere Haigla, Põhja-Eesti Regionaalhaigla, Kuressaare Haigla) nõusolekud uuringus osalemiseks. Kuna uuringus osalemiseks avaldas mais 2021 soovi veel kolm arengukava haiglat (Põlva Haigla, Narva Haigla, Tartu Ülikooli Kliinikum), siis esitati Tartu Ülikooli inimuuringute eetikakomiteele lisataotlus, mis rahuldati protokolliga number 345/M-7, kuupäev 14.06.2021.

Kokku saadeti küsitlus kõigi 15 arengukava haigla kontaktisikutele, kes omakorda edastasid küsitluslingi valimi kriteeriumitele vastavatele kontaktidele. Lisaks saadeti küsitlus 1100 meiliaadressile. Meeldetuletusi saadeti kolmel korral. Kokku avas ankeedi 1209 öde. Vastuste failist on eemaldatud tühjad vastused (uuringu link avati, kuid ühelegi küsimusele ei vastatud. Alles jäi 634 vastust – neist 171 lõpetasid ja 462 alustasid täitmist, aga jätsid täitmise pooleli. Kuna magistristöös kasutatavad küsimused olid paigutatud enamasti küsitluse viimasesse ossa, siis kasutati antud uuringus 171 vastust.

Andmeanalüüs on kirjeldav statistiline analüüs. Ankeedis on mõningad avatud küsimused ja juhul, kui nendele antavad vastused osutusid piisavalt sisukaks, siis kasutati nende analüüsimiseks kvalitatiivset andmeanalüüsi. Andmeanalüüsiks kasutati andmeanalüüsi programmi IBM SPSS Statistics 22.0.

4.2.Uuringu tulemused

4.2.1. Valimi kirjeldus

Kokku vastas küsitlusele 171 statsionaarses osakonnas vähemalt aastase töökogemusega õde. Kõik vastajad olid naised. Vastajate vanuselises koosseisus on 21–30aastaseid 20% (N=34), 31–40aastaseid 20% (N=34), 41–50aastaseid 31% (N=53) ja 51 ja vanemaid 29% (N=49) vastajatest. Kõige noorem vastaja oli 22aastane ja kõige vanem 72aastane. Vastajate keskmine vanus oli 43 aastat, mediaan 44 ja mood 45. Valimi kirjeldust vt lisa 1.

Osalise tööajaga ja tähtajalise lepinguga töötab suhteliselt vähe õdesid, vastavalt 11% (N=18) ja 9% (N=9) vastajatest. Valdav enamik vastajatest töötab 89% (N=153) täistööajaga ja 91% (N=156) tähtajatu töölepinguga.

Vastajate töökogemus jäi vahemikku 1 aasta kuni 52 aastat. Vastanute keskmine töökogemus oli 19 aastat, mediaan 18 ja mood 1. Kõige enam vastanutest, 48% (N=82), olid töökogemusega üle 20 aasta. Töökogemusega 1–5 aastat oli 24% (N=24), 6–10 aastat 15% (N=25), 11–20 aastat 13% (N=23).

Üle poole vastanutest, 53% (N=91), töötab regionaalhaiglas, täpsemalt SA-s Põhja-Eesti Regionaalhaigla või SA-s Tartu Ülikooli Kliinikum. 31% (N=53) vastanutest töötab keskhaiglas ja 16% (N=27) muudes haiglates.

Valdav enamik, 77% (N=131) vastajatest on vähemalt rakenduskõrgharidusega õed, lisaks 14% (N=24) on magistrikraadiga ja vaid 9% (N=16) kutseharidusega²⁰⁹.

²⁰⁹ Kutseharidusega õdede koolitamine lõpetati Eestis 1996. aastal, kui mindi üle kõrghariduse õppekavale, et olla vastavuses EL Direktiiviga.

Kõrgharidusega õdede suur osakaal on väga oluline, kuna just neil on kogemus lõputöö kirjutamise osas. Seega võib kutseharidusega õde küll teada plagiadist, kuid tal tõenäoliselt puudub isiklik kogemus või kui kogemus on, siis mitte õenduse kõrghariduse omandamisel. Oluliseks tuleb pidada ka asjaolu, et magistrikraadiga vastanute osakaal on suhteliselt kõrge. Kuna haridus omab olulist tähendust, analüüsiti järgnevalt, milline on vastanud õdede sotsiaaldemograafiline jaotus haridusest lähtuvalt.

Uurimistulemustest nähtub, et töövõtuviisis hariduse tasemete järgi on osakaalud suhteliselt sarnased. Tähtajalise töölepinguga õdedest on kutseharidusega 6% (N=1), kõrgharidusega 81% (N=13) ja magistrikraadiga 13% (N=2). Tähtajatu töölepinguga õed on valdavalt kõrgharidusega 76% (N=118). Kutseharidusega ja magistrikraadiga õdede osakaal tähtajatu töölepinguga töötamisel on vastavalt 10% (N=15) ja 14% (N=22).

Töökoormuse vaatest on huvitav märkida, et osalise tööajaga töötab üldiselt vähe õdesid, enamik 89% (N=16) on kõrgharidusega. Täistööajaga töötavatest õdedest 75% (N=115) on kõrgharidusega, 15% (N=23) on magistrikraadiga ja 10% (N=15) on kutseharidusega. Võib väita, et valdavalt töötavad õed täiskoormusega ja tähtajatu töölepinguga.

Vanus ja töökogemus uuringus on oodatud tulemus, mis peegeldab õdede üldist hariduse ja töökogemuse ning vanuse seoseid Eesti õdede hulgas. Nooremas vanusegrupis (21–30 aastat) on kõik õed kõrgharidusega ja vähesel määral (6%, N=2) magistrikraadiga õed. Vanusegruppides 31–40 aastat ja 41–50 aastat on kutseharidusega õdede osakaal väike (vastavalt 3%, N=1 ja 8%, N= 4). Kuna Eestis lõppes kutsehariduse tasemel õdede koolitusse vastuvõtt 1996. aastal, siis on tulemus ootuspärane ja kutseharidusega saavad töötada kas kolmandatest riikidest tulnud õed või õed, kes ei ole kõrghariduse õppekava peale 2020. aastat läbinud. 31–40aastaste õdede vanusegrupis on kõrgharidusega 86% (N=30) ja magistrikraadiga 11% (N=11) õdedest. Järgmises vanusegrupis on tulemused vastavalt 68% (N=36) ja 25% (N=13). Mõningast küsimust tekitab magistrikraadiga õdede suhteliselt väike osakaal 31–40aastaste hulgas. 51 ja vanematest vastajatest 22% (N=11) on kutseharidusega ja see tulemus on oodatav. 67% (N=33) on kõrgharidusega ja 10% (N=5) on magistrikraadiga. See tulemus on mõnevõrra üllatav, kuna nende õdede esimese hariduse omandamine vanuseliselts jäi

perioodi, kui õdede haridus oli kutseõppe tasemel. Samas näitab tulemus töötavate õdede suurt motivatsiooni omandada kõrgharidus ja edasi ka magistrikraad.

Töökogemuse alusel jagati vastajad nelja gruppi. 1–5aastase töökogemusega vastanute hulgas kutseharidusega õdesid ei ole, valdav enamik on kõrgharidusega (93%, N=38) ja magistrikraadiga on 7% (N=3). Põhjus on siinkohal sama, mis ka nooremas vanusegrupis olevate õdede puhul. 6–10- ja 11–20aastase töökogemusega õdedest kutseharidusega õdede arv on minimaalne. 6–10aastase töökogemusega õdedest on kõrgharidusega 92% (N=23) ja 11–20aastase töökogemusega õdedest 78% (N=18). Magistrikraadiga õdede osakaal on vastavalt 4% (N=1) ja 17% (N=4). Üle 20aastase töökogemusega õdedest on 17% (N=14) kutseharidusega, 63% (N=52) kõrgharidusega ja 20% (N=16) magistikraadiga. Nagu ka vanuse puhul tuleb märkida, et nii kõrgharidusega õdede kui ka magistikraadiga õdede suur osakaal on tähelepanu vääriiv ja kinnitab veelgi õdede soovi hariduse omandamiseks.

Vastanud, kes töötavad regionaalhaiglates, on enamuses vähemalt kõrgharidusega (75%, N=68) ja 18% (N=16) on magistikraadiga, 8% (N=7) on kutseharidusega. Keskhaiglates töötavatest õdedest 74% (N=39) on kõrgharidusega, 15% (N=8) magistikraadiga ja 11% (N=11) kutseharidusega. Magistriharidusega õdesid nn muudes haiglates, st maakonna, taastusravi või kohalikes haiglates ei ole. 89% (N=24) õdedest on kõrgharidusega ja ka kutseharidusega õdede osakaal on väike 11% (N=3). Kõrgema etapi haiglate (regionaalhaiglate ja keskhaiglate) õdede hariduse tase on kõrgem.

4.2.2. Õdede hinnangud oma plagiaadi- ja õiguslaste teadmiste omandamisele

Õdede õiguslaste teadmisi ja plagiaadist teadlikkust hinnati skaalal 1–4, millest 1 – ei nõustu üldse ning 4 – nõustun täielikult. Lisas 3 on näha õdede arvamused kõigi nelja küsimuse lõikes.

Uuringust tulenevalt hindasid õed oma teadmiste suurenemist plagiaadist, oma õigustest ja kohustustest 4-palli süsteemis 3,3-ga ja teadmisi plagiaadi karistustest hindega 3,2. Madalamaks osutus hinnang oma teadmiste arengule juriidiliste teadmiste tasemele õena töötamiseks, hinnates seda 2,6-ga. Kõige madalamalt hindasid õed oma juriidilisi teadmisi, mis on neile vajalikud õena töötamiseks. Sotsiaaldemograafilisest vaatest analüüsidis jäävad hinnangud vahemikku 2,3–3,1, kõige madalamaks hindasid oma teadmisi õed, kes on vähem

enesekindlad ja kõige kõrgemalt õed, kes on kutseharidusega. Koolituse ajal teadmiste suurenemist oma õigustest ja kohustustest hindasid kõrgemalt magistrikraadiga õed (hinnang 3,5 / 4-st) ja madalamalt õed, kes on vähem enesekindlad (hinnang 2,9 / 4-st).

Kui võrrelda keskmiseid hinnanguid, siis kõige kõrgema hinnangu (hinnang 3,7 / 4-st) andsid õppimise ajal saadud teadmistele sellest, mis on plagiaat, 1–5aastase ehk siis väikese töökogemusega õed. See võib olla seotud sellega, et nad on värskest kõrgkooli lõpetanud (seetõttu on neil ka lühike töökogemus) ja nad mäletavad paremini, mida kõrgkoolis plagiaadist räägiti. Niisamuti võib olla ka põhjuseks see, et just viimastel aastatel on ühiskonnas palju plagiaadist kõneldud ja nende õppimise aeg jääb sellesse perioodi. Samas kõige madalama hinnangu andsid taas õed, kes ei ole enesekindlad ja õed, kellel ei ole kõrgharidust (mõlemal juhul hinnang 2,8 / 4-st). Kutseharidusega õdede madal hinnang võib tuleneda sellest, et neil puudub lõputöö kogemus ja õppimisest on möödunud rohkem kui 20 aastat. Seega võib sellist tulemust pidada ootuspäraseks.

Magistriharidusega õed nõustuvad keskmisest enam (hinnang 3,6 / 4-st), et nad teavad, millised on karistused plagiaadi kasutamisel. Seda tulemust võib pidada ootuspäraseks, kuna magistr töö koostamine ja õpingud on teistest enam seotud plagiaaditeemadega. Õed, kes hindasid ennast vähem enesekindlaks, andsid ka sellele küsimusele madala hinnangu (hinnang 2,8 / 4-st). Vaadates õdede enesehinnangu ja õppimise ajal omandatu seoseid, siis on väga selgelt näha, et need, kes hindavad ennast madalamalt, on ka vähem enesekindlad oma vastuste suhtes. Enesekindlad õed hindavad ka oma õiguslaseid ja plagiaaditeemalisi teadmisi kõrgelt.

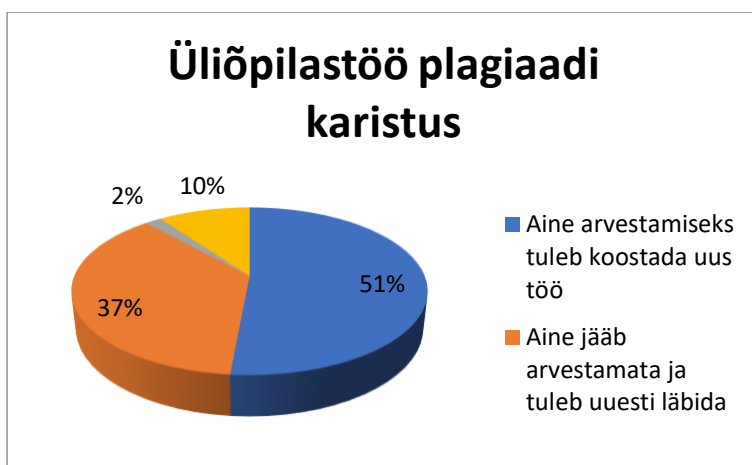
4.2.3. Õenduslase haridustaseme ja iseloomuhinnangu seos

Tuginedes kirjanduse andmetele, on madalama enesehinnanguga üliõpilased altimad kasutama keelatud abi. Seetõttu vaatame, milline on seos õdede hariduse ja enesekindluse vahel. Vaadates lähemalt õenduslase haridustaseme ja enesehinnangu seoseid, võib näha (vt lisa 4), et magistrikraadiga õed on oluliselt enesekindlamad, kui seda on kõrghariduseta või ka kõrgharidusega õed. On tähelepanuväärne, et mitte ükski magistrikraadiga õde ei hinnanud ennast vähe enesekindlaks.

Uuringu tulemustest saab järeldada, et magistrikraadiga õed on kokkuvõttes enesekindlamad kui kutse- või rakenduskõrgharidusega õed. Kõik magistrikraadiga vastanud hindasid end väga enesekindlaks või keskmiselt enesekindlaks. Mõneti ebatavaliseks võib hinnata kutseharidusega õdede kõrget enesekindlust, kuid samas võib seda selgitada asjaoluga, et kutseharidusega õed on suure töökogemusega ja vanuselt vanemad, mis suurendab ka enesekindlust. Kokkuvõttes hindavad õed ennast pigem enesekindlaks, mis annab alust arvata, et nende haridus on pigem enesekindlust suurendanud.

4.2.4. Õdede arvamus plagiaadi karistustest

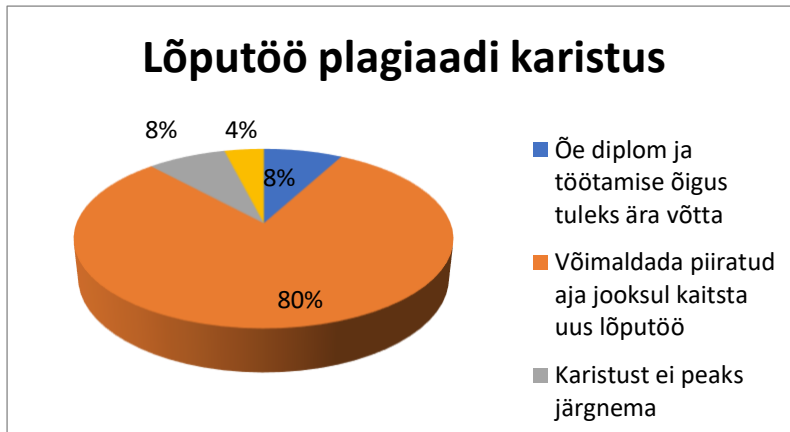
Uuringus küsiti õdedelt arvamust, milline peaks olema karistus, kui plagiaat avastatakse üliõpilastöös õppimise ajal ja/või vilistlase lõputöös. Õed leidsid, et kui leitakse ulatuslik plagiaat õe õppekava üliõpilastöös (vt joonis 1), siis enamik (51%) vastanutest on arvamusel, et tuleb koostada uus töö ning üle kolmandiku (37%) arvab, et aine peaks jääma arvestamata ja tuleb uuesti läbida. Üliõpilase eksmatrikuleerimist peab õigeaks karistuseks 10% vastanutest. Vaid 2% on arvamusel, et plagiaati ei peaks märkamagi ja silm tuleks kinni pigistada. Need, kes valisid vastuseks „muu“, kommenteerisid, et on vaja uurida plagiaadi põhjust ja anda võimalus kirjutada uus töö. Seega on nende vastused ühendatud vastusega „Aine arvestamiseks tuleb koostada uus töö“.

Joonis 1. Õdede arvamus karistustest üliõpilastöös plagiaadi avastamisel.

Kui võrrelda erinevaid grupe (vt lisa 5), siis eksmatrikuleerimise poolt on enam nooremad ja väiksema töökogemusega õed. Uue töö koostamise poolt on pigem need, kellel ei ole

õendusosalast kõrgharidust. Aine arvestamata jätmise poolt on pigem vanuselt nooremad õed. Tähelepanuväärne on, et mittekõrgharidusega õed eksmatrikuleerimist ei toeta. Ootuspärane on aga see, et magistrikraadiga õed arvavad, et plagiati ei tohi tähelepanuta jätta. Kui viimane on ootuspärane tulemus, siis esimene tulemus näitab staažikate ja ilma kõrghariduseta õdede kas suurt tolerantsust või teadmatust.

Joonis 2. Õdede arvamus karistust vilistlase lõputöös plagiadi avastamisel.

Jooniselt 2 on näha, et valdav enamik vastajatest (80%) on arvamisel, et kui vilistlase lõputööst avastatakse plagiati, siis tuleks võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö. Karistuse üldse mitte rakendamist toetab 8% vastanutest ja sama hulk vastajatest arvab, et plagiadi ilmnemisel tuleks õe diplom ja töötamise õigus ära võtta.

Kui võrrelda erinevaid grupe (vt lisa 6), siis väga vähesed arvavad, et ei peaks midagi tegema või et õe diplom ja töötamise õigus tuleks ära võtta. Nooremad (21–30aastased) ja need, kellel puudub õendusosalane kõrgharidus, on enim nõus (94% ja 100%), et peaks olema võimalus piiratud aja jooksul kaitsta.

Üldiselt on õdede arvamused plagiadi karistamisest nii üliõpilastöö kui ka lõputöö puhul samalaadsed. Siiski tuleb märkida, et õppimise ajal ilmnunud plagiadi puhul arvavad vaid vähesed õed, et see tuleks märkamata jätta, kuid lõputöö puhul on 8% vastanutest arvamisel, et karistust ei peaks järgnema. Valdavalt arvavad õed, et plagiadi puhul tuleks nn anda teine võimalus. Karmi karistust (diplomi äravõtmist lõputöö puhul ja eksmatrikuleerimist üliõpilastöö puhul) pooldab 8% (lõputöö) ja 10% (üliõpilastöö) karistusena.

Enamik (74%) ei ole nõus, et plagiaditemaatika on ülepaistatud ning 63% arvab, et plagiati tuleks rangemalt suhtuda (vt lisa 7). Noorimas vanusegrupis 50% arvab, et plagiati tuleks rangemalt suhtuda, ning 50% ei ole nõus. Need, kellel puudub õendusosalane kõrgharidus,

arvavad, et plagiaati tuleks rangemalt suhtuda. Enesekindlamad inimesed arvavad, et plagiaditeematika ei ole ühiskonnas ülepaisutatud ning sellesse tuleks rangemalt suhtuda.

Mida suurem on enesekindlus, seda enam arvatakse, et plagiadi karistused peaksid olema rangemad. Väiksema enesekindluse, väiksema tööstaažiga ja nooremad õed jagunevad oma arvamustes plagiadi karistuse karmistamise osas 50/50.

4.2.5. Karistuse seosed teema tõsiduse ja suhtumisega plagiati

Vastajad, kes üliõpilastööst ulatusliku plagiadi avastamisel arvasid, et aine tuleb arvestamata jätta või aine kordus sooritada, olid ka valdavalt arvamusel, et plagiaditeematika ühiskonnas ei ole üle paisutatud (vastavalt 71% ja 76%) (vt lisa 8). Valdav enamik vastajatest (88%), kes arvasid, et üliõpilane tuleb plagiadi avastamisel eksmatrikuleerida, olid ka arvamusel, et plagiaditeematika ei ole ühiskonnas üle paisutatud. Kõik vastajad, kes arvasid, et silm tuleb ulatusliku plagiadi avastamisel kinni pigistada, olid ka arvamusel, et plagiaditeematika on ühiskonnas üle paisutatud. Vastajad, kes vilistlase lõputööst ulatusliku plagiadi avastamisel arvasid, et õe diplom ja töötamise õigus tuleks ära võtta või võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö, olid valdavalt arvamusel, et plagiaditeematika ühiskonnas ei ole üle paisutatud (vastavalt 77% ja 78%). Arvamusel, et karistust ei peaks järgnema, oli 43% vastajaid, kes arvasid, et plagiaditeematika ei ole ühiskonnas üle paisutatud ja 57% vastanutest, et teematika on ühiskonnas üle paisutatud.

Kokkuvõttes võib väita, et mida karmimat karistust sooviti, seda enam ei nõustunud, et plagiadi teematika oleks ühiskonnas ülepaisutatud ja vastupidi, mida leebemat karistust taheti, siis arvati ka, et plagiaditeematika on ülepaisutatud.

Need, kes arvasid, et karistust ei peaks järgnema, olid ka enam arvamusel, et plagiati ei peaks rangemalt suhtuma, ning need, kes arvasid, et õe diplomi peaks ära võtma, olid ka enam arvamusel, et plagiati tuleks rangemalt suhtuda (vaata lisa 9).

KOKKUVÕTE

Magistritöö uurimiseesmärk oli välja selgitada võimalused tunnistada kehtetuks reguleeritud õe kutseala sektoraalse kutse diplom ja tervishoiutöötajate registrikanne plagiaadi ilmnemisel ning kuidas tajuvad töötavad õed õppimisaegse plagiadiprobleemaatika tagajärgi kutsealases töös. Magistritöös püstitati hüpotees, et õed teavad, mis on plagiaat ning peavad seda probleemiks, kuid arvavad, et sellega ei peaks tegelema ja avastamisel ei peaks järgnema sanktsioone.

Magistritöö uurimiseesmärgi saavutamiseks käsitleti õe kutse kui sektoraalse kutse õiguslikku raamistikku, selgitati plagiadi määratlust ja diplomi kehtetuks tunnistamise õiguslikku regulatsiooni ning kaardistati plagiadi tõttu diplomi kehtetuks tunnistamist ja töötamise õiguse peatamist või tühistamist õe kutse kontekstis. Lisaks viidi läbi uuring, et analüüsida töötavate õdede arvamusi plagiadi teadlikkuseset ja karistustest.

Õe kutse on sektoraalne kutse, mille käsitlemisel on oma eripärad. Paljuski võib tervishoiu sektori kutsealasilid samastada, kuid siiski on ka iga valdkonna kutsealadel eripärasid. Kutset tõendab kutsetunnistus. Sektoraalsetel kutsetel töötamiseks on kõrgendatud nõudmised. Enamasti on vajalik lisaks diplomile olla registreeritud või muul moel tunnustatud. Nõuded sektoraalsetele kutsetele tulenevad Euroopa Liidu direktiividest. Õe kutse puhul tuleb nentida, et ühel või teisel moel on kutse reguleeritud kogu maailmas. Kuigi selgesõnaliselt ei ole nõutud, et õe õpe peaks olema kõrghariduse tasemel, on see siiski ülemaailmne praktika. Vaid mõned üksikud riigid ei ole tänaseks õe õppes kõrgharidustasemele üle läinud või on seda teinud osaliselt. Sellistel juhtudel on sätestatud teatav eelaste enne registrisse saamist.

Õigus töötada õena on võimalik, kui: 1) on omandatud bakalaureusekraad õenduses (sh rakenduskõrgharidus) ja 2) on registreering tervishoiutöötajate registris. Siinjuures tuleks välja tuua just COVID-19 pandeemia olukorras esile kerkinud vajadus õe väljaõppe senisest suurema ühtlustamise. Eestis on tervishoiutöötajate (õde, arst, ämmaemand, hambaarst, proviisor ja farmatseut) registreerimine reguleeritud tervishoiuteenuste korraldamise seadusega. Registri pidajaks ja haldajaks on Terviseamet.

Keegi ei kahtle, et patsiendihoolduse kõrge kvaliteet on oluline. Õed on oma ametis kohustatud selle tagama parimal võimalikul moel. Õe kutset on läbi aegade peetud kõige usaldusväärsemaks kutsealaks, millel on kõrged eetilised nõuded. Õed seisavad oma töös pidevalt silmitsi eetiliste ja moraalsete probleemidega, mille lahendamisel tuleb järgida

kutseala käitumisjuhiseid, aga ka üldiseid eetika- ja käitumisnorme. Ühiskonna ja iga ühiskonnaliikme ootus on, et tervishoiu- või hoolekandeteenus, mida õde osutab, või veelgi enam, mille osutamist ta juhib, oleks kantud eetilise ja moraalsest hoiakust ning osutatud lähtuvalt vastutustundlikkusest ning ülimalt professionaalsusest. Õe õppe kontekstis on teadmiste ja oskuste omandamise ühendamine laitmatu eetilise käitumisega kohustuslik professionaalne nõue õppijatele ja tulevastele õdedele.

Plagiaat on kellegi teise intellektuaalse või kunstilise töö osaline või täielik endale võtmine, välistades viite nende autorile. Plagiaat on oma olemuselt ja avastamise võimalusi vaadeldes keeruline nähtus. Vaatamata laialdasele levikule nii akadeemilises maailmas, aga ka ühiskonnas üldiselt, on selle avastamine, tõendamine ja karistamine keeruline protsess. Tuleb tunnistada, et digitaliseerimine ja veebimaailma võidukäik muudab plagiaadi kasutamise aina lihtsamaks ning selle avastamise aina keerulisemaks. Hoolimata kõikvõimalikest tarkvaralistest lahendustest ja plagiaadi tuvastamise programmidest, võib vaid oletada, kui vähesed plagiaadijuhtumitest tegelikult avastatakse.

Kuna plagiaadi avastamine on keeruline, tuleb teha rohkem ennetustööd. Seda põhjusel, et karistav lähenemisviis ei pruugi anda tulemusi. Plagiaadi vältimise kultuuri edendamine, kasutades selleks erinevaid süsteeme ja uuendusi, peab toimima nii institutsionaalsel kui ka õpetamise tasandil.

Sanktsioonideta ei ole plagiaadi vältimine siiski võimalik. Märkus, noomitus, hoiatus jms on igati asjakohased. Niisamuti diplomi äravõtmine, kui plagiaat avastatakse lõputöös. Selle teostamine on antud enamasti nende organisatsioonide pädevusse, kes diplomeid väljastavad. On tuvastatud, et riikides, kus puuduvad sanktsioonid, on enam plagiaati, kui riikides, kus sanktsioonid on kehtestatud.

Enamasti toimub plagiaadi juhtumite sanktsioneerimine institutsiooni tasandil. Kõrghariduses seega kõrgkooli tasandil. Siiski on seda nähtud juriidilise diskursusena. Teemat ja karistusi käsitletakse kõrgkoolide juhendites ning kirjeldamiseks kasutatakse enamasti karistusõiguslikku terminoloogiat. Kõige enam levinud karistus plagiaadi avastamise puhul on üliõpilastöö tühistamine, mis tähendab, et üliõpilane saab negatiivse hinde. Sellisele lähenemisele on aga kaks võimalust, kas tühistatakse ainult üliõpilastöö või tuleb üliõpilasel läbida kogu ainekursus uuesti.

Mitmeti on diskuteeritud teemal, kas plagiaat on kuritegu või ei ole. On autoreid, kes on seisukohal, et plagiaat on kuritegu või vähemalt, et plagiaadil on kuriteo tunnused. Plagiaati käsitletakse varguse vormina, kui eetilist süütegu autori vastu suunatud kuriteona, autoriõiguse rikkumisena. On märkimisväärne, et plagiaadi puhul eristatakse paljude autorite poolt tahtlikku plagiaati ja teadmatusest tehtud ehk hoolimatut plagiaati. Selgelt peetakse viimast vähem kuritegelikuks. Tahtlikku ja teadlikku plagieerimist peetakse teoks, mis nõuab kindlat ja konkreetset sekkumist, sanktsioonide rakendamist. Üliõpilastöodes tehtud plagiaati hinnatakse sagedasti kui hoolimatust või teadmatust.

Plagiaadi õiguslik tagajärg võib olla väga erinev, ulatudes märkuse tegemisest või tähelepanu juhtimisest mõningase eksimuse korral kuni õpingute peatamise, vallandamise või lausa reaalse karistuseni. Kindlat praktikat riikidel ega ka organisatsioonidel ei ole. Mõju karistuste võimalusele ja nende kasutamisele avaldavad kultuurilised eripärad, riikide ja institutsioonide traditsioonid. Võib kindlalt väita, et akadeemilistes ringkondades ei ole plagiaadil kohta, nii nagu ei saa õigustada plagiaati õenduses. Seega võib kindlalt väita, et plagiaat ei kuulu õendusharidusse ja selle ilmnemisel on suhteliselt karmid tagajärjed enamikes riikides ja institutsioonides.

Magistritöö raames viidi läbi uuring ja selles küsitleti Eesti arengukava haiglates vähemalt aasta töötanud õdesid. Uuringu eesmärk oli analüüsida õdede suhtumist plagiaadi probleemidesse ja karistuse rangusesse. Küsitlusele vastas 171 õde.

Õed hindasid oma teadmiste suurenemist plagiaadist ja oma õigustest ja kohustustest 4-palli süsteemis 3,3-ga ja teadmisi plagiaadi karistustest hindega 3,2. Madalamaks osutus hinnang oma teadmiste arengule juriidiliste teadmiste tasemel õena töötamiseks, hinnates seda 2,6-ga. Seda võib hinnata pigem madalaks.

Kui võrrelda keskmiseid hinnanguid, siis enam nõustuvad need õed, kellel on lühike töökogemus, et nad õppimise ajal said teadmisi sellest, mis on plagiaat. See võib olla seotud sellega, et nad on värskest kõrgkooli lõpetanud (seetõttu on neil ka lühike töökogemus) ja nad mäletavad paremini, et kõrgkoolis räägiti plagiaadist. Niisamuti võib põhjuseks olla ka see, et just viimastel aastatel on ühiskonnas palju plagiaadist kõneldud ja nende õppimise aeg jääb sellesse perioodi.

Õendusosalase kõrghariduseta õed on avaldanud üldiselt arvamust, et nende teadmised plagiaadist ei ole piisavad. Seda seisukohta võib pidada ootuspäraseks, sest neil puudub lõputöö tegemise kogemus ja õppimisest on möödunud rohkem kui 20 aastat.

Magistriharidusega õed nõustuvad keskmisest enam (hinnang 3,6 / 4-st), et nad teavad, millised on karistused plagiaadi kasutamisel. Seda tulemust võib pidada ootuspäraseks, kuna magistr töö koostamine ja õpingud on teistest enam seotud plagiaaditeemaatikaga.

Üldiselt õed nõustuvad, et õppimise ajal suurenesid nende teadmised õigustest ja kohustustest, plagiaadist ja karistustest. Õed pigem ei nõustu selle väitega, et nad koolituse ajal omandasid juriidilised teadmised õena töötamiseks (hinnang 2,6 / 4-st).

Uuringu põhjal võib väita, et õed on suhteliselt üksmeelsed karistuste osas, kui leitakse ulatuslik plagiaat õe õppekava üliõpilastöös. Pooled (51%) vastanutest on arvamusel, et tuleb koostada uus töö, üle kolmandiku (37%) arvab, et aine peaks jääma arvestamata ja tuleb uuesti läbida. Üliõpilase eksmatrikuleerimist peab õigeaks karistuseks 10% vastanutest. Vaid 2% on arvamusel, et plagiaati ei peaks märkamagi ja silm tuleks kinni pigistada. Veelgi reljefsemad on arvamused, kui plagiaat avastatakse vilistlase lõputööst. Valdav enamik vastajatest (84%) on arvamusel, et kui vilistlase lõputööst avastatakse plagiaat, siis tuleks võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö. Karistuse üldse mitterakendamist toetab vaid 8% vastanutest ja sama hulk vastajatest arvab, et plagiaadi ilmnemisel tuleks õe diplom ja töötamise õigus ära võtta.

Võib teha kokkuvõtte, et töötavad õed on piisavalt kriitilised plagiaadi ilmingute suhtes. Karistust peetakse pigem asjakohaseks ning vaid väga vähesed õed leiavad, et plagiaati ei peaks üldse karistama. Niisamuti ei peeta vajalikuks edasise võimaluse äravõtmist nagu eksmatrikuleerimine või õena töötamise õiguse lõplik äravõtmine. Samas tuleb uuringust siiski välja, et nooremad ja väiksema töökogemusega õed on pigem karmimate karistuste poolt, kui ealiselt vanemad ja suurema töökogemusega õed. Selline lähenemine võib olla põhjendatud, et viimasel kümnendil on suuremat tähelepanu pööranud plagiaadi teemadele õppeprotsessis ehk siis ennetustööle.

Ootuspäraseks võib uuringus pidada arvamust, et mida karmimat karistust sooviti, seda enam ei nõustunud, et plagiaadi teematika oleks ühiskonnas ülepaistatud ja vastupidi. Kui taheti leebemat karistust, siis arvati ka, et plagiaaditeematika on ülepaistatud. Õed, kes arvasid, et karistust ei peaks järgnema, olid ka enam arvamusel, et plagiaati ei peaks rangemalt suhtuma

ning need, kes arvasid, et õe diplomi peaks ära võtma, olid ka enam arvamusel, et plagiaati tuleks rangemalt suhtuda.

Uuringu tulemusel võib väita, et Eestis töötavad õed mõistavad plagiaadi tähendust hästi ja suhtuvad vajadusse plagiaati vältida ning selle ilmnemisel karistada asjakohaselt. Seega ei saa hinnata Eesti õdede vaadet plagiaadi karistamisele väga leebeks. Küll aga võib osutada problemaatiliseks plagiaadi avastamine. Selleks on vajalik pidev teadlikkuse tõstmine nii õppejõudude, üliõpilaste, aga ka õdede hulgas. Vähetähtsaks ei saa aga ka pidada institutsionaalset plagiaadiga võitlemise poliitikat, mis omakorda teeks kohustuslikuks korduvate ja raskete plagiaadijuhtumite karistamise. Seega töös püstitatud hüpotees leidis kinnitust osaliselt.

On oluline silmas pidada, et õendusüliõpilaste akadeemiline ebaausus võib töökeskkonnas üle kanduda ametialasele väärkäitumisele, ohustades seeläbi patsiendi hoolduse ja ravi kvaliteeti. Kui üliõpilane valetab ja petab või teeb teisi teadlikke pettusi õppimise ajal, siis võib eeldada, et ta oleks valmis tegema ka petlikke õendusmärkmehid, valetama ravimite või ravi kohta või muul viisil patsiente ohustama. Eirates eetika nõudeid, võib see kaasa tuua ka harjumuse ebaausaks käitumiseks tulevases ametis.

Lisaks tavapärastele asjaoludele, mis kaasnevad iga kõrgharidusdiplomi kehtetuks tunnistamisega, olgu siis plagiaadi tõttu või muul põhjusel, on õe diplomi puhul vajalik kaaluda kutse äravõtmise riive suurust ja ka õe töö spetsiifikast tulenevat ohtu teisele inimesele.

Kõrgkooli otsus tunnistada kehtetuks vilistlase lõpudiplom selles esineva plagiaadi tõttu on alati isiku põhiõigusi riivav otsus. PS § 37 tagab õiguse hariduse kaitsele, mida tuleb hinnata kui isiku õigust diplomi eluaegsusele. Niisamuti piirab diplomi kehtetuks tunnistamine isiku eneseteostusvabadust (PS § 19), õigust aule ja vabadusele (PS § 17) ning õigust vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta (PS § 29). Lisaks võib õe õppekava lõpetanul pidada intensiivseks PS § 29 riivet valida vabalt tegevusala, kutset ja töökohta.

Õe õppekava täismahus täitnud üliõpilasele väljastab kõrgkool lõpudiplomi KHaS § 19 lõike 1 alusel. Kõrgkooli diplom väljastatakse kõrgkooli haldusaktiga, enamasti rektori käskkirjaga. Vilistlase lõputöös plagiaadi avastamisel on vajalik, et kõrgkool teeks otsuse, kas diplomi kehtetuks tunnistamine on eesmärgi saavutamiseks sobiv meede. Sobiv on meede, mis aitab kaasa ja on ainuõige eesmärgi saavutamiseks. Diplomi kehtetuks tunnistamisel jääb õde ilma mitte ainult diplomist, vaid ka tööst. Karistuse karmus on see, mis paneb hoiduma plagiadist.

Karmil karistusel on kahene roll: 1) hoiab plagiaadist eemal üliõpilasi, kes alles alustavad oma õpinguid; 2) aitab tervishoiust eemaldada õed, kes oma diplomi on saanud pettusega ja kes suure tõenäosusega ei ole ausad ka oma kutsetöös. Samas aga tuleb alati kaaluda, kas karistus ei ole liigne ja kas diplomi kehtetuks tunnistamise otsuse saaks asendada leebema, kuid sama mõjusaga. Diplomi kehtetus ei peaks olema lõplik ja õel peaks olema võimalus oma viga parandada. Liialt kerge karistus ei pruugi olla heidutava meetmena toimiv ja pigem võib kerge karistus ahvatleda üliõpilasi plagiaadi teele, arvates et nii on võimalik diplom kergelt saada.

Magistritöös jõudis autor järeldusele, et kui kõrgkool tunnistab vilistlase diplomi kehtetuks, siis ometi tekib küsimus, kuidas kustutatakse tervishoiutöötaja registrikanne. Siinkohal jääb selgusetuks, kes peaks teavitama Terviseametit juhul, kui õe diplom kehtetuks tunnistatakse. Kõrgkoolil on õigus õe õppekava lõpetanu diplom plagiaadi tõendatuse puhul kehtetuks tunnistada. Küsitav on kõrgkooli kohustus sellest teavitada tervishoiutöötajate registri pidajat. Terviseametil puudub seadusest tulenev õigus algetada tervishoiutöötajate registrisse kandmise otsuse kehtetuks tunnistamine HMS § 64 lõike 1 alusel, kuna registrist kustutamine on võimalik vaid süüdimõistva kohtuotsuse olemasolul (TTKS § 32 lõige 1 koosmõjus HMS §-ga 70).

Kokkuvõttes on magistritöö tulemusena õiguslikult analüüsitud õe kui sektoraalse kutse diplomi kehtetuks tunnistamist plagiaadi tõttu ning sellega seonduvaid probleeme tervishoiutöötaja registrikande muutmiseks. Töö tulemusena tekkis selgus, et kehtiv õiguskord ei võimalda üheselt aru saada, kuidas registrikande muutmine peaks toimuma. Õe õppekava vilistlase diplomi kehtetuks tunnistamine ei pruugi jõuda registripidajani, kuna vastutus registrikande tegemiseks lasub diplomiomanikul.

Arvestades eeltoodut nõustun õiguskirjanduses²¹⁰ tehtud ettepanekuga seadusandjale kaaluda kõrghariduse kehtetuks tunnistamise normi viimist ministri määruse tasandilt vabariigi valitsuse määruse tasandile ja selgesõnaliselt anda kõrgkoolidele volitusnorm kõrghariduse diplomi kehtetuks tunnistamiseks plagiaadi tõttu. Teen ettepaneku muuta tervishoiutöötajate registrikande muutmist, tuues selgesõnaliselt sisse ajutise registrikande peatamise võimaluse ja registrist kustutamise võimaluse.

²¹⁰ Lott, 2019, lk.138, Lott, 2020, lk.837.

SUMMARY

Revocation of Higher Education Diploma in the Sectoral Nurse Profession

Academic dishonesty is a serious problem in higher education when studying various professions around the world. Honesty, sincerity and empathy are necessary personal qualities to maintain professional ethics in the field of nursing. Higher education institutions around the world are addressing plagiarism to ensure continuous quality and risk management. Plagiarism management discourses are mostly surrounded by legal concepts of copyright, and plagiarism policy provides penalties for violations.

Society as a whole is aware of the problem of plagiarism, particularly through cases of plagiarism that have occurred in the theses of higher education studies when they have exceeded the news threshold. Theses at all levels of higher education are mostly publicly available, and therefore plagiarism in them has received great attention in society. Although students do independent work throughout the course of their studies, plagiarism cases that occur usually do not reach the public. The main reasons for plagiarism are that students wish to get higher grades, have low self-control, or are not self-confident enough. In some cases, they have little academic or social motivation. Most students do not consider the consequences for their degree and career that may result from academic dishonesty.

The aim of the research was to find out whether it is possible to revoke the diploma of the sectoral profession of the regulated nursing profession and the entry in the register of health professionals in the event of plagiarism and how working nurses perceive the consequences of plagiarism during their studies in professional work. It was hypothesised that nurses know what plagiarism is and consider it a problem, but think that it should not be dealt with and that sanctions should not follow if it is discovered.

To achieve the research objective of the research, the nurse profession as a sectoral profession was considered in the legal framework, the definition of plagiarism and the legal regulation on the revocation of the diploma were clarified, and the cancellation of the diploma due to plagiarism and the suspension or revocation of the right to work in the context of the nurse profession was mapped. A study was conducted to analyse the opinions of working nurses about plagiarism awareness and punishments.

A nurse's profession is a sectoral profession, the treatment of which has its own characteristics. In many ways, professions in the health sector can be assimilated, but professions in one sector also have specific characteristics. The profession is certified by a professional certificate. There are increased demands for working in sectoral professions. In most cases, in addition to the diploma, it is necessary to be registered or otherwise recognised. The requirements for sectoral invitations stem from European Union directives. In the case of a nurse's profession, it must be stated that one way or another, the profession is regulated all over the world. Although it is not explicitly required that nurse education should be at the level of higher education, it is still a global practice. Only a few countries have not, or have partially, switched to higher education in nursing.

The right to work as a nurse is possible if 1) one has obtained a bachelor's degree in nursing (including professional higher education) and 2) one is registered in the Register of Health Professionals. In this context, the need for greater harmonisation of nurses' training, which has emerged precisely in the context of the COVID-19 pandemic, should be highlighted. In Estonia, the registration of health care professionals (nurse, doctor, midwife, dentist, assistant pharmacist, and pharmacist) is regulated by the Health Services Organisation Act. The registry is maintained and managed by the Health Board.

There is no doubt, that the high quality of patient care is important. The profession of a nurse has been considered the most reliable profession for ages with high ethical requirements. In their work, nurses are constantly faced with ethical and moral problems, in solving which the codes of conduct of the profession, as well as general ethics and norms of behaviour, must be observed. In the context of nurse education, combining knowledge and skill acquisition with impeccable ethical behaviour is a mandatory professional requirement for learners and future nurses.

Plagiarism is the partial or complete taking of someone else's intellectual or artistic work, excluding reference to their author. Plagiarism is inherently, and looking at the possibilities of detection a complex phenomenon. Despite its widespread distribution, both in the academic world, but also in society in general, its detection, proof and punishment is a complex process. It must be admitted that digitalisation and the triumph of the online world make plagiarism easier and more difficult to detect. Despite all kinds of software solutions and plagiarism detection programs, one can only guess how few cases of plagiarism are actually detected.

Since the detection of plagiarism is difficult, more prevention work needs to be done, but it is not possible to prevent plagiarism without sanctions. Note, reprimand, warning, etc. are fully appropriate. Likewise, the withdrawal of a diploma, if plagiarism is detected in a thesis, is mostly within the competence of the organizations that issue diplomas. It has been found that countries without sanctions have more plagiarism than countries with sanctions.

In most cases, the sanctioning of plagiarism cases takes place at the institution level. In higher education, therefore, at the college level. However, it has been seen as a legal discourse. The subject and penalties are discussed in the higher education guidelines, and mostly penal terminology is used to describe them. The most common punishment for the detection of plagiarism is the cancellation of the student's work, which means that the student receives a negative grade. However, there are two options for such an approach, either only the student's work is cancelled or the student has to take the entire course again.

There are many questions about whether plagiarism is a crime or not. There are authors who are of the opinion that plagiarism is a crime, or at least that plagiarism has signs of a crime. Plagiarism is considered a form of theft, an ethical offence against the author, and a violation of copyright. It is noteworthy that in the case of plagiarism, a distinction is made between deliberate plagiarism by many authors and, perhaps, reckless plagiarism made out of ignorance. Clearly, the latter is considered less criminal. Deliberate and conscious plagiarism is considered an act that requires firm and concrete intervention, the implementation of sanctions. Plagiarism in student work is often judged as carelessness or ignorance.

The legal consequences of plagiarism can vary widely, ranging from making a remark or drawing attention to some mistake, to suspending studies, dismissal or even actual punishment. There is no specific practice for states or organizations. The impact on the possibility of penalties and their use is influenced by cultural characteristics, traditions of countries and institutions. It is safe to say that there is no place for plagiarism in academia, just as plagiarism in nursing is not tolerated. Thus, it is safe to say that plagiarism is not part of nursing education, and its occurrence has relatively severe consequences in most countries and institutions.

In the framework of the master's thesis, a study was conducted and the nurses who worked in Estonian Development Plan hospitals for at least a year were interviewed. The purpose of the study was to analyse the attitude of nurses to the problems of plagiarism and the rigour of punishment. 171 nurses responded to the survey.

The nurses rated the increase in their knowledge of plagiarism and their rights and duties in a 4-ball system with a score of 3.3 and their knowledge of plagiarism penalties with a score of 3.2. The assessment of the development of the knowledge to the level of legal knowledge to work as a nurse turned out to be lower, rating it with 2.6. This can be evaluated as rather low.

In general, the nurses agree that while studying, their knowledge of rights and obligations, plagiarism and punishments increased. Nurses rather disagree with this statement that they acquired legal knowledge to work as nurses during their training (rating 2.6 / 4).

Based on the study, it can be argued that nurses are relatively unanimous about punishments if extensive plagiarism is found in the student work of the nursing curriculum. Half (51%) of respondents are of the opinion that a new work needs to be drawn up, more than a third (37%) think that the substance should be disregarded and re-passed. Ex-matriculation of a student is considered the correct punishment by 10% of respondents. Only 2% are of the opinion that plagiarism should not be noticed and the eye should be closed. Opinions are even more embossed when plagiarism is discovered in an alumnus's thesis. The vast majority of respondents (84%) are of the opinion that if plagiarism is discovered in an alumni thesis, then it should be possible to protect the new thesis for a limited time. Only 8% of respondents support not applying the punishment at all, and the same number of respondents believe that if plagiarism occurs, the nurse's diploma and right to work should be taken away.

It can be concluded that working nurses are sufficiently critical to the manifestations of plagiarism. Punishment is considered rather appropriate, and only very few nurses believe that plagiarism should not be penalised at all. Likewise, deprivation of further opportunities such as ex-matriculation or final deprivation of the right to work as a nurse is not considered necessary. However, the study shows that younger and less experienced nurses are more likely to face harsher penalties than older and more experienced nurses. This approach may be justified by the fact that in the last decade more attention has been paid to plagiarism issues in the learning process, i.e. prevention.

It is to be expected that the more severe the punishment was desired, the more it was not accepted that the topic of plagiarism would be overblown in society and vice versa. If a more lenient punishment was demanded, it was also thought that the plagiarism issue was exaggerated. Nurses who considered that punishment should not follow were also of the opinion that plagiarism should not be treated more rigorously, and those who thought that a

nurse's diploma should be revoked were also of the opinion that plagiarism should be treated more rigorously.

As a result of the study, it can be argued that nurses working in Estonia understand the meaning of plagiarism well and feel the need to avoid plagiarism and punish it appropriately if it occurs. Thus, the view of Estonian nurses regarding the punishment of plagiarism cannot be judged to be very lenient. However, it can be problematic to detect plagiarism. This requires constant awareness-raising among lecturers, students, and nurses. Institutional policies to combat plagiarism, which in turn would make it mandatory to punish repeated and serious cases of plagiarism, cannot be considered to be of minor importance. Thus, the hypothesis put forward in the thesis was partially confirmed.

It is important to bear in mind that academic dishonesty among nursing students can translate into professional misconduct in the work environment, thereby compromising the quality of patient care and treatment. If a student is lying and cheating or committing other deliberate frauds while studying, he or she may be expected to be prepared to make fraudulent nursing notes, lie about medication or treatment, or otherwise endanger patients. Ignoring ethical requirements can also lead to a habit of dishonest behaviour in a future nursing work.

In addition to the usual circumstances that accompany the revocation of any higher education diploma, whether due to plagiarism or for any other reason, in the case of a nurse's diploma, it is necessary to consider the amount of interference with the deprivation of the profession, as well as the risk to another person arising from the specifics of the nurse's work.

The decision of the higher education institution to revoke the graduate diploma, due to plagiarism, is always a decision that violates the fundamental rights of a person. § 37 of the Constitution of the Republic of Estonia guarantees the right to the protection of education, which must be assessed as a person's right to the lifetime of a diploma. Similarly, the revocation of a diploma restricts a person's freedom of self-realization (§ 19 of the Constitution), the right to honor and freedom (§ 17 of the Constitution) and the right to freely choose one's field of activity, profession and place of employment (§ 29 of the Constitution). In addition, a graduate of a nursing curriculum may consider the violation of § 29 of the Constitution to be free to choose his or her field of activity, profession and employment.

For a student who has fully completed the nursing curriculum, the higher education institution shall issue a final diploma on the basis of subsection 19 (1) of the Higher Education Act. The

diploma of a higher education institution is issued by an administrative act of the higher education institution, mostly by the rector's decree. If plagiarism is detected in an alumnus's thesis, it is necessary that the higher education institution makes a decision as to whether the revocation of the diploma is an appropriate measure to achieve the goal. Appropriate is a measure that contributes and is the only way to achieve the goal. If the diploma is revoked, the nurse will be deprived not only of her diploma but also of her job. The harshness of punishment is what makes you refrain from plagiarism. Severe punishment has a dual role: 1) keeps students who are just beginning their studies away from plagiarism; 2) helps to remove from health care nurses who have received their diplomas fraudulently and who are most likely not honest in their professional work. At the same time, it must always be considered whether the penalty is not excessive and whether the decision to revoke the diploma could be replaced by a more lenient but equally effective one. The invalidity of the diploma should not be final, and the nurse should have the opportunity to correct their mistake. Too light a punishment may not work as a deterrent, and rather a light punishment may entice students into the path of plagiarism, thinking that it is possible to obtain a diploma easily.

In the master's thesis, the author came to the conclusion that if a higher education institution revokes the Diploma of an alumnus, then the question arises how the registration of a health care professional will be deleted. Here it remains unclear who should inform the Health Board in the event that the nurse's diploma is revoked. The higher education institution has the right to revoke the diploma of a graduate of the nursing curriculum in case of evidence of plagiarism. The obligation of the higher education institution to inform the registrar of the National Register of Health Care Professionals is questionable. The Health Board does not have the legal right to initiate the revocation of a decision to enter health care workers in the register on the basis of § 64 (1) of the Administrative Procedure Act, as deletion from the register is possible only in the case of a conviction by a court (§ 32 (1) of Health Services Organisation Act in conjunction with § 70 of the Administrative Procedure Act).

In conclusion, as a result of the master's thesis, the revocation of the diploma of a nurse as a sectoral profession due to plagiarism and the related problems of changing the entry in the register of a health care professional have been legally analysed. As a result of the work, it became evident that the current legal order does not allow an unambiguous understanding of how the amendment of the register entry should take place. Revocation of the diploma of an

alumnus of the nursing curriculum may not reach the registrar, since the responsibility for making the entry in the register lies with the diploma holder.

In view of the above, I agree with the proposal made in the legal literature to consider moving the norm for revocation of higher education from the level of the minister's regulation to the level of the regulation of the government of the Republic and to explicitly grant to higher education institutions a mandate for revocation of higher education diplomas due to plagiarism. I propose to amend the amendment of the registration of health professionals by explicitly introducing the possibility of temporary suspension of the registration and the possibility of deregistration.

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Quality Assurance Framework: for nursing and midwifery education and local supervising authorities. London: NMC, 2015.
2. Abbasi, P., jt. Causes of the plagiarism: A grounded theory study. *Nursing Ethics* 28/2 2021, lk 282 – 296. <https://dx.doi.org/10.1177/0969733020945753>.
3. Abusafia, A. H., jt. Snapshot of academic dishonesty among Malaysian nursing students: A single university experience. *Journal of Taibah University Medical Sciences* 13/4 2018, lk 370 – 376. <https://dx.doi.org/10.1016/j.jtumed.2018.04.003>.
4. Adams, T. L. Health professional regulation in historical context: Canada, the USA and the UK (19th century to present). *Human Resources for Health* 18/1 2020. <https://dx.doi.org/10.1186/s12960-020-00501-y>.
5. Aedmaa, A., jt. Haldusmenetluse käsiraamat Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.
6. Ahsan, D. M. S. U., jt. Prevalence of plagiarism among medical students. 2020/8 2020. <https://dx.doi.org/10.5281/ZENODO.4015506>.
7. Akhtar-Danesh, N., jt. Perceptions of Professionalism Among Nursing Faculty and Nursing Students. *Western Journal of Nursing Research* 35/2 2013, lk 248 – 271. <https://dx.doi.org/10.1177/0193945911408623>.
8. Alhadlaq, A. S., jt. Plagiarism Perceptions and Attitudes Among Medical Students in Saudi Arabia. *Sultan Qaboos Univ Med J* 20/1 Feb 2020, lk e77 – e82. <https://dx.doi.org/10.18295/squmj.2020.20.01.011>.
9. Alzahrani, S. M., jt. Understanding Plagiarism Linguistic Patterns, Textual Features, and Detection Methods. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics, Part C (Applications and Reviews)* 42/2 2012, lk 133 – 149. <https://dx.doi.org/10.1109/tsmcc.2011.2134847>.
10. Armond, A. C. V., jt. A scoping review of the literature featuring research ethics and research integrity cases. *BMC Medical Ethics* 22/1 2021. <https://dx.doi.org/10.1186/s12910-021-00620-8>.
11. Awasthi, S. Plagiarism of Academic Writing in Malaysian Universities: A legal analysis. *Environment-Behaviour Proceedings Journal* 6/16 2021, lk 197 – 202. <https://dx.doi.org/10.21834/ebpj.v6i16.2709>.
12. Baker, C., jt. Global standards for professional nursing education: The time is now. *Journal of Professional Nursing* 37/1 2021, lk 86 – 92. <https://dx.doi.org/10.1016/j.profnurs.2020.10.001>.

13. Balik, C., jt. Attitudes towards academic cheating during nursing studies. *Medicine and Law* 29/2010.
14. Bavier, A. R. Holding students accountable when integrity is challenged. *Nursing education perspectives* 30/1 2009, lk 5.
15. Bell, F. Empirical research in law. *Griffith Law Review* 25/2 2016, lk 262 – 282. <https://dx.doi.org/10.1080/10383441.2016.1236440>.
16. Benton, D. C., jt. Professional regulation, public protection and nurse migration. *Collegian* 21/1 2014, lk 53 – 59. <https://dx.doi.org/10.1016/j.colegn.2013.01.001>.
17. Berlinck, R. G. S. The academic plagiarism and its punishments - a review. *Revista Brasileira de Farmacognosia* 21/3 2011, lk 365 – 372. <https://dx.doi.org/10.1590/s0102-695x2011005000099>.
18. Birks, M., jt. Exploring the paradox: A cross-sectional study of academic dishonesty among Australian nursing students. *Nurse Education Today* 65 Jun 2018, lk 96 – 101. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2018.02.040>.
19. Bloomfield, J., jt. Registered nurses understanding of academic honesty and the perceived relationship to professional conduct: Findings from a cross-sectional survey conducted in Southeast Asia. *Nurse Education Today* 100 May 2021, lk 104794. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2021.104794>.
20. Boehme, O., jt. Research Integrity Practices in Science Europe Member Organisations. Science Europe Office, 2016.
21. Bokosmaty, S., jt. Canadian university students' gendered attitudes toward plagiarism. *Journal of Further and Higher Education* 43/2 2019, lk 276 – 290. <https://dx.doi.org/10.1080/0309877X.2017.1359505>.
22. Bouville, M. Plagiarism: Words and ideas. *Science and Engineering Ethics* 14/3 Sep 2008, lk 311 – 322. <https://dx.doi.org/10.1007/s11948-008-9057-6>.
23. Brehm, R. Entziehung des Doktorgrades. *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht* / 23 2017.
24. Bultas, M. W., jt. Crossing the "line": College students and academic integrity in nursing. *Nurse Education Today* 56 Sep 2017, lk 57 – 62. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.012>.
25. Carter, H., jt. Plagiarism in nursing education and the ethical implications in practice. *Heliyon* 5/3 2019, lk e01350. <https://dx.doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01350>.
26. Chen, Y., Chou, C. Are We on the Same Page? College Students' and Faculty's Perception of Student Plagiarism in Taiwan. *Ethics & Behavior* 27/1 2017, lk 53 – 73. <https://dx.doi.org/10.1080/10508422.2015.1123630>.
27. *The Code: Professional standards of practice and behaviour for nurses and midwives*. London: NMC, 2018.

28. Collins, S., Hewer, I. The impact of the Bologna process on nursing higher education in Europe: A review. *International Journal of Nursing Studies* 51/1 2014, lk 150 – 156. <https://dx.doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2013.07.005>.
29. Curtis, G. J., Vardanega, L. Is plagiarism changing over time? A 10-year time-lag study with three points of measurement. *Higher Education Research & Development* 35/6 2016, lk 1167 – 1179. <https://dx.doi.org/10.1080/07294360.2016.1161602>.
30. Darbyshire, P., Thompson, D. R. Can nursing educators learn to trust the world's most trusted profession? *Nursing Inquiry* 28/2 2021. <https://dx.doi.org/10.1111/nin.12412>.
31. Deutschen Pflegerat e.V, Arvutivõrgus <https://deutscher-pflegerat.de/> (13.03.2022)
32. Dhammi, I., Ul Haq, R. What is plagiarism and how to avoid it? *Indian Journal of Orthopaedics* 50/6 2016, lk 581. <https://dx.doi.org/10.4103/0019-5413.193485>.
33. Dougherty, M. V. "What Is Academic Plagiarism?" In *Correcting the Scholarly Record for Research Integrity: In the Aftermath of Plagiarism*. Vol. 6. Research Ethics Forum, 2018.
34. Douglas, S., Watt, G. Plagiarism, Academic Integrity and the Law. Article, *E-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching* 13/2 Sep 2019, lk 73 – 79.
35. Ernits, Ü. Viron hoitotyön kehittyminen ja muutoutuminen yhteiskunnallisessa muutoksessa. 2018.
36. The European Higher Education Area. Arvutivõrgus <https://www.ehea.info/index.php> (08.07.2021)
37. Eurostat, Number of nurses and midwives on the rise. Arvutivõrgus <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20200512-1> (21.12.2021)
38. Fatima, A., jt. Impact of pressure, self-efficacy, and self-competency on students' plagiarism in higher education. *Account Res* 27/1 Jan 2020, lk 32 – 48. <https://dx.doi.org/10.1080/08989621.2019.1699070>.
39. Felton, A., Royal, J. Skills for nursing practice: Development of clinical skills in pre-registration nurse education. *Nurse Education in Practice* 15/1 2015, lk 38 – 43.
40. Ferrero, J., jt. Deep Investigation of Cross-Language Plagiarism Detection Methods. Association for Computational Linguistics, 2020.
41. Finnish National Board on Research Integrity. Arvutivõrgus <https://tenk.fi/en/research-misconduct/responsible-conduct-research-rcr> (07.08.2021)
42. Flint, A., jt. Exploring staff perceptions of student plagiarism. *Journal of Further and Higher Education* 30/2 2006, lk 145 – 156. <https://dx.doi.org/10.1080/03098770600617562>.
43. Frye, B. L. Plagiarism is Not a Crime. *Duquesne Law Review* 54 2016, lk 133 – 172.

44. Green, S. P. Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights. *Hastings Law Journal* 2002. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.315562>.
45. Gullifer, J. M., Tyson, G. A. Who has read the policy on plagiarism? Unpacking students' understanding of plagiarism. *Studies in Higher Education* 39/7 2014, lk 1202 – 1218. <https://dx.doi.org/10.1080/03075079.2013.777412>.
46. Harvey, C., jt. The discursive practices of nurse practitioner legislation in Australia. *Journal of Advanced Nursing* 67/11 2011, lk 2478 – 2487. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2648.2011.05650.x>.
47. Hilbert, G. A. Academic fraud: Prevalence practices and reasons. *Journal of Professional Nursing* 3/1 1987, lk 39 – 45. [https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/S8755-7223\(87\)80026-1](https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/S8755-7223(87)80026-1).
48. Hilbert, G. A. Involvement of nursing students in unethical classroom and clinical behaviors. *Journal of Professional Nursing* 1/4 1985, lk 230 – 234. [https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/S8755-7223\(85\)80160-5](https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1016/S8755-7223(85)80160-5).
49. Hodgkinson, T., jt. Student Academic Dishonesty: The Potential for Situational Prevention. *Journal of Criminal Justice Education* 27/1 2016, lk 1 – 18. <https://dx.doi.org/10.1080/10511253.2015.1064982>.
50. Hopp, C., Speil, A. How prevalent is plagiarism among college students? Anonymity preserving evidence from Austrian undergraduates. *Accountability in Research* 28/3 2021, lk 133 – 148. <https://dx.doi.org/10.1080/08989621.2020.1804880>.
51. Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe. Arvutivõrgus <http://plagiarism.cz/ippheae/> (07.08.2021)
52. Jamieson, S. *Encyclopedia Britannica*, 2017. Arvutivõrgus <https://www.britannica.com/topic/Likert-Scale> (13.04.2022)
53. Journal of Midwifery & Women's Health Policy on Plagiarism, Text Recycling, and Duplicate Publication. *J Midwifery Womens Health* 64/4 Jul 2019, lk 371 – 375. <https://dx.doi.org/10.1111/jmwh.13025>.
54. Kaugemaa, A. Plagiaadi ennetamine ja tuvastamine Eesti kõrghariduses. Tallinna Ülikool, 2020.
55. Kennedy, D. Sherlock Holmes and the case of the plagiarised paper. *Nurse Education Today* 31/5 2011, lk 525 – 530. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2010.10.007>.
56. Kenny, D. Student plagiarism and professional practice. *Nurse Education Today* 27/1 2007, lk 14 – 18. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2006.02.004>.
57. Kõrgemaa, U. Reguleeritud kutseala vilistlase diplomi ja registrikande tühistamine õe õppe näitel. 2020. Tartu Ülikool, õigusteaduskond, uurimistöö, autori valduses.

58. Kratovil, A. Plagiarism in the Graduate Nursing Program: Occupation Stress or Lack of Knowledge? *Nursing Science Quarterly* 34/4 2021, lk 374 – 377. <https://dx.doi.org/10.1177/08943184211031599>.
59. Kvalifikatsiooniraamistik. Arvutivõrgus <https://www.hm.ee/et/tegevused/kvalifikatsioonid/kvalifikatsiooniraamistik> (04.08.2021)
60. Lacey, N. Normative reconstruction in socio-legal theory. *Social & Legal Studies* 5/2 Jun 1996, lk 131. <https://dx.doi.org/10.1177/096466399600500201>.
61. Langbroek, P., jt. Methodology of Legal Research: Challenges and Opportunities. *Utrecht Law Review* 13/3 2017, lk 1 – 8. <https://dx.doi.org/10.18352/ulr.411>.
62. Latourette, A. W. Plagiarism: Legal and Ethical Implications for the University. *Journal of College and University Law* 37/1 2010, lk 1 – 92.
63. Laurand, A. Veel kord diplomi kehtetuks tunnistamisest plagiiaadi tõttu. *Juridica* 7/2019, lk 478 – 482.
64. Lim, V. K. G., See, S. K. B. Attitudes Toward, and Intentions to Report, Academic Cheating Among Students in Singapore. *Ethics & Behavior* 11/3 2001, lk 261 – 274. https://dx.doi.org/10.1207/s15327019eb1103_5.
65. Lipson, A., Reindl, S. M. The Responsible Plagiarist Understanding Students who Misuse Sources. *About Campus: Enriching the Student Learning Experience* 8/3 2003, lk 7 – 14. <https://dx.doi.org/10.1177/108648220300800304>.
66. Lõfström, E., jt. Üliõpilaste arusaamad plagiadist ja plagiadituvastussüsteemidest. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education* 7/1 2019, lk 157 – 180. <https://dx.doi.org/10.12697/eha.2019.7.1.07>.
67. Lott, A. Uuesti diplomi kehtetuks tunnistamisest plagiiaadi tõttu. *Juridica* 10/2020, lk 829 – 837.
68. Lott, A. Vilistlase tunnistuse kehtetuks tunnistamine plagiiaadi tõttu. *Juridica* 3/2019, lk 180 – 188.
69. Lynch, J., jt. Plagiarism in nursing education: an integrative review. *Journal of Clinical Nursing* 26/19-20 2017, lk 2845 – 2864. <https://dx.doi.org/10.1111/jocn.13629>.
70. Macdonald, R., Carroll, J. Plagiarism — a complex issue requiring a holistic institutional approach. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 31/2 2006, lk 233 – 245. <https://dx.doi.org/10.1080/02602930500262536>.
71. Madise, Ü. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. Vol. 4.vlj. Juura ed., 2017.*
72. Massachusetts Institute of Technology. Policies & Procedures, Arvutivõrgus <https://policies.mit.edu/policies-procedures> (14.03.2022)

73. Maurer, H., jt. Plagiarism - A survey. *Journal of Universal Computer Science* 12/8 2006, lk 1050 – 1084.
74. Minogue, M. Apples and Oranges – comparing international experiences in regulatory reform. Occasional Lecture. 13/2005. Bath, University of Bath School of Management, Centre for the study of regulated industries.
75. Moore, E. "Differences in local responses to plagiarism in Finnish higher education." Paper presented at the In Plagiarism Across Europe and beyond – Conference proceedings Brno, 2015, https://academicintegrity.eu/conference/proceedings/2015/Moore_Differences.pdf .
76. Moore, E. Inconsistent Responses to Notifications of Suspected Plagiarism in Finnish Higher Education. *Journal of Academic Ethics* 18/2020, lk 1 – 6. <https://dx.doi.org/https://doi.org/10.1007/s10805-020-09366-1> .
77. Moss, S. A., jt. A Systematic Review Into the Psychological Causes and Correlates of Plagiarism. *Ethics & Behavior* 28/4 2018, lk 261 – 283. <https://dx.doi.org/10.1080/10508422.2017.1341837> .
78. Myers, C. S. Plagiarism and copyright: Best practices for classroom education. *College & Undergraduate Libraries* 25/1 2018, lk 91 – 99. <https://dx.doi.org/10.1080/10691316.2017.1391028> .
79. National Council of State Boards of Nursing. Arvutivõrgus <https://www.ncsbn.org/index.htm> 11.03.2022.
80. Nazrin, A. Revocation of academic degrees based on real-life examples. Document, presentation 2020, lk 1 – 9. <https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2020/10/Revocation-of-degrees-1.pdf> .
81. Oran, N. T., jt. Academic dishonesty among health science school students. *Nursing Ethics* 23/8 2016, lk 919 – 931. <https://dx.doi.org/10.1177/0969733015583929> .
82. Park, E.-J., jt. Academic cheating among nursing students. *Nurse Education Today* 33/4 2013, lk 346 – 352. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2012.12.015> .
83. Randall, M. *Pragmatic Plagiarism Authorship, Profit, and Power*: University of Toronto Press, 2001.
84. Russell, K. A. Nurse Practice Acts Guide and Govern: Update 2017. *Journal of Nursing Regulation* 8/3 Oct 2017, lk 18 – 23. [https://dx.doi.org/10.1016/s2155-8256\(17\)30156-4](https://dx.doi.org/10.1016/s2155-8256(17)30156-4) .
85. Saar, L., Kõrgemaa, U. Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele Terviseamet (kiri adressaadi valduses). 15.09.2021.
86. Sektoraalsed ja üldsüsteemi kutsed. Arvutivõrgus <https://adm.archimedes.ee/enic/kutsealane/pohimotted/> (04.08.2021)

87. Shaffer, F. A. Ensuring a global workforce: A challenge and opportunity. *Nursing Outlook* 62/1 2014, lk 1 – 4. <https://dx.doi.org/10.1016/j.outlook.2013.08.001>.
88. Silem, T., Kõrgemaa, U. Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele HTM (kiri adressaadi valduses). 03.03.2020.
89. Singh, S., Remenyi, D. Plagiarism and ghostwriting: The rise in academic misconduct. *South African Journal of Science* Volume 112 / Number 5/6 2016. <https://dx.doi.org/10.17159/sajs.2016/20150300>.
90. Smedley, A., jt. An intervention aimed at reducing plagiarism in undergraduate nursing students. *Nurse Education in Practice* 15/3 May 2015, lk 168 – 173. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nepr.2014.12.003>.
91. Soo, A., Pormeister, K. Akadeemilise õigusteausliku uurimistöö abimees. Juura, 2021.
92. Stanford University. Honor Code. Arvutivõrgus <https://communitystandards.stanford.edu/policies-and-guidance/honor-code> 14.03.2022.
93. Sutherland-Smith, W. Legality, quality assurance and learning: competing discourses of plagiarism management in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management* 36/1 2014, lk 29 – 42. <https://dx.doi.org/10.1080/1360080x.2013.844666>.
94. Sutherland-Smith, W. Retribution, deterrence and reform: the dilemmas of plagiarism management in universities. *Journal of Higher Education Policy and Management* 32/1 2010, lk 5 – 16. <https://dx.doi.org/10.1080/13600800903440519>.
95. TENK (Finnish Advisory Board on Research Integrity). Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland. 2012. Arvutivõrgus: <https://tenk.fi/en/research-misconduct/responsible-conduct-research-rcr> (23.03.2022)
96. Terviseamet. Arvutivõrgus: <https://mveeb.sm.ee/Tervishoiutootajad/otsingtht/> (15.04.2022)
97. Trofimov, L., Kõrgemaa, U. Selgitustaotlus/vastus selgitustaotlusele Sotsiaalministeerium (kiri adressaadi valduses). 19.01.2022.
98. Trost, K. Psst, have you ever cheated? A study of academic dishonesty in Sweden. *Assessment & Evaluation in Higher Education* 34/4 2009, lk 367 – 376. <https://dx.doi.org/10.1080/02602930801956067>.
99. U.S. Bureau of Labor Statistics. Arvutivõrgus: <https://www.bls.gov/> (13.03.2022)
100. University of Oxford. Plagiarism. Arvutivõrgus: <https://www.ox.ac.uk/students/academic/guidance/skills/plagiarism> (15.03.2022)
101. Valvira. Arvutivõrgus: <https://www.valvira.fi/> (11.03.2022)

102. Vrbanec, T., Meštrović, A. Taxonomy of academic plagiarism methods. Zbornik Veleučilišta u Rijeci 9/1 2021, lk 283 – 300. <https://dx.doi.org/10.31784/zvr.9.1.17>.
103. Walker, J. Measuring plagiarism: researching what students do, not what they say they do. Studies in Higher Education 35/1 2010, lk 41 – 59. <https://dx.doi.org/10.1080/03075070902912994>.
104. Welsh, M. Plagiarism governance in nurse education; dispositions, dimensions and tensions. Nurse Education in Practice 27/2017, lk 22 – 28. <https://dx.doi.org/10.1016/j.nepr.2017.08.011>.
105. WHO. State of the world's nursing 2020. WHO, 2020.
106. Woith, W., jt. Perceptions of Academic Integrity Among Nursing Students. Nursing Forum 47/4 2012, lk 253 – 259. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1744-6198.2012.00274.x>.
107. Yale University. Yale Poorvu Center for Teaching and Learning. Arvutivõrgus: <https://poorvucenter.yale.edu/undergraduates/using-sources/understanding-and-avoiding-plagiarism/what-plagiarism> (14.03.2022)
108. Yee, K., MacKown, P. Detecting and preventing cheating during exams. Twomey, T White, H Sagendorf, K ed. Pedagogy, not policing: Positive approaches to academic integrity at the university, 2009.

Kasutatud õigusaktid

109. Arstiõppe, loomaarstiõppe, proviisoriõppe, hambaarstiõppe, ämmaemandaõppe, õeõppe, arhitektiõppe ja ehitusinseneriõppe raamnõuded¹ – RT I, 31.07.2019, 6
110. Asetus terveydenhuollon ammattihenkilöistä. 28.6.1994/564
111. Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid – RT I, 28.04.2015, 7
112. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT I, 15.05.2015, 2
113. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv – 2013. 2013/55/EL
114. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv. Kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta., Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv. Kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta – 2005/36/EÜ
115. EuropeanCommission. Lifelong learning – European qualifications. 2017
116. Gesetz über die Pflegeberufe (Pflegeberufegesetz - PfIBG). Artikel 1 G. v. 17.07.2017 BGBl. I S. 2581 (Nr. 49); zuletzt geändert durch Artikel 9a G. v. 11.07.2021 BGBl. I S. 2754 Geltung ab 01.01.2020, abweichend siehe Artikel 15; FNA: 2124-25 Hebammen und Heilhilfsberufe.

117. Haiglavõrgu arengukava – RT I 2003, 35, 223
118. Haldusmenetlusseadus – RT I, 13.03.2019, 55
119. Haridusseadus – RT I, 19.03.2019, 84
120. Kõrgharidusseadus – RT I, 19.03.2019, 12
121. Kõrgharidusstandard – RT I, 12.07.2019, 17
122. Kõrgharidustaseme ühtne hindamissüsteem ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja kord – RT I, 23.08.2019, 14
123. Kutseseadus – RT I 2008, 24, 156
124. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä – 28.6.1994/559
125. New Zealand Government. Health Practitioners Competence Assurance Act (2003) – Arvutivõrgus: <https://www.health.govt.nz/our-work/regulation-health-and-disability-system/health-practitioners-competence-assurance-act> (20.02.2022)
126. Nurses, Midwives and Health Visitors Act. 1997 Chapter 24
127. Rakenduskõrgkooliseadus – RT I, 28.12.2018, 17
128. Riigi Teataja, 1932 nr 24
129. Seletuskiri haridus- ja teadusministri määruse “Kõrgharidustaseme ühtne hindamissüsteem ning diplomi ja akadeemilise õiendi andmise tingimused ja kord” 2019 aasta eelnõu juurde. EIS 19-0673. Arvutivõrgus: <https://eelroud.valitsus.ee/main#KVs8q03s> (22.08.2021)
130. Seletuskiri korraldusseaduse muutmise ja rakendamise seaduse menetluses 424 SE. Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelroud/eelnou/2445bcfe-b04d-40c8-932e-db51253abea3> (26.02.2022)
131. South African Nursing Council. Nursing Act Nr. 33 2005. Arvutivõrgus: <https://www.sanc.co.za/regulations/> 20.02.2022)
132. Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli põhimäärus – RT I, 09.08.2019, 11
133. Tartu Tervishoiu Kõrgkooli põhimäärus – RT I, 09.08.2019, 7
134. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus – RT I, 18.06.2021, 9
135. Tervishoiutöötaja registreerimistaotlus esitatavate andmete loetelu – RT I, 06.11.2012,4.
136. Tervishoiutöötajate riikliku registri põhimäärus – RT I, 12.03.2019, 64
137. Ülikooliseadus – RT I, 20.12.2016, 2

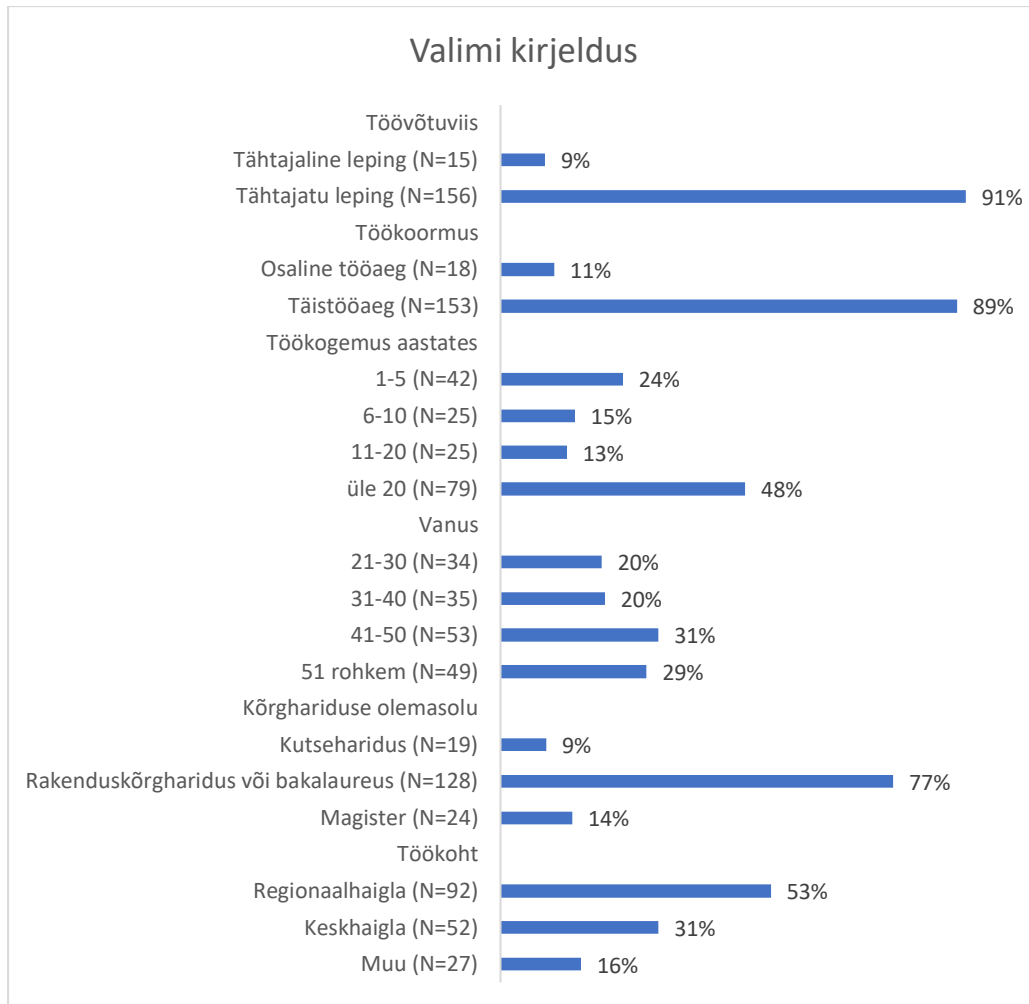
138. United Kingdom. Nurses and Midwives; The Nursing and Midwifery Order 2001. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2002/253/contents/made> (20.02.2022)
139. Universites Act. Finnish Acts of Parliament – 558/2009
140. The Universities of Applied Sciences Act. Finnish Acts of Parliament – 932/2014

Kasutatud kohtulahendid

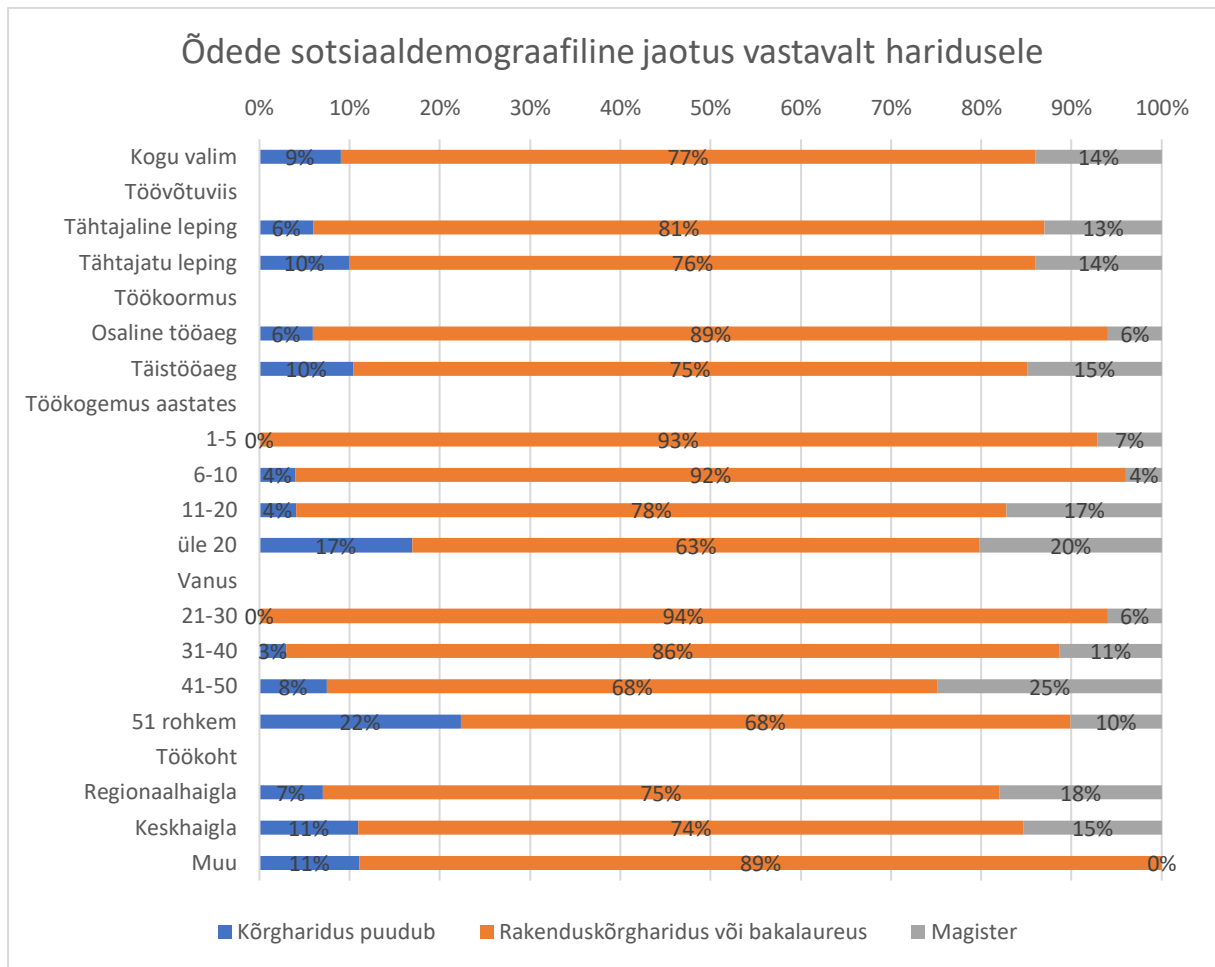
141. RKPJK. 06.04.2021 nr 5-20-12
142. PKPJK. 16.02.2021 nr 5-20-7
143. RKHKo. 10.11.2004 nr 3-3-1-36-04
144. RKHKo. 11.06.2019 nr 3-16-781
145. RKHKo. 12.02.2011 nr 3-3-1-80-10
146. RKHKo, 18.05.2021 nr 3-19-549
147. RKHKo, 17.12.2014 nr 3-3-1-70-14
148. RKKKo. 22.02.2013 nr 3-1-1-7-13
149. RKPJKo. 06.03.2002 nr 3-4-1-1-02
150. RKPJKo. 16.11.2021 nr 5-21-10/18
151. RKPJKo. 17.07.2009 nr 3-4-1-6-09
152. RKPJKo. 26.03.2009 nr 3-4-1-16-08
153. RKÜKo. 03.12.2007 nr 3-3-1-41-06
154. RKÜKo. 21.01.2014 nr 3-4-1-17-13
155. RKÜKo, 21.02.2017 nr 3-3-1-48-16
156. Supreme Administrative Court of Finland. Decision KHO:2016:68
157. Supreme Administrative Court of Finland. Decision KHO: 2019: 115
158. TrtRnK. 08.04.2015 nr 3-13-1043

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlusele vastajate valimi kirjeldus

Lisa 2. Õdede sotsiaaldemograafiline jaotus vastavalt haridusele

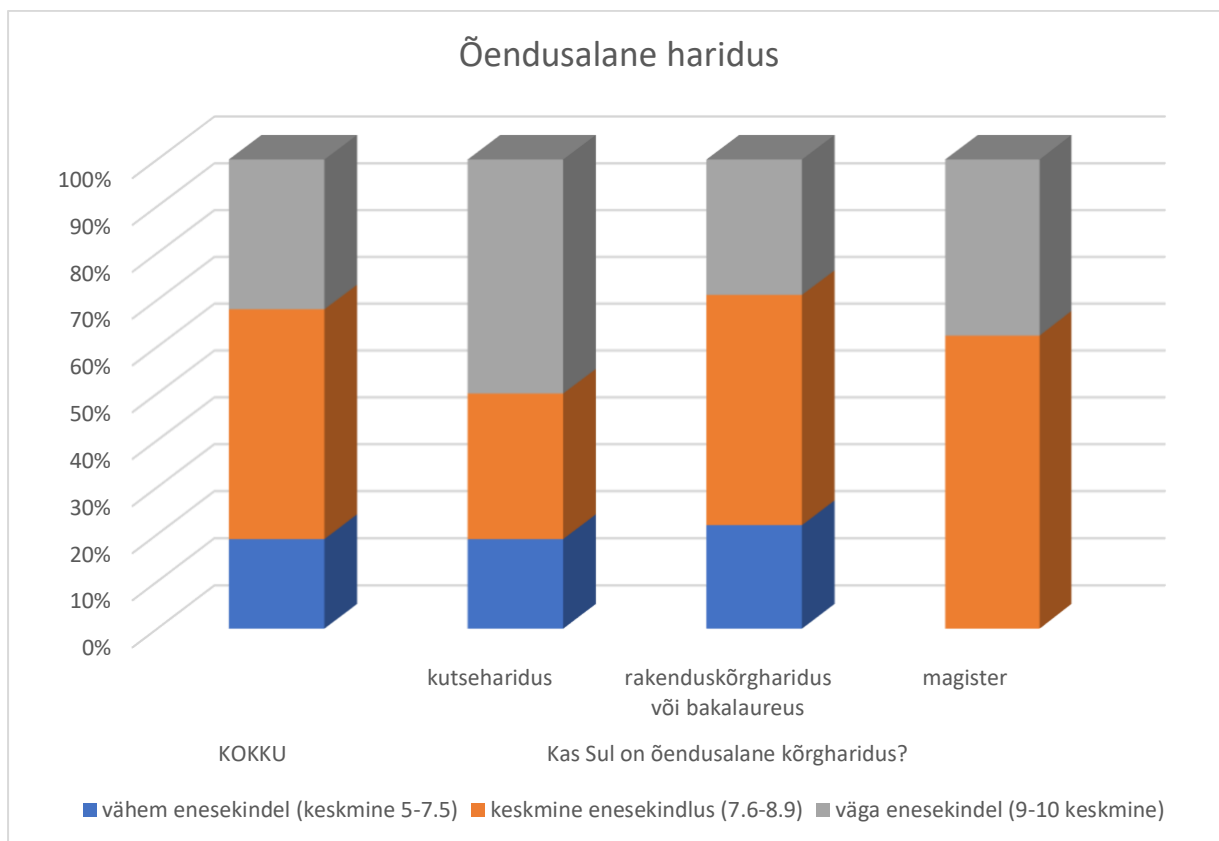

Lisa 3. Õdede hinnangud oma õiguslaste teadmiste omandamisele

		Koolituse jooksul suurenesid minu teadmised minu õigustest ja kohustustest	Minu juriidilised teadmised töötamiseks õena on piisavad	Õppimise ajal sain ma selged teadmised, mis on plagiaat	Tean millised on karistused plagiaadi kasutamisel
Keskmine (kogu valim) ²¹¹		3,3	2,6	3,3	3,2
Töövõtuviis	Tähtajaline leping	3,4	2,8	3,3	3,3
	Tähtajatu leping	3,3	2,6	3,2	3,2
Töökoormus	Osaline tööaeg	3,3	2,6	3,5	3,4
	Täistööaeg	3,3	2,6	3,2	3,2
Töökogemus vahemikena	1-5	3,4	2,4	3,7	3,5
	6-10	3,2	2,7	3,3	3,1
	11-20	3,1	2,7	3,1	3,1
	üle 20	3,3	2,7	3,1	3,1
Vanusevahemikud	21-30	3,4	2,6	3,4	3,3
	31-40	3,2	2,7	3,3	3,2
	41-50	3,3	2,6	3,1	3,2
	51 rohkem	3,3	2,6	3,3	3,1
Kas Sul on õenduslane kõrgharidus?	Kutseharidus	3,4	3,1	2,8	2,9
	Magister	3,5	2,8	3,5	3,6
	Rakenduskõrgharidus	3,2	2,5	3,3	3,2
Töökoht	Regionaalhaigla	3,2	2,6	3,2	3,1
	Keskhaigla	3,4	2,6	3,2	3,2
	Muu	3,3	2,7	3,4	3,3
Iseloom	Vähem enesekindel (keskmine 5-7.5)	2,9	2,3	2,8	2,8
	Keskmine enesekindlus (7.6-8.9)	3,3	2,5	3,2	3,1
	Väga enesekindel (9-10 keskmine)	3,3	2,6	3,3	3,2

²¹¹ hinnangud skaalal 1- 4, 1- ei nõustu üldse ning 4 - nõustun täielikult

Lisa 4. Õenduslase haridustaseme ja iseloomuhinnangu seos

Lisa 5. Õdede arvamuse erisused üliõpilastöö plagiiaadi puhul

		Õe diplom ja töötamise õigus tuleks ära võtta	Võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö	Karistust ei peaks järgnema	Muu
KOKKU		8%	81%	8%	4%
Töövõtuviis	Tähtajaline leping	0%	81%	19%	0%
	Tähtajatu leping	8%	81%	7%	4%
Töökoormus	Osaline tööaeg	11%	83%	6%	0%
	Täistööaeg	7%	80%	8%	4%
Töökogemus vahemikena	1-5	7%	78%	7%	7%
	6-10	16%	68%	16%	0%
	11-20	9%	83%	9%	0%
	üle 20	5%	85%	6%	4%
Vanusevahemikud	21-30	3%	82%	6%	9%
	31-40	17%	71%	11%	0%
	41-50	6%	83%	9%	2%
	51 rohkem	6%	84%	6%	4%
Kas Sul on õendusala- kõrgharidus?	Kutseharidus	0%	94%	0%	6%
	Rakenduskõrgharidus või bakalaureus	9%	79%	8%	3%
	Magister	4%	79%	13%	4%
Töökoht	Regionaalhaigla	11%	77%	9%	3%
	Keskhaigla	4%	89%	6%	2%
	Muu	4%	78%	11%	7%
Iseloom	Vähem enesekindel (keskmine 5-7.5)	9%	75%	6%	9%
	Keskmine enesekindlus (7.6-8.9)	6%	83%	8%	2%
	Väga enesekindel (9-10 keskmine)	9%	80%	9%	2%

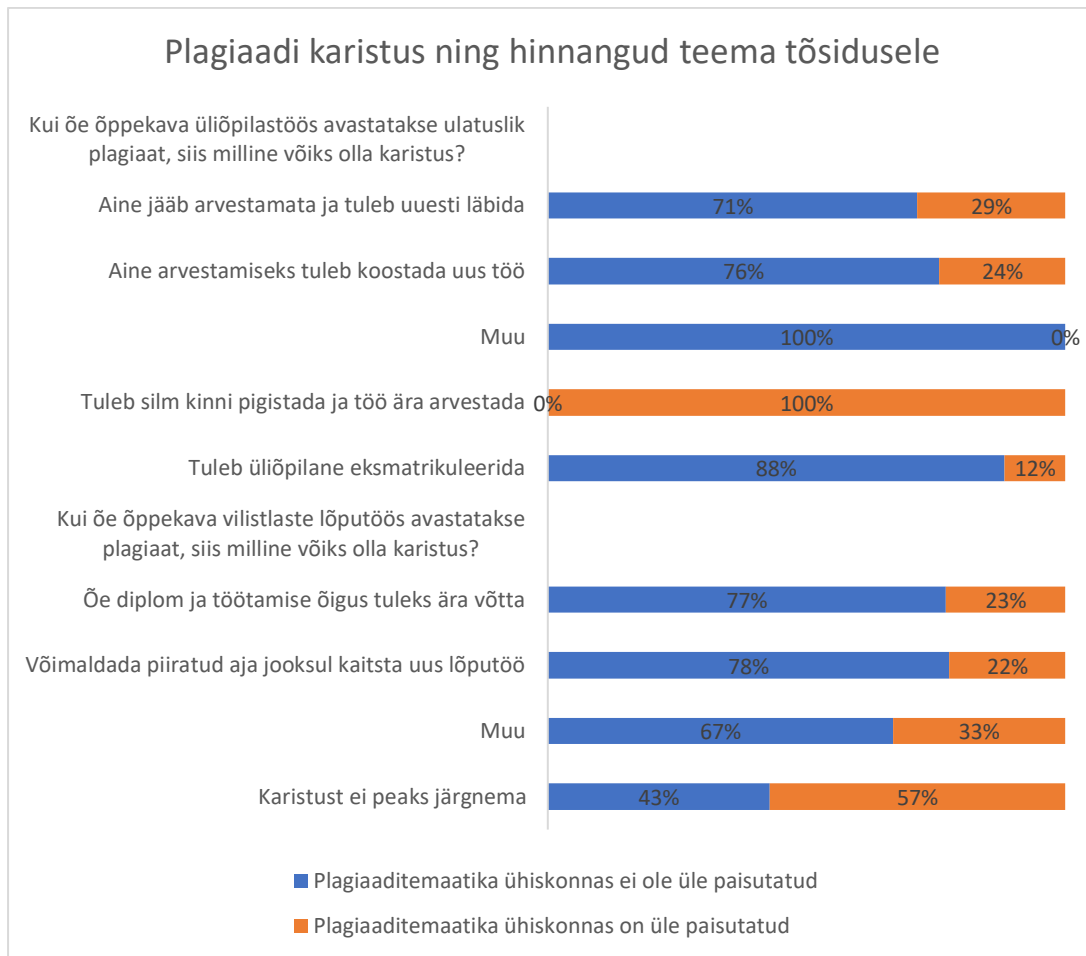
Lisa 6. Õdede arvamuse erisused lõputöö plagiadi karistusest

		Õe diplom ja töötamise õigus tuleks ära võtta	Võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö	Karistust ei peaks järgnema	Muu
KOKKU		8%	81%	8%	4%
Töövõtuviis	Tähtajaline leping	0%	81%	19%	0%
	Tähtajatu leping	8%	81%	7%	4%
Töökoormus	Osaline tööaeg	11%	83%	6%	0%
	Täistööaeg	7%	80%	8%	4%
Töökogemus vahemikena	1-5	7%	78%	7%	7%
	6-10	16%	68%	0,16	0
	11-20	9%	83%	9%	0%
	üle 20	5%	85%	6%	4%
Vanusevahemikud	21-30	3%	82%	6%	9%
	31-40	17%	71%	11%	0%
	41-50	6%	83%	9%	2%
	51 rohkem	6%	84%	6%	4%
Kas Sul on õendusala kõrgharidus?	Kutseharidus	0%	94%	0%	6%
	Rakenduskõrgharidus või bakalaureus	9%	79%	8%	3%
	Magister	4%	79%	13%	4%
Töökoht	Regionaalhaigla	11%	77%	9%	3%
	Keskhaigla	4%	89%	6%	2%
	Muu	4%	78%	11%	7%
Iseloom	Vähem enesekindel (keskmine 5-7.5)	9%	75%	6%	9%
	Keskmine enesekindlus (7.6-8.9)	6%	83%	8%	2%
	Väga enesekindel (9-10 keskmine)	9%	80%	9%	2%

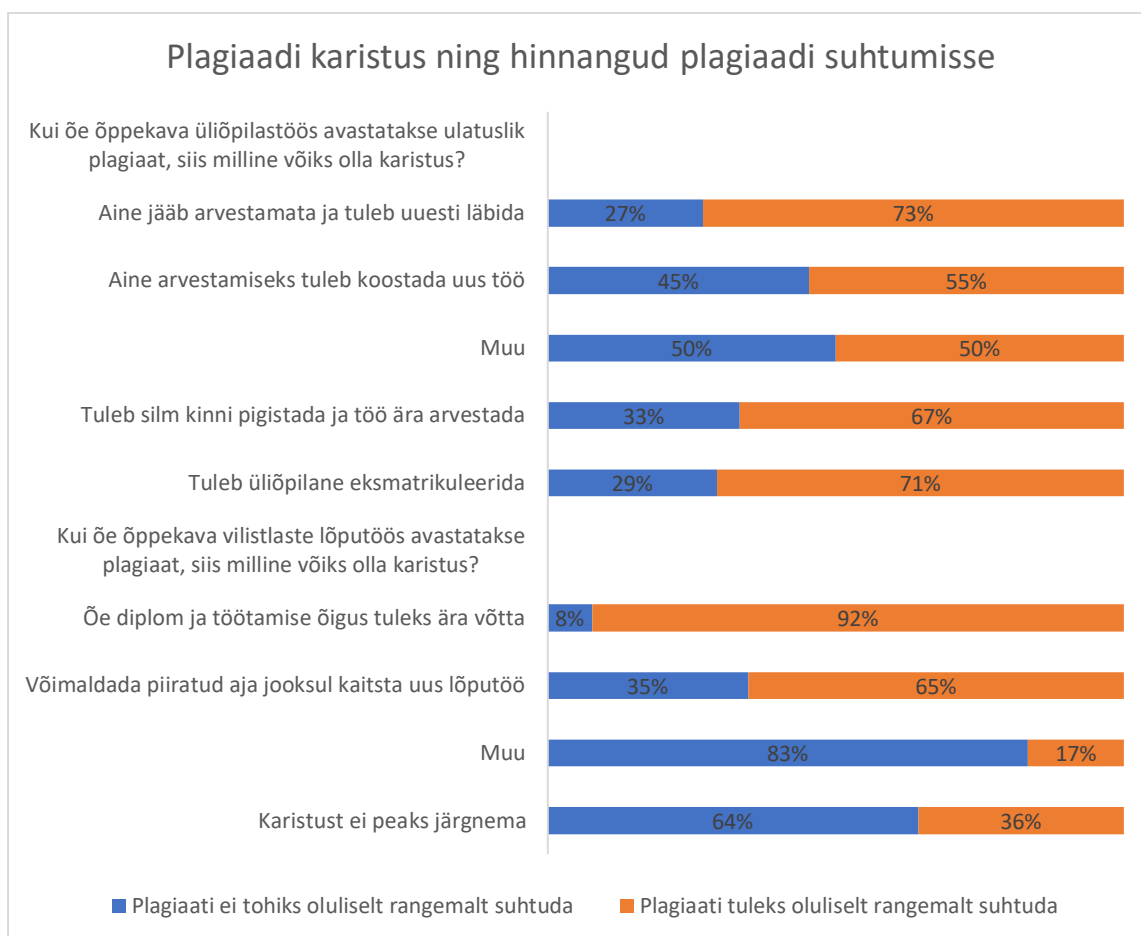
Lisa 7. Õdede arvamus, kuidas ühiskonnas plagiaaditeemaatikasse suhtutakse

		Plagiaaditeematika ühiskonnas on üle paisutatud ja tegelikkuses sellist probleemi ei esine		Plagiaati tuleks oluliselt rangemalt suhtuda	
		ei ole nõus	nõus	ei ole nõus	nõus
KOKKU		74%	26%	37%	63%
Töövõtuviis	Tähtajaline leping	56%	44%	25%	75%
	Tähtajatu leping	76%	24%	38%	62%
Töökoormus	Osaline tööaeg	61%	39%	39%	61%
	Täistööaeg	76%	24%	37%	63%
Töökogemus vahemikena	1-5	73%	27%	51%	49%
	6-10	72%	28%	20%	80%
	11-20	74%	26%	26%	74%
	üle 20	76%	24%	38%	62%
Vanusevahemikud	21-30	79%	21%	50%	50%
	31-40	63%	37%	20%	80%
	41-50	79%	21%	38%	62%
	51 rohkem	73%	27%	39%	61%
Kas Sul on õendusala- kõrgharidus?	Kutseharidus	81%	19%	19%	81%
	Rakenduskõrgharidus või bakalaureus	71%	29%	40%	60%
	Magister	88%	13%	33%	67%
Töökoht	Regionaalhaigla	76%	24%	35%	65%
	Keskhaigla	77%	23%	34%	66%
	Muu	63%	37%	48%	52%
Iseloom	Vähem enesekindel (keskmine 5-7.5)	75%	25%	50%	50%
	Keskmine enesekindlus (7.6-8.9)	75%	25%	39%	61%
	Väga enesekindel (9-10 keskmine)	73%	27%	25%	75%

Lisa 8. Plagiaadi karistus ning hinnangud teema tõsidusele

Lisa 9. Õdede hinnang plagiiaadi karistusse ja selle rangusesse

Lisa 10. Küsitlusankeet

Baltic-Finland-Nurse Project

Nurses' Professional Action

Data Collection in Estonia, Finland, Latvia, Lithuania

1999-2000

Nursing Research Institute Sairaanhoidon tutkimuslaitos

Õdede professionaalne tegevus

Küsimustik õdedele

Uuring „Õenduse areng füüsilisest, psüühilisest, sotsiaalsest ja religioosest vaatenurgast Eesti ühiskonnas“

Balti-Soome NuRsE projektijuht on vanemõpetaja Aino Kallio Helsingi Ametikõrgkoolist, Tervishoiu ja Sotsiaalteenused, juhataja asetäitja on Anne Ehasalu Tallinna Meditsiinikoolist. Projektirühma teised liikmed on: juhtivõpetaja Leila Pihlaja Mikkeli Ametikõrgkoolist, Sotsiaal- ja Tervishoiukoolist koolituse planeerija Inkeri Havu Helsingi Ametikõrgkoolist, Tervishoiu- ja Sotsiaalteenused. Projektirühma liikmed Eestist on arst Mai Lipping Tallinna Meditsiinikoolist ja Eesti Õdede Ühingu President Dve-Teisi Remmel. Lätist on Läti Ülikooli Õendushariduse programmi direktor Inese Paudere, Läti Õdede Assotsiatsiooni asepresident Maara Lazdina ja Riia esimese haigla Ülemõde Sandra Lapina. Projektirühma liikmed Leedust on Õdede Hariduse juht Loreta Gudeliene-Gudeleviciene ja hariduse koordinaatorid Viima Krubinskiene, Virginija Kriauziene ja Rimante Kasiulairyte. Leedu Õdede Koolituse ja Spetsialiseerumise Keskusest Projekti teaduslik juht on RN, DsocSc, PhD, Dotsent Ritva Raatikainen Tampere Ülikoolist Õeteaduse osakonnast.

Kallis õde,

Eestis jätkub õenduse arendamise, uurimistöö ja hariduse (Balti-Soome NuRsE-Projekt) projekt. "Õdede professionaalne tegevus" on osa sellest projektist ja on keskendunud õdedele, kes töötavad peamiselt statsionaarsetes raviosakondades.

Uuringu eesmärk on käsitleda õdede vaatenurgast õendustegevusi Eesti haiglates ning tuua välja füüsilise, psüühilise, sotsiaalse ja religioosse õendustegevuse seosed patsientide heaolu, organisatsiooni kultuuri ja töökeskkonda iseloomustavate tunnustega. Uurimistöö käigus on plaanis võrrelda andmeid, mis on kogutud kolme, ajateljel kümneaastaste vahedega läbiviidud uuringu käigus. Analüüsi tulemusena on eesmärk luua tuleviku projektsioon õenduse arengule.

Küsimustikule vastasid 1999. ja 2009. aastal vähemalt aastase töökogemusega õed, kes töötasid sise- või kirurgia osakondades. Seekord kutsume küsimustikule vastama kõiki arengukava haiglate statsionaarsetes osakondades töötavaid õdesid, kellel on vähemalt üheaastane töökogemus.

Vastused on anonüümsed ja andmed analüüsitakse absoluutselt konfidentsiaalselt. On väga tähtis, et täidate küsimustiku hoolikalt. Sel juhul on võimalik saada õendusest usaldusväärne pilt.

Juhime tähelepanu, et uuringus osalemine on vabatahtlik.

Hea õde, elektroonilist küsimustikku täitma asudes annad uuringus osalemiseks teadliku nõusoleku.

KÜSIMUSTIK ÕDEDELE

Palun tõmba ring ümber õigele vastusele (ainult ühele) või kirjuta oma vastus.

1. Maa

- 1) Eesti
- 2) Soome
- 3) Läti
- 4) Leedu

2. Amet

- 1) Õde
- 2) Muu, mis?

3. Töövõtuviis

- 1) Põhikoht
- 2) Täistööaeg
- 3) Osaline tööaeg
- 4) Tähtajaline
- 5) Täistööaeg
- 6) Osaline tööaeg

4. Töökogemus õena aastates

5. Vanus aastates

6. Kas Sul on õenduslane kutseharidus?

- 1) Põhikooli baasil
- 2) Gümnaasium/keskkool baasil
- 3) Muu, mis?

7. Kas Sa oled eriõde?

- 1) Ei
- 2) Jah, olen läbinud spetsialiseerumiskursuse erialal
- 3) Jah olen läbinud eriõde koolituse erialal

8. Kas Sul on õenduslane kõrgharidus?

- 1) Rakenduskõrgharidus
- 2) Bakalaureus
- 3) Magister
- 4) Ei
- 5) Muu

Järgnevad küsimused puudutavad töötingimusi Sinu osakonnas

9. Töökoht

- 1) Piirkondlik haigla (Regionaalhaigla)
- 2) Kesonhaigla
- 3) Maakonna haigla
- 4) Kohalik haigla
- 5) Taastusravihaigla

.....

Järgmised seisukohad puudutavad Sinu õendusharidust.

40. Mõttele oma õendusharidusele. Missugune see oli? Tõmba ring ümber Sulle enamsobival variandile.

28.	Koolituse jooksul suurenesid minu teadmised minu õigustest ja kohustustest	1	2	3	4
29.	Minu juriidilised teadmised töötamiseks õena on piisavad	1	2	3	4
30.	Õppimise ajal sain ma selged teadmised, mis on plagiaat	1	2	3	4
31.	Tean millised on karistused plagiaadi kasutamisel	1	2	3	4

41. Analüüsi järgnevaid enda isikuomadusi.

Tõmba ring ümber vastusevariandile 0-10, mis vastab kõige enam sinu kujutlustele sinust endast.

		NÕRK					TUGEV				
1.	Usaldatavus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.	Sõltumatus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.	Algatusvõime	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4.	Töökus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.	Identiteet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6.	Lähedus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7.	Loomus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.	Tervislikkus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9.	Empaatia	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10.	Intelligentsus	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11.	Tahtejõud	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
12.	Võime juhtida	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

42. Järgnevalt vasta mõnele küsimusele, mis puudutab plagiaadi sanktsioneerimist

- a. Kui õe õppekava üliõpilastöös avastatakse ulatuslik plagiaat, siis milline võiks olla karistus:
 - a. Aine jääb arvestamata ja tuleb uuesti läbida
 - b. Aine arvestamiseks tuleb koostada uus töö
 - c. Tuleb silm kinni pigistada ja töö ära arvestada
 - d. Tuleb üliõpilane eksmatrikuleerida.
 - e. Muu
- 2) Kui õe õppekava vilistlase lõputöös avastatakse plagiaat, siis milline võiks olla karistus:
 - a. Õe diplom ja töötamise õigus tuleks ära võtta
 - b. Võimaldada piiratud aja jooksul kaitsta uus lõputöö
 - c. Karistust ei peaks järgnema
 - d. Muu
- 3) Plagiaaditeemaatika ühiskonnas on üle paisutatud ja tegelikkuses sellist probleemi ei esine
 - a. Nõus
 - b. Ei ole nõus
- 4) Plagiaati tuleks oluliselt rangemalt suhtuda
 - a. Nõus
 - b. Ei ole nõus

Kontrolli, palun, et kõikidele küsimustele oleks vastatud. TÄNAN SIND VÄÄRTUSLIKE VASTUSTE EEST!